ADITVS AD LOGICAM.

In vsum eorum qui primo ACADEMIAM Salutant.

Autore S. S. Artium Magistro.

ex Dono Authoris
14 mensis Junij
Anno Dñi 1613

ANNO DOMINI.
1613.

ADITVS AD LOGICAM.

LIB. I.

CAP. I.

De definitione & diuisione Logicæ.

LOGICA est scientia de quouis themate probabiliter, & angustè differendi; *vel vt planius dicam.* Logica est artificiosa & methodica præceptorum comprehensio, quâ cognoscimus succinctè ratione vti ad fidem faciendam in qualibet re probabili. *Logicæ definitio*

Differt à *Grammaticâ* quia hæc congruè dicere, illa secundum veritatem differere, à *Rhetorica* quia hæc palmâ expansa, id est, fusè & ornatè, illa pugno contracto, id est, strictè & angustè argumentari docet. *Quomodo differt à Grammaticâ et Rhetorica.*

Argumentari vero dicitur, non quod tota Logicæ vis in argumentatione est sita,

Tria enim sunt Logicæ munera { Definire obscura, Diuidere vniuersa, Ratiocinari de verisimilibus.

sed cum inter ista & plura alia Logicæ munera,

quæ istis superaddat huius artis studiosus primas semper obtinuit Argumentario, cuius solum in definitione mentionem fecimus, reliquâ minoris precij officia reticentes magis quam reijcientes.

Quare logica de probabilibus dicitur argumentari.

Atq; vt quælibet Logicæ pars non docet argumentari, sed sola vltima, ita vltima non docet de qualibet re argumentari, sed solum de probabili; vel quod probabilium argumentorum maior est copia, quam necessariorum, & proinde a parte vberiori sumitur definitio, vel quia necessaria non sunt omnino Logicæ considerationis. Quatuor enim sunt teste Aristotele de quibus non est differendum. 1. Ea quæ pœnam merẽtur. vt An Deus sit colendus. 2. Quæ sensui sunt obuia, vt An nix sit alba. 3. Quæ à nobis longè sunt amota, vt An sit aliquid supra cœlum vltimum. 4. Quæ possunt demonstrari, vt An homo sit risibilis, quum igitur manifestè vera & manifestè falsa aut demonstratione probari, aut sensu percipi possunt; restat, vt res solæ probabiles sint Logicæ cõsiderationis, aut necessariæ, quatenus speciem præ se ferunt probabilitatis, & pro nostri conceptus imbecillitate nobis videntur probabiles.

Generalis diuisio Logicæ.

Tota Logica in tres partes diuiditur; prima agit de vocibus simplicibus; secunda de complexis; tertia de discursu: vt enim pueruli abecedarij primo literas & syllabas noscere, inde notas coniungere, vltimo coniunctas legere sunt erudiendi, ita tyrones logici primo edocendi sunt, quid est vox, quomodo formetur & quos vsus in logica habet; secundo quomodo ex vocibus

cibus ſimplicibus fiat propoſitio, & quæ ſunt eius affectiones; vltimò ex quibus propoſitionibus extruendus eſt ſyllogiſmus, quæ omnia dum nos (annuente Deo) tribus libris oſtendere auſpicamur conſtructionis ordinem ſequemur, & a voce ſimplici exorſi, indeq; ad propoſitionem progreſſi, in diſcurſu demum conſiſtemus.

CAP. II.

De definitione & diuiſione Vocis.

VT vocis natura, quæ primi & ſecundi libri ſubiectum eſt, melius dignoſcatur, ab eius definitione & diuiſione exordium ſumemus, vt quid ſit de quo agitur omnibus innoteſcat.

Vocis definitio.

Vox eſt ſignum rei & conceptuum ex inſtituto diuino aut humano, certa literarum aut ſyllabarum conformatione ſcriptum, aut pronunciatum.

Tria ad vocem requiſita.

Ad vocem Logicam tria præcipuè requiruntur. Primò, vt ſit ſignificans, vnde infantium voces propriè non ſunt voces, quia non ſunt ſigna rerum. Secundo, vt non ſignificet naturaliter, *ſicut riſus apud omnes lætitiam, fletus mœſtitiam deſignat*, ſed ex inſtituto vel diuino, *vt lingua Hebræa*; vel humano, *vt reliquæ omnes à Babelis euerſione exortæ.* Tertio, vt conformetur literis & ſyllabis, ſiue ſcribetur, ſiue pronuntietur; Vnde differt à ſono quod Sonus eſt colliſio duorum corporum ſolidorum, ſed vox non niſi naturalibus inſtrumentis formetur his verſibus comprehenſis.

Quomodo vox differt à ſono.

Instrumenta nouem sunt guttur, lingua, palatum,
Quatuor & dentes, ac duo labra simul.

Prima vocis diuisio. Multifariam diuiditur vox; primò in Simplicem & Complexam.

Vox simplex est cuius nulla pars quicquam separatim significat vt *veritas*, *domus*; licet enim *Do* & *mus* separatim sumpta vt sunt per se vocabula aliquid significant, prout tamen sunt partes illius vocabuli *Domus* nihil separatim designant.

Lib. 2. Vox complexa est quæ ex duabus aut pluribus simplicibus conflatur, *vt Armata veritas*; de hac voce fusius in sequentibus agemus.

Vox simplex rursus subdiuiditur in Concretam & Abstractam.

Vox concreta est quæ res coniunctim significat; vt album, *parietem, hominem, aut tale aliquod subiectum consignificat cum albedine eidem inhærente.* Abstracta est quæ rem separatim significat, vt albedo *qualitatem notat nulli subiecto inhærentem.*

Diuisio secunda. Secundo diuiditur in vocem { primæ / secundæ } { notionis, / positionis. }

Vox primæ intentionis est quæ aliquid extra animum significat, & rei primò est imposita; vt *Aurum, virtus.*

Vox secundæ notionis est quæ non immediate rem, sed modum aliquem seu instrumentũ, quo mediante res intelligitur, denotat; *vt Genus, Species, omneſq; voces artis.* Sic in Grammatica *lapis* est *vox* primæ notionis: sed quando dicimus lapis est nomen [*nomen*] erit vox secundæ notionis; sic in logica *animal* est vox primæ notionis

notionis naturam realem animalis significans, sed vt est *Genus* est vox secundæ intentionis.

Vltimo vox diuiditur in Communem, & Singularem. *Diuisio tertia.*

Vox singularis est quæ vni tantum rei attribuitur, *vt Cantabrigia vnius Academiæ, Socrates vnius hominis nomen est.* Hæc vox apud Logicos vulgo appellatur Indiuiduum: & quadrifariam diuiditur in { Vagum, Signatum, Demonstratiuum, Ex hypothesi. *Indiuiduum Quadruplex.*

1. Indiuiduum vagum est vox communis quæ aliquo quidem modo sed imperfecte ad rem singularem restringitur, sic si dicam *quidam homo*, verbum illud *quidam* hominem restringit, ita tamen vt quis intelligatur nobis est incognitum.

2. Determinatum est quod ad determinatam & certam rem singularem significandam ex arbitrio imponentium est institutum; suntque propria rerum nomina vt *Gabriel, Alexander, Bucephalus, Oxonium.*

3. Indiuiduum Demonstratiuum est quando terminum communem cum pronomine demonstratiuo sumimus, ad vnum aliquod particulare designandum; vt *Hic homo.*

4. Indiuiduum ex hypothesi seu suppositione est, quando vniuersale & commune nomen facta suppositione aliqua, non nisi de vno prædicatur, vt *Sophronisci filius.* Qui ex se quidem est terminus cōmunis, sed quia iuxta veritatem vni solum nimirum *Socrati* competit, secundū hanc suppositionem, quod Sophroniscus Socra-

tem

tem ſolum genuerit, Indiuiduum dicitur, & rem ſingularem deſignat.

Alia apud alios Authores recenſentur Indiuidua, vt *Individua καθ' ἐξοχὴν*, vt poeta pro Vergilio, *aut περιφραστικῶς*, vt fluuius ſeptemfluus pro Nilo; quæ ad aliquod dictorum indiuiduorum nullo cum negocio reduci poſſunt.

Vox communis eſt quæ multis communicatur, *ſic homo de hoc & illo homine prædicatur, & Animal huic & illi animali attribuitur.*

Quomodo Prædicabile à prædicamento differt.

De voce ſingulari nulla tractat diſciplina, & proinde Plato nos acquieſcere iubet cum ſemel ad ipſam deuentum ſit. Cõmunis vero eſt huius primi libri ſubiectum, quem obinde in duos tractatus partiti ſumus, quorum primus aget de Prædicabilibus, poſterior de Prædicamentis. Prædicabile enim à Prædicamento differt, primo quia Prædicabilia ſunt recepta & res contentæ, at Prædicamentorum gradus ſunt receptacula, & res continentes: ſecundo, Prædicamenta ſunt primæ notiones & Prædicabilia ſecundæ: vltimò quoniam Prędicamenta ſunt res quæ prædicantur, Prædicabilia oſtendunt, quomodo prædicantur; de vtriſq; ſuo loco agemus, & primo de Prædicabilibus.

CAP. III.

De Prædicabilibus.

Prædicabile quid?

PRædicabile eſt vox communis quæ de pluribus aptè nata eſt dici *vt Animal de homine & bruto.* Dicimus quod hæc vox *apte nata eſt dici,*

dici, seu quod idem sonat *habet potentiam prædicandi de pluribus*, quia licet actu quandoq; de vno tantum prædicatur, *vt animal de Socrate in hac propositione, Socrates est animal*, potentiam tamen habet de pluribus prædicandi, *Platone, scilicet Aristotele, aut quouis alio animali.*

Prædicabile vero differt ab Vniuersali quod Prædicabile dicitur de multis & Vniuersale est in multis, sic *natura humana dicitur vniuersalis*, quia est in quolibet particulari homine, sed *homo dicitur Species*, quia de singulis hominibus prædicatur; imo ob eam causam prædicabile dicitur de multis, quoniã vniuersale est in multis; *vt homo de Socrate & Platone ideo prædicatur, quia humana natura vtrisq; inest.* *Quomodo differt ab vniuersali.*

Quinq; enumerantur prædicabilia { 1 Genus, 2 Species, 3 Differẽtia, 4 Propriũ, 4 Accidens. *Quinarius prædicabilium numerus.*

Genus est prædicabile quod prædicatur de pluribus specie differentibus in Quid. *Species vero ea dicuntur differre*, quæ sunt diuersæ species eiusdem generis *Sic homo & brutum specie differunt*, & de ijs animal vt Genus prædicatur, *Prædicari autem in Quid*, est respondere ad quæstionem factam per Quid; interroganti enim *quid est homo?* rite respondetur. *Animal.* *Quid Genus.*

Genus trifariam diuiditur primò in { Summum. Subalternum. *Prima diuisio generis.*

Genus summum est quod nunquam potest esse species, seu quo nullum datur aliud superius genus vt *Substantia Quantitas, &c.* totidem enim sunt summa genera quot sunt prædicamenta.

Sub-

Subalternum est quod aliquando est genus aliquando species; & ideo dicitur subalternum quod alternis vicibus genus est & species; Genus respectu inferiorum & species respectu superiorum; *sic Substantia est Genus summum, Corpus subalternum*; genus enim est respectu corporis simplicis & compositi, & species respectu Substantiæ.

Diuisio secunda. Secundo diuiditur Genus in { Proximum, Remotum.

Proximum est quod proximè speciei adiacet. Remotum longius à specie distat, sic *corpus est remotum, animal est proximum hominis genus.*

Diuisio tertia. Tertio Genus est vel { Perfectum / Imperfectũ } siue { Vniuocum. Analogum.

Genus perfectum est quod æqualiter cõmunicat naturam suis inferioribus, *sic animal dicitur genus perfectum*, quia æque primò homini conuenit & bruto, brutum enim est æque corpus animatum ac homo.

Imperfectum genus est quod vtrisq; speciebus communicatur, sed alteri magis alteri minus; ita *substantia de natura entis magis participat, quam accidens*, accidens enim omnino nõ esset nisi Substantiæ inesset.

Quid species. Species est prædicabile quod prædicatur de pluribus numero differentibus in Quid. *Vt homo, fortitudo. Numero vero dicuntur differre*, quæ sunt indiuidua & numerando solum sunt diuersa *vt Plato & Socrates*, qui in humana natura simul conueniunt, sed in numerando *hunc Platonem ab illo Socrate* diuersum esse dicimus.

Bifa-

Bifariã diuiditur Species primo in {Perfectam. Imperfectã.} *Prima eius diuisio.*

Perfectæ dicuntur ſpecies, quæ ſub perfecto genere continentur; *vt homo & brutum ſub animali.*

Imperfectæ ſunt quarum vna perfectam, altera imperfectam generis participationem habet, *ſic Subſtantia plus habet de natura entis quam accidens.* *Diuisio secunda.*

Secundo ſpecies partitur in {Subalternam. Imam.}

Species ſubalterna cum genere ſubalterno in omnibus conſentit.

Ima ſpecies ſemper eſt ſpecies & nunquam Genus, vt *Homo* & hæc ſola in præſentiarum conſideratur.

Differentia eſt prædicabile quod prædicatur de pluribus ſpecie vel numero differentibus in Quale quid. Dicitur prædicari *De pluribus ſpecie differentibus* propter differẽtiam genericam, de *pluribus numero differentibus* propter differentiam ſpecificam *Et in Quale Quid*, quia eſſentialem qualitatem notat, *vt rationale.* *Quid differẽtia.*

Tribus modis diuiditur primo in {Communem, Propriam, Maxime propriam.} *Prima eius diuisio.*

Communem voco quæ ſumitur ab accidente cõmuni *ſic idem à ſeipſo poteſt differre*, Socrates enim puer à ſeipſo iam grandæuo differt. Propriam, quę ſumitur ab accidente proprio, *ſic oculatus Oedipus à ſeipſo oculis capto diſtinguitur.* Maxime propriam (quæ maxime ad propoſitum noſtrum ſpectat) eam voco quam iamiam defi-

definiuimus; duæ enim priores differentię ſolummodo ἀλλοιον qualitate diuerſum aliud ab alio facit, hæc ἄλλο ſeu eſſentialem quandam diſcrepantiam conſtituit, vt *rationale inter hominem & brutum.*

Diuiſio ſecunda. Secundo differentia, illa ſcilicet quam nos maxime propriam vocauimus in { Genericam / Specificam } diuiditur.

Generica eſt quæ de pluribus ſpecie differentibus dicitur *vt ſenſile de homine & bruto.*

Specifica eſt quæ de pluribus numero differentibus prædicatur *vt rationale de Socrate & Platone.*

Diuiſio tertia. Tertio diuiditur in differentiam { Diuiſiuam quę diuidit genº. / Conſtitutiuam quæ ſpeciem conſtituit. }

Notandum vero eſt quod eadem differentia differenti ratione & diuiſiua eſſe poteſt & conſtitutiua, Diuiſiua ſcilicet ratione ſui ſuperioris generis, ſed Conſtitutiua reſpectu ſpeciei; vt *rationale diuidit animal, & conſtituit hominem.*

Tria

Tria hæc prædicabilia clarius eluceſcent ſi arborem illam quam vocant Porphirianam iſtis ſubiunxero.

Subſtantia
Incorporea | Corporea
Spiritus. | *Corpus.*
Corpus
Compoſitum | Simplex
Cõpoſitum. | *Elemẽtũ.*
Compoſitum
Animatum | Inanimatum
Animatũ. | *Lapides.*
Animatum
Senſile | Inſenſile
Animal. | *Planta.*
Animal
Rationale | Irrationale
Homo. | *Brutum.*
Homo
SOCRATES. PLATO. CAESAR.

Arbor Porphiriana.

In hac ſerie *Subſtantia* eſt ſummum genus, *Homo* eſt ſpecies infima, *Corpus, Compoſitum, Animatum, Animal*, ſunt genera ſubalterna, *Incorporea, Corporea, Compoſitum, Simplex, Animatum, Inanimatum, Senſile, Inſenſile*, ſunt omnes differentiæ genericæ, *Rationale & Irrationale* ſpecificæ, vtræq; vero pro diuerſa ratione & diuiſiuæ eſſe poſſunt & conſtitutiuæ, *Socrates, Plato,*

Plato, Cæsar, sunt individua sic dicta quod vlterius diuidi nequeunt.

Quid Proprii. Proprium est quod omni soli semper & conuertibiliter accidit subiecto, *vt risibile homini*: Accidit omni, id est, omni individuo, & soli hoc est soli speciei, & semper scilicet quoad potentiam; licet enim homo semper actu nō ridet, potest tamen ridere si aliquod lepidum obijciatur; deniq; necessario & conuertibiliter accidit, quia fluit à principijs essentialibus speciei, materia scilicet & forma totius compositi, vt *risibilitas ab anima rationali cum corpore humano vnita.*

Quid Accidens. Accidens est quod potest adesse & abesse sine subiecti interitu *vt albor à pariete.*

Diuisiones eius. Duplex est { Separabile quod actu potest separari *vt calor ab aqua.* / Inseparabile, quod non reipsa sed intellectu solum separatur, *vt candor a cygno.*

Alias etiam diuiditur Accidens in Prædicabile & Prædicamentale.

Accidens prædicabile est quod contradistinguitur Proprio, *sic risibile est proprium sed non accidens*. Prædicamentale est quod opponitur Substantiæ, sic omnia prædicamenta, Substantiâ solum exceptâ, sunt accidentia; & in hoc sensu proprium dicatur Accidens, id est, non substantia.

Finita iam de prędicabilibus tractatione ipsa prædicamenta sequuntur enucleanda, prælibatis solum quibusdam ad cognitionem prædicamentorum necessarijs, quę obinde ab Aristotele vo-

vocantur Anteprædicamenta & proximo in loco intercedunt pertractanda.

CAP. IIII.
De tribus definitionibus.

TRactatus de prædicamentis in tres partes diuiditur, quarum prima agit de Anteprædicamentis, secunda de Prædicamentis ipsis, vltima *De postprædicamentis*. de singulis suo ordine.

Anteprædicamentum est procœmiale documentum valens ad cognitionem prædicamentorum à priori. *Anteprædicamentum quid.*

Tria in genere septem in specie sunt antepredicamenta { Definitiones tres. Diuisiones duæ. Regulæ duæ. } *Quot sunt anteprædicamenta.*

Prima definitio est Æquiuocorum, quæ hunc in modum ab Aristotele definiuntur. Æquiuoca seu Homonyma sunt, quorum nomen solum est commune, sed ad illud nomen accommodata definitio alia est atque alia, *quemadmodum Canis*. *Æquiuocorum denominatio.*

Æquiuoca sunt duplicia { Æquiuocantia, nomina scilicet communia, vt *Canis*. Æquiuocata, quę sunt res per illa nomina significatæ, vt *Canis marinus, cœlestis, domesticus*. } *Æquiuoca duplicia.*

Æquiuoca vero hoc in loco definita sunt æquiuocata, quæ ab vno æquiuoco æquiuocante vt à nomine communi dependent.

Ad

Tria ad æquiuoca requirantur.

Ad æquiuoca ſicut ex definitione colligitur tres requiruntur condiciones. Prima eſt vt vnum habeant nomen commune, id eſt, vt æquiuoca in vno æquiuoco æquiuocante conueniant. Secunda vt diuerſa ſit æquiuocatorum definitio, & diuerſus conceptus; Tertia vt illa æquiuocatorum definitio ad æquiuocum æquiuocans applicetur & illius ratione dicatur diuerſa, v. g. *Canis marinus & domeſticus*, in vno communi nomine conueniunt quod ambo vocantur *Canes*: ſed diuerſas ſortiuntur definitiones & conceptus; ille enim eſt, *Canis qui extra aquas, hic qui intra aquas degere non poteſt*; & licet ambo ratione alicuius tertij dicantur vniuoca, & eandem ſortiantur definitionem, *vt ratione animalis vterq; dicatur corpus animatum ſenſile*, hæc tamen definitio non eſt ad idem nomen accommodata ſcilicet ad æquiuocum æquiuocans *Canem.*

Nota.

Notandum autem eſt quod æquiuocatio ſemper ſumenda eſt reſpectu rerum vere exiſtentium, nam ſi latius extendatur ad res apparentes fictas aut pictas quodlibet vocabulum erit ambiguum, nihil enim eſt quod non fingi poteſt aut pingi.

Definitio vniuocorum.

Secunda definitio eſt Vniuocorum. Vniuoca autem ſunt quorum & nomen commune eſt & ad illud nomen accomodata definitio eſt eadem; ſic *homo & bos in* vno communi nomine conueniunt quod ambo appellantur *animalia*, eandemque definitionem habent ad vniuocum vniuocans applicatam *quia brutum eſt corpus animatum ſenſile, non aliter quam homo.*

Vniuoc

Vniuoca sunt duplicia { Vniuocantia, nomina scilicet communia, *vt Animal.* / Vniuocata, quę sunt res significatæ, *vt homo, brutum.*

Vniuoca duplicia.

Æquiuoca & vniuoca in eo conueniunt, quod ambo habent vnum nomen commune, sed differunt quod æquiuocorum solum nomen commune est, vniuocorum vero tum nomen tum definitio.

Inter æquiuoca & vniuoca media sunt Analoga, quippe quæ nec plane eandem, vt vniuoca, nec prorsus diuersam vt æquiuoca definitionem sortiuntur, sed naturam suam secundum prius & posterius analogatis communicant, *sic Ens de Substantia dicitur & ratione Substantiæ de Accidente; sic sanitas medicinæ, vrinæ, & animali attribuitur*, cuius illa quidem causa, ista signum, hoc vero subiectum dicitur.

Analoga.

Tertia definitio est Denominatiuorum. Denominatiua vero dicuntur quæcunque ab aliquo ita vt casu differunt, nominis appellationem habent, *vt à fortitudine fortis.*

Definitio Denominatiuorum.

Ad denominatiua duo requiruntur, primo vt ab aliquo nomine appellationem habeant, id est, vt ab aliquo vocabulo deriuentur; secunda vt ab eodem nomine casu, hoc est vltima seu finali syllaba differant, *vnde Grammatica ars & Grammatica mulier non habentur denominatiua*, quia casu non differunt, & proinde inter æquiuoca sunt enumeranda.

Duo ad denominatiua requiruntur.

Denominatiua triplicia.

Denominatiua sunt triplicia
1. Re tantum, *vt virtus & stud osus.*
2. Voce tantum, *vt vinum & vinolentus.*
3. Re & voce simul, *vt vinum & vinosus* quæ sola in præsentiarum definiuntur.

Tria ad denominationem requisita.

Ad omnem denominationem tria requiruntur, Nomen Substantiuum, quod vocant denominans. Nomen Adiectiuum, quod est denominatiuum, Subiectum, quod vocatur denominatum, vt quando dicimus *Cæsar est iustus. Cæsar* est denominatum, *Iustus* Denominatiuum, *Iustitia* denominans, quæ Cæsari inherens facit vt ipse iustus denominaretur.

CAP. V.
De duabus diuisionibus.

DVæ sunt diuisiones, vna vocum, altera rerum.

Prima diuisio vocum.

Vox diuiditur in
- Incomplexam quæ sine coniunctione effertur, *vt homo, vincit.*
- Complexam quæ ex simplicibus conflatur, *vt homo vincit.*

Tribus modis vox Complexa & incomplexa dicitur vel
- Re tantum.
- Voce tantum.
- Re & voce simul.

Tribus modis vox complexa et incomplexa dicitur.

Vox illa quæ sub vno nomine plures significationes complectitur, est voce tantum simplex, re tantum complexa, vt *Canis* licet sit voce

voce simplex, res tamen plures in ea voce latent.

Cum plures voces ad vnam rem simplicem exprimendam coniunguntur ob defectum proprij nominis, vox est re simplex & voce tantum complexa, *vt corpus animatum.*

Quando simplex dictio rem simplicem significat, vocatur vox re & voce simplex, *vt homo.* Re & voce complexa est, cum plures voces ad multas res significandas destinatur, vt *Labor omnia vincit. Index est animi sermo.* } Distans. Estque vel } Indistans.

Distans est cuius extrema copula verbali vel coniunctionali vniuntur, *vt Homo est animal.*

Indistans est cuius extrema componuntur, vt determinatum & determinabile; *vt Homo iustus.*

Ex omnibus complexis, complexum voce tantum in prædicamentis reponitur, ex omnibus incomplexis, incomplexum voce tantum excluditur. *Nota.*

Res omnes sunt vel { Substantiæ, vtraq; vel Accidentia: } { Vniuersalia. Particularia. } *Quadruplex diuisio rerum.*

1 Vniuersales substantiæ, dicuntur de subiecto, sed non sunt in subiecto; *vt homo de Socrate & Platone dicitur, sed nulli subiecto inhæret.*

2 Particularis substantia, nec dicitur de subiecto, nec est in subiecto, quia est individualis substantia, *vt Socrates.*

3 Vniuersalia accidentia dicuntur de & sunt in subiecto; vt *albedo de hac & illa albe-*

dine dicitur, & homini, parieti aut naui ineſt.

4 Particulare accidens, de ſubiecto nullo dicitur, ſed in ſubiecto aliquo eſt; *vt hæc albedo in Socrate.*

Ineſſe in ſubiecto.

Illud vero in ſubiecto eſſe dicitur quod cum in aliquo non quaſi pars ſit, non tamen poteſt eſſe ſine eo, cui ineſt.

In qua definitione tres ordine continentur ineſſendi conditiones. Prima eſt vt in aliquo inſit, id eſt, vt inhæſiue ſit in ſubiecto, & non ratione intentionis, vt *res eſt in fine*, qui intenditur; nec ratione gubernationis, *vt rex in regno*; nec ratione locationis, *vt locatum in loco.* Secunda, vt non ſit eius pars, vnde *genus in ſpecie nec ſpecies in genere proprie ineſſe dicatur*, quia illud eſt ſpecici pars materialis vicem materiæ ſupplens, hæc generis pars ſubiectiua & ipſi ſubordinatur. Tertia, vt non poſſit eſſe ſine eo cui ineſt; *vnde veſtes & arma proprie corpori non inſunt*, quia eſſe poſſunt corpore ſublato.

Tres ineſſendi conditiones.

Octo ſunt ineſſendi modi his verſiculis comprehenſi.

Modi ineſſendi 8

In ſunt, 1 Pars, 2 Totum, 3 Genus, 4 Species,
5 Calor igni,
6 Rex in regno, 7 Res in fine, 8 locoq; locatum.

Ex his omnibus modis ille ſolum eſt intelligendus qui eſt; *vt calor in igne*, id eſt, inhæſiue vt accidens in ſubiecto, reliqui omnes contra vnam vt alteram ex dictis ineſſendi conditionibus offendunt.

Subiectum duplex.

Præterea operæpretium eſt notare quod duplex eſt ſubiectum, vnum Prædicationis alterum Inhæſionis. Subiectum prædicationis eſt quod

quod alicui vniuersali subijcitur; sic *homo animali, animal corpori, corpus substantiæ subordinatur.* Subiectum inhæsionis est, quod accidenti alicui subijcitur, vt sustentaculum quo sustulcitur; sic *albedo est in pariete*, à pariete enim sustentatur ipsoque abtumpto consumitur eadem albedo.

Vbicunq; vero in dicta rerum diuisione inueniuntur hæc verba *Dicuntur de subiecto* intelligendum est subiectum prædicationis, vbi autem illa verba [*Sunt in subiecto*] subaudire debemus subiectum inhæsionis. *Nota.*

CAP. VI.
De duabus regulis.

DVæ sunt regulæ, quarum prima est.

Quodcunq; dicitur de prædicato, idem dicatur de subiecto; vt *si Socrates sit homo & animal de homine dicatur, vt etiam de Socrate prædicetur necessum est.* *Reg. 1.*

Multæ sunt huius regulæ limitationes inter quas istæ sunt notatu dignissimæ. *Exceptiones.*

Primo vt non sit progressus à vocibus ad res, id est, à vocibus primæ ad voces secundæ intentionis, vnde non sequitur; *Animal est genus, Homo est animal*, ergo, *Homo est genus*: Secundo vt non sit transitus ab vno latere serici prædicamentalis ad aliud latus, vnde non sequitur; *Homo est animal, Animal est vel rationale, vel irrationale, ergo, homo est vel rationalis, vel irrationalis.*

Tertio vt non procedatur à concreto ad abstractum, vnde non sequitur, *Homo est iustus, Iustitia est qualitas, Ergo homo est qualitas.*

Reg. 2. Secunda regula anteprædicamentalis in duas partes distrahitur, prima est, Diuersorum generum non subalternatim positorum diuersæ sunt species & differentiæ, *sic species & differentiæ Qualitatis diuersæ sunt à speciebus & differentijs Substantiæ aut Quantitatis*; Secunda est, Generum subalternatim positorum, nihil prohibet, easdem esse species & differentias, *sic Corporea est differentia corpus constituens, quæ corpori composito, animato, sensili attribuitur, quia hæc omnia ipsi subordinantur.*

CAP. VII.

De Prædicamentis in genere.

Prædicamentum Quid. ABsolutis anteprædicamentis ad ipsorum prædicamentorum tractationem perueniendum est; perspectâ primo generali eorum natura vt quid postea de singulis sit dicendum cognitum habeamus.

Prædicamentum est vocum res simplices exprimentium ordinata quædam series.

Quomodo res et quomodo voces in serie prædicamentali reponuntur. Ex hac definitione constat quod res & voces ad seriem prædicamentalem constituendam simul conueniunt. Res enim vt sunt res apud Logicos non considerantur, sed quatenus sunt vocum fundamenta, sic corpus naturale in Substantia ponitur, & in illius serie consideratur, sed non vt ex principiis materia scilicet aut forma constet,

conſtet, nec vt affectiones habeat in motu nimirum in loco, in tempore eſſe, ſed vt eſt fundamentum ſecundæ intentionis, ſeu vt eſt Genus quod per differentias diuiſiuas poteſt diuidi; vt enim Medico oculum curaturo neceſſarium eſt aliquam licet nõ exquiſitam oculi cognitionem habere: ita in Logico requiritur, vt tantam rerum cognitionem haberet, quanta ſufficeret ad notiones ſecundas ſuper eaſdem fundandas & ſtabiliendas.

Quæ collocanda ſunt in ſerie prædicamentali.

Quodcunq; vero in ſerie prædicamentali reponitur eſt ens reale & poſitiuum, ſimplex & per ſe vnum, vniuerſale, completum, finitum, voce diſtincta ac certa ſignificatum.

Hinc excluduntur.

Quæ excludenda.

Vox artis, conſignificans, priuatio, fictum, Pars, Deus, excedens, cõplexum, ſeu polyſemon: Iſta Categorijs non poſſunt verba locari.

Excluditur Vox Artis, quia eſt notio ſecunda ſeu ens rationis, quod nobis non cogitantibus non exiſtit, vt *Zodiacus, Genus, Prædicamentũ.*

Deus quia propter ſuam eminentiam ſub genere non eſt, & differentia conſtituente caret, ita vt magis eſt ſupra ſeriem, quam in ſerie.

Conſignificans quod nihil certe ſignificat, vt ſunt aduerbia, nomina partitiua, interrogatiua, vniuerſalia & particularia ſigna, *vt omnis, aliquis, quidam, nullus.*

Priuatio quia non denotat ens poſitiuum, ſed rei abſentiam, *vt tenebræ.*

Fictum præcipuè impoſſibile, quod nihil in rerum natura ponit.

Pars præſertim eſſentialis & integralis, quia non ſunt entia completa. Ex-

Excedens seu transcendens, quia per omnia prædicamenta peruagatur, vt *Ens, aliquid, vnum, bonum, verum.*

Complexum re & voce simul, quia vnam rem simplicem non significat, vt *homo albus.*

Polysemon seu æquiuocum ante factam distinctionem, vt *Canis.*

Rerum collocatio in prædicamentis.

Obseruandum est deniq;, quod ex iis quæ in serie prædicamentali reponuntur, quædam sunt κατὰ βάθος, quędam κατὰ πλάτος, id est, quędam in serie directa, *vt genera & species*, quædam collateraliter *vt differentiæ* collocantur, quædam etiam propter indiuisibilitatem naturæ in serie proprie non sunt, sed veluti graduum bases & statumina substernuntur, vt Indiuidua omnia quæ perfecte nec diuidi possunt nec definiri.

Prædicamentorum numerus.

Decem ab Aristotele enumerantur prædicamenta seu rerum capita, nec datur ens aliquod finitum & completum quod sub vno horum non comprehendatur.

Horum vnum est substantiæ, Substantia vulgo dictum, nouem verò accidentis, 1 Quantitas, 2 Qualitas, 3 Actio, 4 Passio, 5 Relatio, 6 Vbi, 7 Quando, 8 Situs, 9 Habitus.

Singulorum exempla sunt hoc districho inclusa.

1 *Arbor*, 2 *Sex*, 3 *Seruus*, 4 *Feruore*, 5 *Refrigerat*,
6 *Vsus.*
7 *Ruri*, 8 *Cras*, 9 *Stabo*, nec 10 *Tunicatus ero.*

Diuisio.

Ex his quædam sunt Absoluta prędicamenta, quæ obinde vocantur Principalia, & sunt tria Substantia, Quantitas, Qualitas, cætera septem sunt Minus Principalia, quia notant respectum aliquem inter duas res, vt Relatio quæ connotat re-

reſpectum inter relatum, & correlatum; Actio & Paſſio, quæ reſultant ex vnione alicuius qualitatis cum ſubſtantia. Vbi & Quando quæ oriuntur ex ſubſtantia conſiderata cum circumſtantiis Loci & Temporis; Situs qui fit ex reſpectu partium ad totum. Habitus qui procedit ex applicatione integumenti ad corpus.

CHAP. VIII.
De Subſtantia.

INter prædicamenta primas ſemper obtinuit Subſtantia, quòd omnium accidentium eſt fundamentum. *Subſtantiæ definitio.*

Subſtantia vero definitur ens per ſe ſubſiſtens accidentibus ſubiectum; *vt homo* qui nulla re niſus, albedinis, virtutis, & id genus aliorum accidentium eſt fundamentum.

Subſtantia eſt duplex Prima, vel Secunda. *Eius diuiſio.*

Subſtantia prima, quæ maxime & proprie ſubſtantia dicitur eſt, quæ nec eſt in ſubiecto, nec dicitur de ſubiecto; non eſt in ſubiecto, quia eſt ſubſtantia, nec dicitur de ſubiecto, quia eſt indiuiduum, vt *Socrates, hæc arbor.* *Subſtãtia prima.*

Indiuidua enim primæ ſubſtantiæ dicuntur duplici de cauſa; primò quia ſubſtant reliquis omnibus rebus, ſiue ſunt accidentia quæ eis inhærent, ſiue ſecundæ ſubſtantiæ quæ de ipſis prædicantur, & in ipſis exiſtunt; ſecundò quia ſingularia primo feriunt ſenſus, prius enim *Socratem* videmus quam *hominem*, primariò enim & per ſe Indiuidua agunt & ſentiuntur. *Cur ita dicta.*

Se-

Substantia secunda.

Secundæ ſubſtantiæ ſunt primarum genera & ſpecies, vt *Homo, Corpus, Animal*: & ideo vocantur Secundæ, quia ſecundo loco vi intelligentiæ noſtræ ex primis colliguntur, videndo enim *Socratem. Platonem*, & alios particulares homines, quid homo illorum ſpecies ſit ſtatim colliginus.

Quare ſic appellata.

Nota.

Inter ſecundas vero eæ magis ſubſtantiæ dicuntur, quę primis ſunt viciniores, vt Species ſuis generibus.

Proprietates eius ſex ſunt.

1. *Proprietas.*

Subſtantia non eſt in ſubiecto, nimirum inhæſionis, ſic enim duo corpora eſſent in eodem loco. Melius nullo modo hæc proprietas exprimi poteſt, quam ſupponendo hominem per fores clauſas & non cedentes penetrare potuiſſe, quod ſi fieret duo corpora in ipſo tranſitu eodem loco comprehenderentur.

2 *Proprietas.*

Secundæ ſubſtantiæ, & earum differentiæ, vnivocè de primis prædicantur. *Vniuoce vero prædicari*] eſt attribui primis, & ſecundum nomen, & nominis rationem, *ſic Animal; & quod animal conſtituit ſenſile, de Socrate prædicatur, & ſecundum nomen, quia Socrates eſt animal, & nominis rationem, quia Socrates eſt corpus animatum ſenſile, quæ eſt animalis definitio.*

3 *Proprietas.*

Omnis ſubſtantia videtur ſignificare hoc aliquid. Hoc ſingularitatem, Aliquid ſubſtantiam ſignificat, ita vt ſenſus eſt, Omnis ſubſtãtia ſingularem, & ſubſtantialem eſſentiam deſignare videtur; quod quidem reuera cernitur in primis ſubſtantiis, nam, *Socrates ſingularem ſubſtantiam denotat*; & ſolum videtur eſſe in ſecundis, quatenus

✲ Substantiæ series prædicamentalis.

Substantiæ series.

- Substantia,
  - Corporea,
    - Incorporea seu spiritus cuius duæ sunt species.
      - Intelligentia cuius ordo est
        1. Seraphin.
        2. Cherubin.
        3. Thronus.
        4. Potestas.
        5. Dominatio.
        6. Virtus.
        7. Principatus.
        8. Archangelus.
        9. Angelus.
    - Corpus,
      - Anima
        - 1 Vegetatiua,
        - 2 Sensitiua,
        - 3 Rationalis,
  - Corruptibile
    - Incorruptibile siue orbes cælestes.
      1. Cælum empyræum. 2 Primum mobile. 3 Cælum Chrystallinum. 4 Firmamentũ. 5 Cælum Saturni. 6 Iouis. 7 Martis. 8 Solis. 9 Veneris. 10 Mercurij. 11 Lunæ.
    - Corruptibile,
      - Animatum
        - Inanimatum quod est vel
          - Elementum,
            - Ignis, Aeris,
            - Aquæ, Terræ.
          - Mineralia,
            - Lapides, vt Marmor
            - Metalla, vt Aurum.
            - Mediũ, vt Sulphur.
        - Animatum,
          - Sensile
            - Insensile seu Planta quarum tres sunt species.
              - Arbor, vt Cerasus, Laurus,
              - Frutex, vt Myrtica, Arundo,
              - Herba, vt Nasturtium, Beta.
        - Animal,
          - Rationale
            - Irrationale, vt Bestia quæ est vel
              - Volatilis, vt Auis.
              - Gradiens, vt Equus, Leo.
              - Aquatilis, vt Halec.
              - Reptilis, & Vipera.
            - Homo
              - *Socrates*
              - *Plato*
              - *Cato*
              - *Cæsar*

tenus nimirum de primis prædicantur; vt *quando dico Socrates est homo; Homo quodammodo Socratem, & ita singularem substantiam significare videtur.*

Substantiæ nihil est contrarium. Non recipit magis aut minus. Vtræq; hæ proprietates sunt intelligendæ de substantia quoad eius essentiam, & non secundum qualitates ipsi inhærentes. *Ignis enim aquæ contrariatur, & hæc aqua illa magis minusve calida dicatur; sed hoc accidit propter calorem & frigus in subiectis, & non ratione ipsorum subiectorum, quæ nunquam sibi invicem contrariantur.* 4. 5. *Proprietates.*

Substantia vna & eadem numero permanens est contrariorum susceptibilis, id est, Quamuis substantia nihil habet sibi contrarium, in se tamen successiue, in gradibus intensis; aut simul in remissis, eadem recipere potest, quatenus est eorum fundamentum; *sic eadem aqua quæ nunc valdè calida est, statim erit frigida.* Excipiendæ verò sunt illæ substantiæ, quæ vnam qualitatem naturaliter impressam habent; *vt ignis cum naturaliter sit calidus, nunquam frigidus esse potest.* 6 *Proprietas.* *Exceptio.*

Nulla datur ſubſtantia completa quæ non in hac ſerie continetur; Incompletæ vero ſubſtantiæ cuiuſmodi ſunt partes omnes, *vt Manus, Pes, Caput, Ramus*, non directè ſed reductiuè hic collocantur, quatenus ſcilicet ad ſuum totum reduci poſſunt; *vt Pes ad animal gradiuum, & Ramus ad arborem vegetantem.*

CHAP. IX.
De Quantitate.

Quantitatis definitio.

QVantitas eſt ſecundū quam aliquid quantum aut quotum dicitur. Res enim omnes ob magnitudinem quantæ, ob multitudinem quotæ dicuntur; *Sic ob ſuperficiem campus amplisſimus, ob numerum ingentem exercitus copioſus appellatur.*

Prima diuiſio Quãtitatis.

Alias etiam definitur Quantitas, Accidens quod ſubſtantiæ communicat, vt in partes diuidi poteſt. Quum vero partes ſunt duplices, diſcretæ, vel continuæ, hinc naſcitur prima Quantitatis diuiſio in Continuam & Diſcretam.

Quantitas continua eſt cuius partes communi termino copulantur. Terminus vero communis eſt, qui duo connectit quorum vnius extremum eſt, initiumq; alterius.

Quantitatis cõtinuæ quinq; ſpecies.

Quinque ſunt ſpecies quãtitatis cõtinuæ, 1 Linea. 2 Superficies. 3 Corp°. 4 Tẽpus. 5 Locus.

Cuius partes: Puncto. Linea. Superficie. Nunc. Superficie.

tanquã termino cõmuni copulantur.

Linea.

Linea eſt longitudo, latitudinis expers, cuius extrema ſunt duo puncta. Su-

Superficies est quæ longitudinem & latitudinem tantùm habet, cuius extrema sunt lineæ. Vtræq; hæ species more Mathematicorum sunt intelligendæ, non de lineis pictis, sed vere existentibus, animi tantum, non corporis oculis conspicuis. *Superficies.*

Corpus longitudinem, latitudinem, & profunditatem habet, eiusq: extrema sunt superficies. *Corpus.*

Locus est superficies concaua corporis ambientis: *sic turris locus est aer, piscis locus est aqua.* *Locus.*

Tempus est spacium ex solis cœliq;, hoc est astrorum vertigine collectum: *sic dies est spacium illud, in quo Sol ab Oriente in occidentem rapitur.* *Tempus.*

Discreta quantitas est, cuius partes separatæ sunt & disiunctæ, nulloq; communi termino copulantur. Eius duæ sunt species Numerus, Oratio. *Discretæ quantitatis species.*

Numerus est vnitatum multitudo, *sic quatuor est multitudo quatuor vnitatum*, quæ nulla connexione vniuntur. *Numerus.*

Oratio est mensura literarum & syllabarum, secundum longitudinem, & breuitatem; Est quantitas quia mensurat, & discreta quia literæ & syllabæ distinctè pronunciantur; vt ho-mo A-ni-mal. *Oratio.*

Hæ duæ quantitatis species rursus subdiuiduntur in Quantitatē { Habentem { Partium. / Positionem. } Nō habētē. } *Secunda diuisio Quantitatis.*

Tria vero requiruntur vt quantitas habeat partium positionem; primo vt partes termino communi copulentur, *vide Numerus, & Oratio*

Quæ requiruntur ad partium positionem.

tio excluduntur. quia sunt discreta, quantitates; secundo vt sint alicubi sitæ, ita vt digito demonstrari possunt; tertio vt simul sint ac permaneant; *Per vtrasq; conditiones* oratio, & tempus *amandantur, quod propter perpetuum suum fluxum, nec situm habeant, nec permanentiam*; Restat igitur quod quatuor sint species quantitatis partium positionem habentis, 1 Linea, 2 Superficies, 3 Corpus 4 Locus; tres non habentis, 1 Numerus, 2 Oratio, 3 Tempus.

Nota.

Qualitates aliquando quantitatis nomen sortiuntur; vt *Platonem magnum philosophum, Archimedem magnum mathematicum vocamus,* sed quantitates quas prius nominauimus sunt per se, hæ solum ex accidenti.

Tres sunt proprietates Quantitatis.

1 Nihil est quantitati contrarium. Contrarietas enim est solarum qualitatum pugna.

2 Non recipit magis & minus; *ita Gygas licet sit Pygmæo maior ratione corporis, non tamen est magis Quantitas, quam Pygmæus; æquè enim extunduntur, licet æqualem extentionem non habent.*

3 Istæ duæ proprietates Substantiæ cum Quantitate sunt communes; Maximè vero Quantitati proprium est, vt exinde res dicantur, æquales aut inæquales; *sic corpus bicubitum est tricubito inæquale, alteri vero bicubito æquale.*

Quan-

Series Quantitatis.

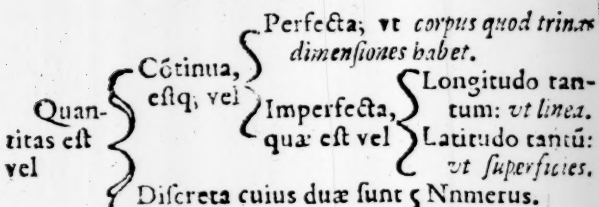

Ad hanc seriem analogicè reduci, possunt extensiones graduales; *vt calor calore maior uel minor dicitur*, & extensiones grauitatis, seu ponderositatis, quæ quidem magis intensiones, quam extensiones reuerà dici debent.

CAP. X.
De Qualitate.

QValitas est forma accidentalis à qua subiectum denominatur Quale: *sic à grauitate lapis grauis, à velocitate equus velox appellatur.* *Qualitatis definitio.*

Qualitatis quatuor sunt species, Habitus, Potentia naturalis, Qualitas patibilis, Forma; sed quia quælibet istarum specierum latitudinem habet, quatuor quasi gradus his speciebus adduntur, Habitui dispositio, Potentiæ Impotentia, Qualitati patibili Passio, Formæ Figura. *Eius diuisio.*

Habitus est qualitas perfecta & consummata, multis actionibus acquisita, vel diuinitus infusa, quæ ita inhæret subiecto, vt propter firmitatem, & constantiam, non facilè permutetur *Habitus.*

tur contrario; *vt vera & exquisita dicendi scientia in Cicerone, aut pugnandi in Alexandro.*

Prima habitus diuisio.

Habitus primo diuiditur ratione subiecti in Habitum corporis, *cuiusmodi est sanitas firma in corpore absolute salubri, saltandi etiam & natandi experientia,* & in Habitum animi, *cuius generis sunt virtutes, & disciplinæ omnes.*

Diuisio secunda.

Secundo ratione adeptionis, habitus & præsertim animi diuiditur in { Infusum. Acquisitum.

Infusus est qui singulari Spiritus sancti gratia infunditur in hominum mentes, vel extraordinariè; *vt doctrina in Apostolis,* vel ordinariè; *vt fides in electis.*

Acquisitus est qui crebris actionibus acquiritur; *vt dicendi & differendi peritia;* & licet Spiritus sancti gratia ad istum etiam requiritur, non tamen eo peculiari modo quo ad infusum.

Dispositio.

Dispositio seu affectio est qualitas fluxa & transiens, quæ quia nondum penitus fideliterq; est infixa, excuti non ægre potest; sic *cum quispiam rudi Minerua litteras aut syllabas depingere potest, est in inclinatione ad scribendum, quum vero artificiose eadem queat exarare, habitum acquisiuit;* vnde habitus ætati virili, dispositio iuuenili comparatur, quod ille est dispositio perfecta, hæc habitus inchoatus.

Quomodo differt ab habitu.

Potentia naturalis.

Potentia naturalis est qualitas naturaliter subiectis insita, quæ habilitatem conciliat, vt ad præstandas certas actiones, aut acquirendos habitus, magis idonea habeantur; *vt bona valetudo, memoria tenax, ingenium acutum.* Et licet hæc potentia ad habitum requiritur, tanquam

Quomodo differt à dispositione.

præuia

præuia quædam dispositio, & naturalis inclinatio; à Dispositione tamen differt, quod Potentia est quid insitum, & vi naturæ generatur; Dispositio est quid aduentitium & per aliquos actus acquiritur.

Potentia duobus modis diuiditur, primo in { Actiuam. / Passiuam. } *Diuisio potentiæ.*

Actiua est, qua sumus ad agendum potentes; *Sic ignis potentiam actiuam habet ad vrendum, cultrum ad secandum.* *Actiua.*

Passiua est, qua res aptæ sunt ad aliquid patiendum; *Sic molle potentiam habet vt secetur*, vtraq; hæ potentiæ actu perficiuntur bifariam, vel scilicet cum in opus exeunt; *vt quando ignis vrit*, vel cum in habitum vertuntur; *vt quando puer discit literas.* *Passiua.*

Secundo potentia diuiditur in { Primam. / Secundam. } *Secunda diuisio.*

Prima est quæ proximè emanat è forma subiecti; vt *potentia loquendi in homine, sentiendi in brutis, illa ab anima rationali, hæc à sensitiua fluit.* *Prima.*

Secunda est dispositio organi & temperamenti, per quam potentia illa prima in actum producitur, atque hæc omnibus non æqualiter communicatur, sicut illa prima; *Luscus enim propter organi debilitatem non tam clare videt, quam qui magna acie est præditus, licet vterque primam potentiam æqualiter sortitur.* *Secunda.*

Impotentia est imbecillitas facultatum naturalium in substantijs, siue animatæ sunt, siue inanimatæ; vt *Sterilitas in agro, stupiditas in homine.* *Impotentia.*

Qualitas patibilis. Qualitas patibilis est quæ infert passionem sensui; *Ita tactus frigore & calore, molli & duro afficitur; visus coloribus, auditus sonis, sapore gustus, odore olfactus.*

Passio. Passio est subita animi commotio ex qua oritur color sensum afficiens; *vt rubor quo vultus ex verecundia suffunditur*: Differt à patibili qualitate, quia non est stabilis & permanens; *vt candor in pariete*; sed qualitas cito amota; *vt pallor ex metu.*

Figura. Figura est terminatio qualitatis quæ termino aut terminis clauditur; *vt Circulus, Triangulus, Quadratum.*

Forma. Forma est constitutio membrorũ, & partium in ipsa figura, sub sensum videndi cadens; membrorum quidem in animalibus; *vt in homine, aut leone*; partium in reliquis corporibus; *vt forma pyramidis, aut Amphitheatri.*

Vel vt alij planius definiunt. Forma est coloris totius corporis inprimis vero facici suauitas. Figura est lineamentorum seu partium corporis optimus situs; *Sic Æthiops bene figuratus esse potest, sed non valde formosus, Anglus etiam formosus satis, sed malè figuratus.*

Proprietates eius sunt tres.

1 Sola qualitas propriè & per se contrarietatem recipit; *Sic calidum frigido, album nigro contrariatur.*

2 Qualia magis & minus recipiunt, id est, Qualitates in subiectum suum, non in instanti, sed paulatim & per gradus ingrediuntur; *vt aqua primo teporem inde colorem vltimo feruorem recipit*; vnde non ipsa qualitas, sed potius qualitatis

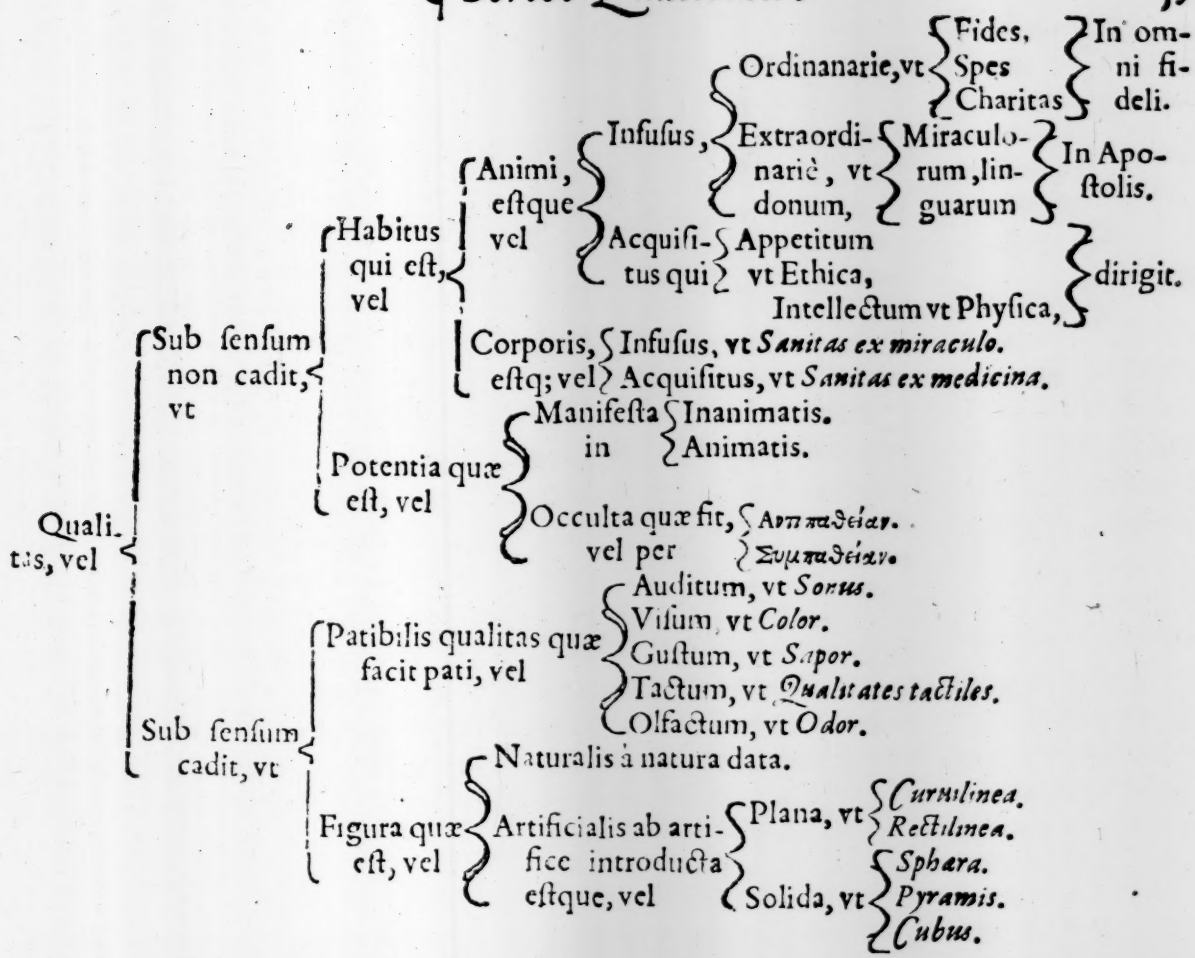
Quali-
tas, vel
Sub ſenſum non cadit, vt
Habitus qui eſt, vel
Animi, eſtque vel
Infuſus,
Ordinanarie, vt
Fides,
Spes
Charitas
In omni fideli.
Extraordinariè, vt donum,
Miraculorum, linguarum
In Apoſtolis.
Acquiſitus qui
Appetitum vt Ethica,
Intellectum vt Phyſica,
dirigit.
Corporis, eſtq; vel
Infuſus, vt *Sanitas ex miraculo.*
Acquiſitus, vt *Sanitas ex medicina.*
Potentia quæ eſt, vel
Manifeſta in
Inanimatis.
Animatis.
Occulta quæ fit, vel per
Ἀντιπαθείαν.
Συμπαθείαν.
Sub ſenſum cadit, vt
Patibilis qualitas quæ facit pati, vel
Auditum, vt *Sonus.*
Viſum, vt *Color.*
Guſtum, vt *Sapor.*
Tactum, vt *Qualitates tactiles.*
Olfactum, vt *Odor.*
Figura quæ eſt, vel
Naturalis à natura data.
Artificialis ab artifice introducta eſtque, vel
Plana, vt
Curvilinea.
Rectilinea.
Solida, vt
Sphæra.
Pyramis.
Cubus.

.I.

litatis receptio dicitur esse secundum magis & minus.

Vtræq; hæ proprietates soli, sed non omni qualitati conueniunt. Potentiæ enim naturales, & Figura, nec contrarietatem, nec gradus recipiunt. Patibiles qualitates etiam contrariantur, sed non omnes; medijs enim coloribus nihil reperitur contrarium.

3 A qualitate res dicuntur similes aut dissimiles, sicut a quantitate æquales aut inæquales; *Sic qui eode colorem imbuti sunt similes; qui diuerso, dissimiles appellantur.*

Cap. XI.
De Relatione.

Relatorum diuiſio.

Relata ſunt duplicia vel { Propria, ſeu ſecundum Eſſe. / Impropria, ſeu ſecundum Dici.

Relata ſecundum dici.

Relata ſecundum Dici ſunt, quæ ad ſe inuicem modo quopiam ſunt affecta, quorum vno exiſtente, non neceſſe eſt alterum ſequi; *Sic ſcientia ad ſcibile refertur. ſcibilia enim multa in primordio mundi extiterunt, priuſquam creabatur homo qui ipſa ſciret.*

Relata ſecundum eſſe.

Relata ſecundum eſſe ſunt quorum totum eſſe in reſpectu conſiſtit, & quorum vno exiſtente & cognito, alterum neceſſario exiſtit & cognoſcitur: *Sic pater ſine filio, vt pater, nec exiſtit, nec cognoſcitur.*

Quomodo inter ſe differunt.

Duobus modis relata ſecundum Dici differunt à relatis ſecundum Eſſe, primo quod illa habent eſſentiam aliquam abſolutam in alio prædicamento; *Sic ſcientia eſt in qualitate, ſectio in actione, licet illa ad ſcibile, hæc ad ſecabile referatur*: hæc vero totum ſuum eſſe in relatione habent; *Pater enim nihil eſt, niſi ad filium referatur*: ſecundo relato ſecundum Dici cognito, non neceſſariò cognoſcitur eius correlatum; *ſenſilia enim multa ſunt in terræ viſceribus, quæ ſenſum ad quem referuntur non feriunt*; exiſtente vero & cognito vno relato ſecundum Eſſe, neceſſario cognoſcitur eius correlatum; *neminem enim Patrem, neminem Dominum vocamus,*

camus, nisi quem seruos aut filios habere certo scimus.

Ad relationem tria præcipuè requiruntur, 1. Fundamentum, cui relatio innitatur. 2. Terminus duplex, Relatum, & Correlatum. 3. Relatio seu respectus quidam inter illos terminos; *Sic homo est fundamentum, pater & filius sunt duo termini relatiui; paternitas, & filiatio, sunt relationes inter eos terminos.* *Quæ requiruntur ad relationem.*

Proprietates relatorum sunt quatuor.

1 Relata dicuntur ad conuertentiam, id est, Cuilibet relato suum correlatum ita respondet, vt vnum potest dici alterius; *vt scientia est scibilis scientia, & scibile est scientiæ scibile, pater est filij pater, & filius est patris filius.*

2 Relata recipiunt magis & minus.

3 Relata recipiunt contraria. *Sic virtus quæ ad studiosum refertur vitio contrariatur, & amicitia Pyladis & Orestis minor fuit, quam Iohannis & Petri Apostolorum*: Sed istæ duæ proprietates nouissimè nominatæ, neq; omnib⁹ relatis competunt; nihil enim contrariatur *duplo & dimidio*: nec solis, quia conueniunt etiam Qualitati; nec relatis vt sunt relata, sed vt qualitate fundantur; *Sic enim scientia ignorantiæ contrariatur, vt est habitus, sed non vt ad scibile refertur.*

4 Relata simul sunt naturâ. *Simul vero natura dicuntur*, quæ Posita se ponunt, & peremptа se perimunt inuicem, & quorum alterum non est alterius causa; sic *Posito patre ponitur filius, nec pater vt pater est filij causa, sed vt homo.*

Prima proprietas vtrisque relatis conuenit;

ſecunda & tertia ſolum relatis ſecundum Dici; quarta ſolum relatis ſecundum Eſſe.

Series Relationis.

- Relata ſunt vel ſecundum
  - Dici, quæ propriè ad hoc prædicamentum non ſpectant.
  - Eſſe, quę diuidun-tur vel
    - Secũdum fundamentum, & ita quædam fundantur vel in
      - Quantitate; vt *æquale & inæquale.*
      - Qualitate; vt *Simile & diſsimile.*
      - Subſtantiâ; vt *Pater, & Filius.*
    - Secundum terminos & ſic ſunt vel relata,
      - Æquiparãtię, quorum termini ſunt eiuſdẽ dignitatis; vt *Simile, Æquale.*
      - Diſquiparãtiæ, quorum vnum alterũ ſuperat; vt *Pater & Filius, Dominus & Seruus.*

CAP.

CAP. XII.

De Actione & Passione.

ACtio est vis agentis in passum, secundum quam in id, quod subijcitur agere dicatur, vt *calefactio, frigefactio.* *Actio.*

Quatuor ad omnem actionem requiruntur. Primo agens, vt *ignis*, secundo qualitas secundum quam agit, vt *calor*, tertio patiens, vt *aqua*, quarto actionis receptio, vt *ingressus caloris in aquam.* *Quæ ad actionem requiruntur.*

Actio est duplex vel
- Transiens, quæ immutationem extrinsecus adfert, & est propriè huius considerationis; vt *cum ignis aquam calefacit.* *Actio secunda.*
- Imminens, quę in eodem subiecto, quo excitata est terminatur; vt *volitio, intellectio, sensatio.*

Proprietates eius sunt tres.

1 Actio omnis passionem infert.

2 Actio recipit magis & minus.

3 Actio recipit contraria. Sed istæ duæ posteriores proprietates actioni per se non insunt, sed per & propter Qualitates; *Calefactio enim & frigefactio contrariantur, quia calor & frigus sunt contrariæ qualitates, & aliud alio magis minusve calefacit, prout magis minusve calet.*

Series Actionis.

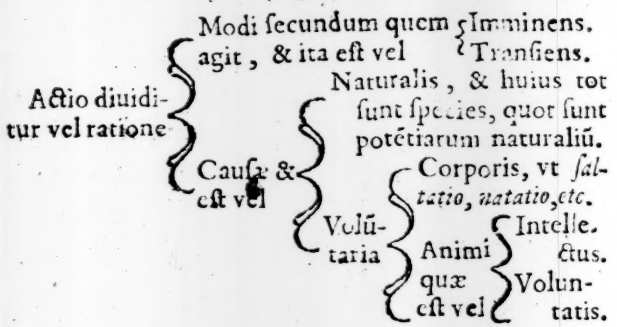

Passio. Passio est actionis receptio; vt *calefieri, frigefieri.*

Passionis diuisio. Est duplex vel
- Trãsmutatiua, cum realis aliqua mutatio fit in patiente; vt *cum aqua calefit*; hæc *transeunti* actioni respondet.
- Intentionalis cum nulla fiat cuidens mutatio, vt *visio*, hæc *imminenti* respondet.

Quomodo à passione in Qualitate differt. Hæc passio ab illa in qualitate differt, quia hæc est receptio & introductio Qualitatis, illa est qualitas recepta & introducta, licet non permanens.

Nota. In vtroq; prædicamento notandum, quod quædam vocabula, & figura vocis, & terminatione, vim habent actionem aut passionem significandi, vt *docere, & doceri, scribere & scribi*, quædam terminatione sunt actiua, & significatione passiua, vt *timere, intelligere, videre, & omnia verba sensus*, quædam deniq; sunt terminatione passiua, & significatione actiua, vt *insidiari, profiteri.*

Pro-

Proprietates eius tres sunt.

Passio præsupponit actionem. Recipit contraria. Intenditur & remittitur. 1. 2. 3.

Series passionis.

Passio est { Naturalis, Animi, { Intellectus. / Voluntatis. ; Voluntaria, Corporis, } } *Series passionis.*

CAP. XIII.

De quatuor vltimis prædicamentis.

VBi est loci notatio, rei, personæ, aut facto accommodata. Vt *in foro esse*. *Vbi.*

Quando est temporis notatio, rei, personæ, aut facto accommodata, vt *nudiustertius*. *Quando.*

Vbi & Quãdo nec interrogatiue hic sumuntur, vt *quando rediit herus? vbi illic seclus qui me perdidit?* nec indefinite, vt *quando venit plenitudo temporis Deus misit filium suum*; sed relatiue; Quando enim idem significat quod Aliquando, vel esse in tempore, & indicat affectionem rei, quæ est, fuit, vel erit in tempore: & vbi ponitur pro Alicubi esse, seu esse in loco, habitudinem notans rei locatæ ad locum, quo circumscribitur, & in quo continetur. *Quomodo hic sumuntur.*

Situs est rei eiusq; partium positio, vt *Sessio, Statio.* *Situs.*

Habitus est integumenti ad corpus applicatio, vt *togatum esse, ocreatum esse.* *Habitus.*

Proprietates singulorum tres sunt.

1 Non intenduntur & remittuntur.

2 Non habent contraria.

3 Rebus

3 Rebus competunt præsertim corporeis.

Series quatuor prædicamentorum minus principalium.

Series Vbi.

Vbi est vel { Naturale, / Fortuitũ, } Vtrumque vel { Commune, vt *in foro esse.* / Proprium, *quando aliquid in proprio loco cõtinetur* }

Series Quando.

Quando est vel { Præteritũ, vt *in præterito*, / Futurum, vt *in futuro*, / Præsens, vt *in præsenti*, } { *Seculo.* / *Mẽse vel* / *Anno esse.* }

Series Situs.

Situs est vel { Naturalis { Animatorum, vt *capitis vel pedis sursum & deorsum.* / Inanimatorum, vt *hoc vel illo modo situm suum habeant.* } / Voluntarius vel fortuitus, vt *pro libito sedeamus, stemus, accumbamus.* }

Series Habitus.

Habitus est vel { Naturalis in bruto, vt *calcar in gallo, promuscis in Elephante.* / Voluntarius in homine, estq; rursus vel { Indumenti. / Ornamenti. / Pœnæ. } }

CAP. XIIII.

De oppositione, & ante oppositionem primo de Identitate & Diuersitate.

TErtia pars tractationis de Categorijs sequitur, quæ agit de distinctione quorundam vocabulorum, quæ ad pleniorem prædicamentorum

torum cognitionem conducunt à Posteriori, & obinde appellantur Postprædicamenta.

Post prædicamentum vero definitur supplementum quoddam traditum immediate post prædicamenta, valens ad eorum cognitionem à posteriori. *Post Prædicamentum quid.*

Quinq; sunt post-prædicamenta { 1 Oppositio, 2 Modi priorũ, 3 Modi simul, 4 Motus, } { 5 Modi habendi. } *Quot sunt.*

Quæ omnia his versiculis comprehenduntur.
1 Op. 2 pri. 3 mo. 4 simul. 5 ha.
tot sunt post prædicamenta.

Primum igitur post prędicamentum est Oppositio, sed quia ex rerum conuenientia melius cognoscatur earum oppositio; pauca præmittemus de rerum Identitate & Diuersitate, postea ad oppositionem descendemus.

Quæcunq; sunt in prędicamentis vel { Conueniunt, & fiunt idem, aut { Genere. Specie. Numero. } Differunt, & sunt res, vel { Diuersæ. Oppositæ. }

Conueniunt quibus aliquid est commune. *Quæ cõueniunt genere.*

Ea Genere conueniunt quæ eidem generi, vel proximo, vel remoto subiiciuntur; *sic homo & brutum in animali vt in proximo, in substantia vt in remoto genere conueniunt.*

Conueniunt specie quæ sunt eiusdem speciei individua, vt *Socrates, & Plato.* *Specie.*

Nu-

Numero seu indiuiduo conueniunt, quæ eandem rem singularem designãt, siue sunt
1 Plura nomina eiusdem rei, vt *gladius & ensis.*
2 Definitũ & definitio, vt *hic homo, hoc animal rationale.*
3 Proprium & eius subiectũ, vt *Socrates, & hoc risibile.*
4 Accidens & subiectum; vt *Rex, & hic purpuratus.*

Regula.

Quęcunq; indiuiduo conueniunt, etiam specie, & quæ specie genere conueniunt, non contra. Sic *Socrates & Sophronisci filius indiuiduo conueniunt, scilicet in vno particulari homine, & proinde in homine, proinde in animali conueniunt; homo autem & brutum in genere conueniunt, sed nec in vna specie, nec in vno indiuiduo.*

Tres quot modis dicãtur diuersæ.

Diuersæ res dicuntur quæ inter se differunt, sine omni pugna, vt *aurum & lapis.*

Tripliciter vero res dicuntur diuersæ
Realiter,
Formaliter,
Modaliter.

Realis distinctio quotuplex.

Realiter dicuntur differre, quæ se habent vt res separatæ, & à se inuicem seiunctæ, vt *homo & arbor.*

Hæc autẽ realis distinctio est
Interna, per internos terminos.
Externa, per externos

Interna.

Interna distinctio rursus est vel
Subordinata quæ fit per terminos subordinatos estq; vel
Generica,
Specifica,
Numerica.
Coordinata quæ fit per terminos coordinatos.

Generica.

Generica distinctio est eorum quæ differunt genere

genere vel proximo, vel remoto; vt *homo, & virtus.*

Specifica est eorum quæ ex vno genere orta per essentiales differentias separantur; vel quæ sub speciebus disparatis ponuntur, vt Indiuidua diuersa, sic *homo à bruto, Bucephalus ab Alexandro separatur.* *Specifica.*

Individualis distinctio, est separatio duorum, aut plurium individuorum sub vna specie positorum, quæ numero differre dicuntur, vt *Petrus, & Paulus, hæc & illa arbor.* *Numerica.*

Coordinata distinctio est quando res per suas causas, siue proximas, siue remotas, vel subiectum per sua accidentia, vel accidentia per subiecta distinguuntur, vt *loqui & balare subiecto, risus & fletus causa efficiente differunt.* *Coordinata.*

Externa differentia fit, quando res per obiecta, adiuncta, circumstantias loci aut temporis distinguuntur; vt *si vnus ab altero per vestes, arma, aut loci distantiam separetur.* *Externa.*

Modalis distinctio est cum duo entium modi ita distinguantur, vt Essentia, & Existentia; quorum hæc singularium est, illa vniuersalium; sic etiam qualitatum gradus distinguuntur, vt *calor in primo gradu a calore in secundo modaliter differt.* *Modalis distinctio.*

Formaliter dicuntur differre, quorum vnum sub alterius definitione sumitur; sic omnia quæ sibi inuicem subordinantur inter se differunt, vt *homo & animal, animal & animatum.* His prælibatis ad oppositionem redeo. *Formalis distinctio.*

Oppositio est duorum simplicium terminorum repugnantia, ita vt nec vnus alteri, nec vter- *Oppositio.*

ter;

terq; tertio possit secundum idem, eodemque modo, & tempore conuenire : *idem enim, eodemq; respectu, simul pater non est, & filius.*

Opposita quadruplicia.

Dicuntur autem opposita quadrifariam { Relatiue, Priuatiue, Contrarie, Contradictorie.

Relatiue opposita sunt quorum vnum consistit ratione alterius, vt *Pater & Filius.* Hæc ex iis quæ superius in Relatione dicta sunt planius elucescant.

Contraria.

Contraria sunt quæ sub eodem genere posita maximè à se inuicem distant; & eidem susceptibili vicissim insunt, à quo se mutuò expellunt, nisi alterum eorum insit à naturâ.

Quæ requiruntur ad contraria.

Ad contraria igitur tria requiruntur, primò vt sint sub eodem genere, scilicet Qualitatis : nam solarum Qualitatum est contrarietas; secundo vt maxime à se inuicem distent in natura positiua. id est, vt ambo extrema sint positiua; tertio vt se inuicem expellant nisi alterum eorum insit à natura; *sic calor & frigus in aquâ, in pariete albedo & nigredo contrariantur.*

Contraria duplicia.

Contraria sunt duplicia, Mediata, vel immediata.

Mediata.

Mediata sunt quæ medium aliquod habent; *sic inter calidum & frigidum admittitur tepidum, inter album, & nigrum, interuenit flauum.*

Immediata.

Immediata sunt quæ nullum admittunt *medium, vt par, & impar; sanum, & ægrum.*

Triplex medium

Notandum vero quod triplex est medium, Subiecti vel abnegationis, cui nullum oppositorum conuenit; *sic lapis nec pater est, nec filius, nec cæcus, nec videns*; huiusmodi medium habent

bent relata, & priuantia; vel medium proportionis inter excessum & defectum, *sic virtus moralis dicitur in medio consistere*, vel participationis, *sic color viridis est medium*: cuiusmodi medium intelligimus quando contraria mediata nominamus.

Priuatiua oppositа sunt priuatio, & habitus; quorum hic præsentiam, illa rei absentiam denotat in subiecto capaci: *sic cæcitas est priuatio visus.* *Priuatiua.*

Ad priuationem igitur tria requiruntur; primò, vt ambo oppositа habeant fieri circa idem subiectum, *vnde cæcitas non est auditus, sed visus priuatio*, quia ambo habent fieri circa oculum; secundo vt fiant circa idem subiectum ordine irregressibili; sic *à priuatione ad habitum non datur regressus, si modo priuatio illa sit totalis*: tertio vt tempus sit à natura determinatum; *vnde catulus ante diem decimum non dicatur cæcus.* *Ad priuationem tria requiruntur.*

Priuatio vero duplex est, Totalis, vel Partialis. *Priuatio.*

Priuatio totalis est priuatio & actus & potentiæ, vt *Si homo nascatur cæcus*; hic vero primam potentiam non intelligo, quæ ab animâ sentiente fluit, & omnibus æqualiter inest, sed secundam, quæ à recta organi dispositione emanat, & potest demi. *Totalis.*

Priuatio partialis seu actualis est quæ actum tollit, sed non potentiam; vt *in conniuente, aut dormiente est priuatio visus, sed non totalis.* Atq; hæ duæ species per regressum distinguuntur; à partiali enim, sed non à totali priuatione concedendus est regressus; *vt à somno ad vigiliam, non à morte ad vitam.* *Partialis.* *Quomodo distinguuntur.*

Contra-

Contradictoria. Contradictoria oppositio est affirmatio & negatio eiusdem vocis simplicis; *vt homo non homo.*

Hæc omnium est fortissima, quia caret cum participationis, tum abnegationis medio; *nihil enim datur, quod partim est homo, partim non homo; aut quod neq; homo est, neq; non homo.*

CAP. XV.

De modis Priorum & Simul.

Quinque modi priorum. QVinq; modis aliud alio dicatur prius, qui omnes his versiculis comprehenduntur.

1 *Tempore,* 2 *Natura,* 3 *Prius ordine, dic &*
4 *Honore.*
5 *Causam causato dicimus esse prius.*

Tempore. Tempore prius dicitur, quod est altero antiquius; vt *senex puero.*

Natura. Natura prius, à quo non retro commeat consequutio, vt si vnum sit non necesse est duo esse, sic genera speciebus priora sunt, & species indiuiduis, *vt animal homine, & homo Socrate.*

Dignitate. Dignitate prius, quod altero excellentius dicitur, vt *miles armigero.*

Ordine. Ordine prius dicitur, quod prius disponitur; vt *exordium narratione.*

Causa. Causa prius est, cum consequentia valet ab vno ad alterum, & vnum est alterius causa; *sic hominem esse cõuertitur cum hac propositione* homo est; quia enim homo reuera est in rerum natura, ideo hæc propositio verificetur, *Homo est.*

Tres sunt modi simul.

1 Tempore,

1 Tempore, quorum generatio est in eodem tempore; vt *Hippocratis gemellorum.*

2 Natura, quæcunq; conuertuntur secundum essendi consequutionem, & neutrum est causa alterius; vt *Pater & filius, Dominus & seruus.*

3 Diuisione, cuiusmodi sunt genera & species idem genus condiuidentes; vt *rationale & irrationale, homo & brutum.*

CAP. XVI.

De Motu & Modis habendi.

MOtus est successiua vel instantanea mutatio substantiæ aut accidentis, in potentia, ad aliam formam, siue internam, siue externam suscipiendam; *vt cum homo generetur, mutatur substantia ad animam rationalem acquirendam; cum paries dealbatur externa forma inducitur.* *Motus quid.*

Eius sex sunt species, 1 Generatio, 2 Corruptio, 3 Augmentatio, 4 Diminutio, 5 Alteratio, 6 Latio, quæ, per terminos *à quibus* & *ad quos* mouentur, definiuntur. *Sex species motus.*

Generatio est motus à Non esse, ad Esse; vt *quando ex semine patris quod est non ens tale, homo generatur.* 1 *Generatio.*

Corruptio est motus ab Esse, ad Non esse; vt *quando ex homine viuente, fit cadauer.* 2 *Corruptio.*

Augmentatio est motus à Minore, ad Maiorem quantitatem; vt *cum ex paruo surculo, crescit arbor.* 3 *Augmentatio.*

Diminutio est motus ex Maiore, ad Mino- 4 *Diminutio.*

rem quantitatem ; vt *quando homo pinguis, fit macilentus.*

5 *Alteratio.* Alteratio eſt motus ab Vna qualitate, ad Aliam; vt *ſi aqua frigida, fiat calida.*

Latio. Latio eſt motus ab Vno loco, ad alium; vt *ſi quis iter faciat ab Oxonio aliove loco, ad Londinum.*

Nota. Generatio & Corruptio verſantur circa Subſtantiam, & fiunt in momento, Augmentatio & Diminutio circa Quantitatem, Alteratio circa Qualitatem, Latio circa Vbi & in tempore ſucceſſiuo perficiuntur.

Octa habendi modi. Octo ſunt habendi modi, vel ſcilicet 1 Qualitatem, vt *Virtutem*; vel 2 Quantitatem, vt *Bicubitum*; vel 3 Veſtimentum, vt *Tunicam*; vel 4 Aliquid in parte, vt *Annulum ſupra pollicem*; vel 5 Partem, vt *Oculum*; vel 6 Aliquid in vaſe, vt *Vinum in amphora*; vel 7 Poſſeſſionem, vt *Domum*; vel 8 Mulierem, vt *Vxorem*; ſed iſtè habendi modus poſtremus ab Ariſtotile habetur peſſimus ; Hi octo modi his verſiculis comprehenduntur.

1 *Affectum*, 2 *Quantum*, 3 *Veſtitum*, *dic velut* 4 *Aurum.*
5 *Membrum*, 6 *Contentum*, 7 *Poſſeſſio*, 8 *Vir Mulierem.*

Plures forſan modi iſtis poſſunt addi, ſed hi quos recenſuimus ſunt vulgares & præcipui.

Hactenus vox ſimplex nos protraxit, reſtat complexa proximo libro enucleanda.

Liber

Liber Secundus.

CAP. I.

De Diuiſione huius libri ſecundum partitionem vocis complexæ.

VOx complexa quæ eſt huius ſecundi libri ſubiectum, in tres partes (vt ſuperius oſtẽſum eſt) diuiditur, in cõplexam, { Voce tantum. / Re tantum. / Re & voce ſimul.

De complexâ voce tantum agimus in tractatu de Definitione & Diuiſione. Definitio enim, vt *animal rationale*, & diuiſio, vt *rationale & irrationale*, licet plures ſint voces, vnam tamen rem deſignant, illa hominem, hæc autem animal.

De voce complexa re tantum in tractatione de Diſtinctione & Limitatione loquemur; vbi docebimus quomodo Ambigua ſunt diſtinguenda, aut Obſcura limitanda & explicanda.

De voce complexa re & voce ſimul vltimo tractabimus in propoſitione, vbi primo eius partes, deinde eſſentiam, tertio diuiſiones multiplices, vltimo affectiones ſuſiùs declarabimus.

CAP. II.

De Definitione & Diuisione.

Definitio definitionis.

DEfinitio est definiti explicatio, seu euolutio; sic nomen vnum per aliud explicatur; vt *Solstitium est sola statio*: item res vna per aliam priorem euoluitur; vt *Homo est animal rationale.*

Definitio duplex.

Hinc elicitur duplex definitio; Nominalis, aut Realis.

Nominalis.

Nominalis est quæ vocis significationem declarat, & fit duobus modis, vel cum ignotius vocabulum, notiori explicatur; vt si dicam *Honestum est quod decet*; vel cum Etymologia seu origo nominis ostenditur; vt *si homo definiatur, qui ex humo factus est.*

Realis.

Realis definitio est, quæ rei essentiam & naturam declarat, de qua hoc loco potissimum agitur.

Realis duplex.

Realis hæc definitio est duplex, vel { Germana & essentialis quæ propriè Definitio dicitur. / Accidentalis, quæ vulgo Descriptio appellatur.

Essentialis.

Essentialis definitio est, quę ex genere proximo, & differentia constitutiua conflatur; vt *Homo est animal rationale, Animal est corpus animatum sensile.*

Et quia ex genere constat, necesse est vt quicquid rectè definiatur sit species; quoniam vero differentiam constitutiuam habet adiunctam, non

non potest non esse conuertibilis cum Definito.

Definitio accidentalis seu Descriptio est, quæ ex proprietatibus aut accidentibus cum genere vnitis conflatur; *vt Homo est animal bipes loquendi potentia imbutum.* *Accidentalis.*

In omni definitione obseruandum, vt sit breuis, perspicua, & cum definito conuertibilis. *Regula.*

Vt per Definitionem *quid sit*, ita per Diuisionem *quotuplex res sit* intelligatur.

Est autem Diuisio totius in partes resolutio, vel (vt alij definiunt) est latius patentis in membra angustiora diductio; *vt si animal diuidatur in rationale & irrationale.* *Diuisio quid.*

Diuisio alia est { Perfecta, seu substãtialis. / Imperfecta, seu accidentalis. } *Duplex est.*

Diuisio perfecta seu substantialis est totius propriè dicti, & perfecti, in partes propriè dictas resolutio. *Substantialis.*

Diuisio substantialis tribus modis fiat. Primò quando totum vniuersale diuiditur in partes subiectiuas, id est, cum genus in species, aut species in Indiuidua distribuitur; *vt si animal diuidatur in hominem, aut brutum; aut homo in Socratem, Platonem, Aristotelem, & reliqua indiuidua.* *Tribus modis fit diuisio substantialis.*

Secundò quum totum essentiale in partes essentiales discinditur; *vt homo in corpus, & animam rationalem.*

Tertio quando totum integrale in partes integrantes secatur; *vt si equus dissecaretur in truncum, & artus; aut vrbs in domos, templa, & plateas.*

Ex dictis diuisionibus prima maxime omnium meretur Diuisiones nomen; reliquæ magis Partitiones quam Diuisiones sunt appellandæ.

Imperfecta diuisio est, cum totum per accidens in partes resoluitur.

Accidentalis quot modis fit.

Accidentalis diuisio trifariam fiat, vel enim

- Subiectum per accidentia diuiditur; *vt homines aut liberi sunt, aut serui.*
- Accidens per subiecta; *vt bonorum aliud est animi, aliud corporis.*
- Accidens per accidentia; *vt bonorum aliud honestum est, aliud vtile.*

CHAP. III.

De Distinctione & Limitatione.

VOx complexa re tantũ est, vel Ambiguum, quod Distinctione, vel Obscurum, quod Limitatione indiget.

Distinctio. Distinctio est declaratio seu enodatio vocis ambiguæ in varia sua significata; vt *si lupum distinguamus in hominem rapacem, quadrupedem, & piscem; aut taurum, in montem, animal, & sydus.*

Regula. Distinctio in omni rerum consideratione primum est adhibenda.

Limitatio. Distinctioni affinis est Limitatio, quę est determinatio alicuius vocabuli, cum multa possunt simul ipsi attribui; sic *homini vita, sensus, & intellectus attribuuntur*; sed limitandum quomodo

modo hæc accidentia huic subiecto cõueniunt, *non enim homo qua homo viuit, sed qua corpus animatum, sentit qua animal, & qua homo intelligit.*

CHAP. IIII.
De partibus propositionis.

VOx complexa re & voce, quæ ex pluribus vocibus conflatur, vocatur Oratio.

Oratio est vox significans ex instituto, cuius partes aliquid separatim significant, vt *Quæ te dementia cepit?* *Oratio.*

Estq; vel { Perfecta, quæ perfectum sensum in animo audientis gignit. / Imperfecta, quæ sensum imperfectum parit; vt *homo bonus.* } *Duplex est.*

Perfecta rursus duplex est, vel non Enunciatiua, quæ licet perfectum sensum in animo audientis gignat, non tamen verum quid aut falsum significat; *cuiusmodi sunt omnes orationes deprecatoriæ, optatiuæ, admiratiuæ, & imperatoriæ vt vive memor quam sis ævi brevis. Quid faciam Romæ?* vel est Enunciatiua, quæ à Logicis Enunciatio, seu Propositio dicitur. *Perfecta Oratio duplex.*

Enunciatio autem est oratio indicatiua, verum aut falsum significans; vt *Homo est animal.* *Enunciatio.*

Eius partes sunt vel { Signantes. / Signatæ. } *Eius partes signatæ.*

Partes signatæ sunt Prædicatum, Subiectum, & vtrunq; coniungens Copula.

Prædicatum est totum illud quod sequitur Copulam. *Prædicatum.*

Sub-

Subiectum. Subiectum est illud quod præcedit. *Copula.* Copula est verbum vtrasc; partes connectens, vt *in hac propositione, homo est animal.* Homo *est subiectum,* Est *copula,* Animal *prædicatum.*

Obseruatio. In his sumopere obseruandum quod non semper vnum vocabulum, sed aliquando Oratio, nec quod scriptione seu loquutione, sed quod ordine syntaxeos verbum præcedit, pro subiecto, & quod ipsum sequitur pro prædicato est habendum; *sic in hac propositione, Ardua ad virtutem via est,* via ad virtutem, *est subiectum.* Est *copula,* ardua, *prædicatum.*

Signantes. Partes signãtes sunt vel { Categorematicæ, Syncategorematicæ,

Nomen. Partes categorematicæ seu per se aliquid significantes sunt Nomen, & Verbum.

Nomen est vox simplex ex instituto significans, cum nullo temporis discrimine, finita, recta, cuius nulla pars, quicquam separatim significat; *vt homo.*

Verbum. Verbum est vox simplex, finita, recta, tempus adsignificans, cuius partes nihil seiunctim designant. *Vt curro non solum cursum significat, sed tempus, præsens in quo quis currit.*

Nomen a verbo differt, quod illud sine tempore, hoc tempus adsignificat; ambo vero ab Oratione, quod Oratio est, vox complexa, istæ vero voces simplices; Orationis partes aliquid separatim significant, non autem Nominis, aut Verbi.

Casus nominis & verbi, id est, omnes præter casum rectum, & modum indicatiuum, sicut etiam nomina & verba infinita, enunciationem, im-

imperfectam faciunt: *vt* Socratis est, *imperfecte aliquid enunciat, nisi addatur Domus, liber aut aliquid tale, sic etiam non animal currit, nihil indicat, nisi explicamus quid sit illud non animal.*

Partes syncategorematicæ quæ nihil nisi aliis adiunctæ significant, sunt signa quę non rem aliquam, sed rei modum ostendunt; vt *Omnis, nullus.* *Syncategorematicæ.*

Signa vero sunt duplicia, vel { Vniuersalia, vt *Omnis, quilibet, vnusquisq;.* / Particularia, vt *Aliquis, quidam, non Omnis.*

Notandum vero quod aduerbia quandoque horum adiectiuorum, & pronominum vicem supplent; *sic Nunquam idem sonat quod Nullus: Semper, idem quod omnis: Aliquando quod aliquis.*

Vltimo obseruandum, quod partes propositionis non semper expressæ reperiuntur, sed aliquando implicitè includuntur; vnde duplex oritur propositio, Explicita, quando quælibet pars explicatur, *vt Homo est Animal*, aut Implicitá, vbi vna aut plures partes reticentur, *vt ningit, Cæsar venit*, quam resoluimus addendo copulam, & transmutando verbum in participium; *vt Cœlum est ningens, Cæsar est veniens.* *Obseruatio.*

CHAP. V.
De Prædicatione.

FVerunt propositionis partes, sequitur earum partium dispositio, quæ vulgo Prædicatio appellatur, in qua tota propositionis essentia consistit. Præ-

Prædicatio quid. Prædicatio est vera prædicati de subiecto affirmatio, aut negatio.

Quotuplex. Estq; duplex vel { Ordinata. / Inordinata.

Ordinata. Ordinata prædicatio proprie dicitur, quando illud prædicatur, aut subiicitur, quod reuera prædicari aut subiici debet; vt in hac propositione, *homo est Animal*, Animal naturaliter de homine prædicatur, quia supra eum ponitur in serie prædicamentali substantiæ.

Hæc ordinata prædicatio est duplex { Essentialis, / Accidentalis,

Essentialis. Essentialis prædicatio est, quando prædicatum est de essentia subiecti, & quinq; modis accidit. Vel cum genus remotum de specie
1 prædicatur; *vt homo est corpus*; vel genus proximum de sua specie; *vt homo est animal*; vel
3 differentia remota de specie; *vt homo est sensilis*; vel differentia proxima de specie immediate sibi subiectâ; *vt Homo est rationalis*; vel deniq;
5 species de suis indiuiduis; *vt Plato est homo*: atq; omnes hæ prædicationes dicuntur Vniuocæ; quia prædicatum dicitur de subiecto, & secundum nomen, & nominis rationem.

Accidentalis. Accidentalis prædicatio est quando prædicatum ad essentiam subiecti non spectat; *vt Cæsar est fortis.*

Tripliciter hæc prædicatio fiat, vel cum { Proprium dicatur de suo subiecto, *vt homo est risibilis.* / Accidens de substantia cui inest prædicetur, *vt homo est albus.* / Accidens accidenti attribuatur, *vt hoc album est dulce.*

Hæ

Hæ prędicationes vocantur Paronymicæ seu Denominatiuæ, quia prædicatum de subiecto dicitur secundum nomen tantum, & non secundum nominis definitionem.

Inordinata prædicatio est vbi nullus seruatur ordo naturalis in prædicando; vt *Animal est homo*, vbi *homo* qui est quid inferius, *de animali* prædicatur quod est ipso superius. *Inordinata prædicatio quid?*

Inordinata prædicatio est duplex { Præter / Contra } ordinem. *Quotuplex.*

Prædicatio contra ordinem est, quando inferius de superiore prędicatur, *vt animal est homo.*

Prædicatio præter ordinem est, quando idem prædicatur de seipso, *vt hic homo est Petrus.*

His inordinatis prædicationibus possumus addere falsas & figuratas, sed illæ ab omni arte, hæ à Logicâ sunt longissimè amouendæ.

CAP. VI.

De diuisione propositionis secundum substantiam.

HActenus de propositionis partib⁹ & partiū dispositione, sequuntur eius diuisiones, tribus modis sumendæ, vel secundum { Substantiam, in Categoricam & Hypotheticam. / Quantitatem, in { Vniuersalem, Particularem, Singularem, indefinitam. } / Qualitatem, in Affirmantem & Negantem. } *Diuisio propositionis.*

Iuxta communem versiculum, *Quæ ca. vel hyp. qualis ne. vel aff. vn. quanta par. in. fin.*

Primo

Diuisio propositionis secundum substantiam.

Primo autem de diuisione secundum Substantiam, *Quæ ca. vel hyp.* id est, si quæratur quænam sit hæc vel illa propositio, respondere debemus, *Categorica vel Hypothetica*; vt quærenti quænam sit hæc propositio, *Homo est animal*, respondendum est, *Categorica*.

Categorica.

Categorica seu simplex propositio est, quâ vnum prædicatum vni subiecto attribuitur, aut ab eodem adimitur, *vt homo est animal, homo non est lapis.*

Duplex.

Est duplex Pura, vel Modalis.

Pura.

Pura propositio est in qua prædicatum cum subiecto dispenitur sine expresso dispositionis modo, *vt Homo est animal.* Hæc etiam rursus subdiuiditur in Propositionem *secundi adiecti*, in qua solum verbum substantiuum [Est] subiecto additur; *vt Socrates est, Plato est*; quæ si resoluantur idem sonant, quod *Socrates est existens, Plato est existens*; & Propositionem tertij adiecti, vbi tres enunciationis partes simul explicãtur, *vt Socrates est animal, Plato est animal.*

Modalis.

Modalis est quæ aliquo dispositionis modo afficitur.

Modi quatuor.

Modi vero sunt quatuor { Necesse, Possibile, Contingens, Impossibile.

Necesse.

Modus *Necesse* significat eiusmodi dispositionem quæ aliter se habere non potest, siue ea necessitas sit simplex & absoluta; vt *Necesse est hominem esse rationalem*; siue ex suppositione, *vt Necesse fuit Messiam venire, scilicet ex suppositione promissionis diuinæ.*

Im-

Impossibile notat repugnantiam inter prædicatum & subiectum, siue ea sit absoluta, *vt Impossible est Deum esse finitum*, siue ex suppositione, *vt impossibile est nos Deum videre*; hoc supposito, quod in carne remanemus. *Impossibile.*

Possibile significat rem quæ nondum est esse posse; *vt possibile est ludentem vincere.* *Possibile.*

Contingens notat rem quæ est, posse non esse; *vt Contingens est hominem stantem sedere.* *Contingens.*

In his vero propositionibus de *Possibili* & *Contingente* duplex sensus est obseruandus { Compositus. Diuisus. } *Sensus. Compositus.*

Compositum sensum voco eiusmodi sententiam, quâ res manens talis possit vno & eodem tempore contraria suscipere; *vt Possibile est calidum esse frigidum*, quasi diceremus, *Possibile est calidum manens calidum, esse frigidum*; & ita sensus compositus est falsus.

Diuisum appello, quando affirmatur, rem, quæ nunc est talis, posse alio tempore fieri non talem; & ita verum *est calidum esse frigidum, id est, aquam quæ nunc est calida alio tempore frigidam fieri.* *Diuisus.*

In omnibus Modalibus, hoc generaliter notandum, quod ex duabus partibus constant Dicto, & Modo, Modus præcedit, Dictum sequitur copulam: vt *Necesse est hominem mori*, Necesse est modus, *Hominem mori* est dictum. *Nota.*

Hypothetica seu composita propositio est, quę constat ex pluribus propositionibus aliqua coniunctione vnitis, *vt si equus volet, habet pennas.* *Hypothetica.*

Hy-

Quinq; species.

Hypothecticæ propositionis quinq; sunt species,

- Conditionalis quæ — Conditionali, *vt si ambulet pedes, habet.*
- Copulatiua quæ — Copulatiua, *vt homo est animal & est rationalis.*
- Disiunctiua quæ — vnitur notâ — Disiunctiua, *vt vel nox est, vel dies.*
- Causalis quę — Causali, *vt Dies est, quia sol lucet.*
- Temporalis quæ — Temporali, *vt dum quis currit, mouetur.*

Nota. Omittitur nonnunquam nodus venustatis gratia; *vt obsequium amicos, veritas odium parit.*

CAP. VII.

De diuisione propositionis secundum Qualitatem.

Secunda propositionis diuisio. SEcunda diuisio propositionis est secundum Qualitatem, *Qualis ne: vel aff.* idest, si interrogetur, qualis est aliqua propositio, respondere debemus; Est *affirmatiua* aut *Negatiua.*

Affirmatiua. Affirmatiua propositio est, in quâ prædicatum cum subiecto coniungitur; *vt Homo est animal.*

Negatiua

Negatiua est quæ prædicatum à subiecto disiungit; *vt homo non est lapis.* *Negatiua.*

Vtraque rursus est vel { Vera. / Falsa.

Vera id quod res est enunciat, *vt Socrates est homo.* *Vera.*

Falsa aliter rem, indicat quam reuera est, *vt Socrates est Leo.* *Falsa.*

Et quia res in propositione aliquando necessario veræ sunt, aliquando manifestè falsæ, nonnunquam verò nec planè veræ nec omnino falsæ, hinc triplex oritur propositio, *Necessaria, Impossibilis, Contingens.*

Necessaria propositio est, in qua attributum necessario subiecto coniungitur, *vt Fortitudo est virtus.* *Necessaria.*

Impossibilis est, cum fieri non possit vt ita se res habeat, ac ipsa oratio declarat, *vt Lapis sentit.* *Impossibilis.*

Contingens est cuius extrema nulla necessitate cohærent; *vt Socrates est doctus.* *Contingens.*

Obiter vero hic notandum discrimen inter propositionem Finitam, & Infinitam; atque Affirmantem, & Negantem.

Negans enim semper habet vel signum aliquod negatiuum, *vt Nullus, neuter*, toti propositioni præfixam; vt *Nullus homo est lapis*; vel notam negantem [*Non*] copulæ additam, *vt homo non est lapis.* *Nota.*

Ad propositionem vero infinitam constituendam sufficit, si [*Non*] subiecto, vel prædicato aut vtrisque addatur, non autem copulæ; sic *Non homo est animal*, est propositio Infinita, sed Affir-

Affirmans, vt *Homo non est animal*, est propositio Finita sed Negans.

CAP. VIII.

De Diuisione Propositionis iuxta Quantitatem.

Tertia diuisio propositionis.

VLtima propositionis diuisio est secundum Quantitatem. *Vn. quanta, p-r nd. sing.* quærenti enim quanta est propositio assignata, respondemus est *vniuersalis, particularis, singularis, aut indefinita.*

Vniuersalis.

Vniuersalis propositio est quę habet vniuersale signum subiecto expresse additum; *vt Nullus homo est lapis. Omnis homo est animal.*

Omnis duobus modis sumitur.

Notandum vero quòd hoc signum Omnis aliquando distributiuæ, aliquando, collectiuè sumatur.

Distributiue.

Distributiue sumitur, quando significat prędicatum posse distribui in ea quę subiecto continentur; sic hæc propositio, *Omnis homo est animal*, notat animalis naturam Socrati, Platoni & cuilibet particulari homini attribui posse.

Estq; iterum Distributiuum vel in { Genera singulorum. / Singula generum.

Prædicatum in singula generum distribuitur, quando singulis indiuiduis subiecto contentis potest communicari; *Omnis arbor est corpus animatum.*

Prædicatum in genera singulorum discinditur, quando non in singula indiuidua, sed indiuiduorum

uiduorum certos ordines & classes distribuitur; vt *Omnes homines saluabuntur*, est ac si diceres, *Homines ex omni ordine ac genere erunt seruati.*

Collectiue sumitur [*Omnis*] quando subiectum sub collectione numerica ita distribuitur, vt prædicatum in inferiora distribui non potest; *vt Omnes planetæ sunt septem, Omnes Apostoli fuerunt duodecim.* *Collectiue.*

Signum omnis *Collectiuum*, vt & *Distributiuum* in genera singulorum imperfectè & secundariò vniuersalem positionem facit. *Regula.*

Particularis propositio est quæ notam particularem subiecto addit; *vt Aliquid in hoc libro est difficile.* *Particularis.*

Singularis propositio est, cuius subiectum est singulare seu indiuiduum; siue proprio nomine expressum, seu pronomine demonstratiuo assignatum; *vt Socrates fuit insignis philosophus: hic homo est egregius poeta.* *Singularis.*

Hæc à particulari propositione differt, quod particularis semper notat Vagum, hæc Determinatum indiuiduum.

Nota vniuersalis singulari subiecto addita, nihil significat præter indiuiduorum collectionem; *vt Omnes Herodes fuerunt crudeles.* *Reg.*

Indefinita propositio est, quæ nullum signum subiecto esse additum habet; vt *Homo est animal. Lapis non sentit.* *Indefinita.*

Hæc in materia necessaria æquipollet Vniuersali, in Contingenti Particulari; *vt Homo est animal idem sonat; quod, Omnis homo est animal.* *Reg.*

mal. Homo est doctus, idem quod aliquis homo est doctus.

Hactenus de triplici propositionum diuisione, tres eius affectiones proximè sequuntur.

CAP. IX.

De Oppositione Enunciationum.

Oppositio. Tres sunt propositionum affectiones, Oppositio Æquipollentia, Conuersio. Oppositio est duarum propositionum pugna quæ eodem subiecto & prædicato constant.

Tribus modis fit. Tribus modis fit hæc pugna, vel secundum
- Qualitatem solum, vt *Contrariæ & Subcontrariæ.*
- Quantitatem solum, vt *Subalternæ.*
- Vtramque simul, vt *Contradictoriæ.*

Contrariæ. Contrariæ sunt duæ enunciationes vniuersales, quarum altera affirmat, altera negat; *vt Omnis homo est rationalis. Nullus homo est rationalis.*

Subcontrariæ, Subcontrariæ sunt duæ particulares, hæc aiens, illa negans; *vt Quidam homo est iustus, Quidam homo non est iustus.*

Subalternæ. Subalternæ sunt duæ propositiones vniuersalis, scilicet & particularis pariter aientes, aut pariter negantes; *vt Omnis amor nescit modum; Aliquis amor nescit modum.*

Contra-

Contradictoriæ constant ex vniuersali & particulari, quarum altera affirmat, altera negat; *vt Omnia amicorum sunt communia. Quædam amicorum non sunt communia*: vel sunt duæ singulares; *vt Cæsar fuit tyrannus, Cæsar non fuit tyrannus.* *Contradictoriæ.*

Regulæ

1 Contrariæ ambæ possunt esse simul falsæ, vt *in materia contingenti*, nunquam simul veræ.

2 Subcontrariæ nunquam simul falsæ reperiuntur, sed veræ quandoq; in materia contingenti; vt *Aliquis homo est doctus, aliquis homo non est doctus.*

3 In subalternis si vniuersalis propositio sit vera, vera etiam est eius particularis.

4 Contradictoriæ non possunt esse simul veræ aut simul falsæ.

In tota hac propositionum discordia diligenter videndum, vt ijdem termini eodem modo significent, Primò enim cauendum, ne termini sint ambigui, *vnde ex nihilo nihil fit, & Ex nihilo aliquid fit, non repugnant, quia fieri in priori propositione sumitur pro generari, in posteriori pro producti*; secundo adnitendũ, vt subiectũ & prædicatum intelligantur κατὰ τὸ αὐτὸ, secundum eandem partem, vnde non opponuntur; *Minerua est glauca, Minerua non est glauca; glauca enim est secundum oculos, sed non reliquas corporis partes.* Tertio oppositio fiat κατὰ τὸ αὐτὸ, secundum eundem respectum; *vnde Sol obscuratur, Sol non obscuratur, non sunt oppositæ propositiones, quia obscuratur respectu nostri, non sui ipsius.* *Nota.*

Quartò vt opponantur propositiones ἐν τῷ αὐτῷ χρόνῳ ratione eiusdem temporis, *vt Paulus fuit Romæ, Paulus non fuit Romæ, non repugnant, quia vtrunq; verum est alio atq; alio tempore.*

Hactenus de oppositione propositionum; nam de terminorum oppositione priori libro tractauimus; quæ inter se differunt, quod vna simplex, altera complexa oppositio dicitur.

Cap. X.

De Æquipollentia propositionum.

Æquipollentia. Æquipollentia est propositionum verbis discrepantium conuenientia in sensu; vt *Semper nocuit differe paratis, & nunquam non nocuit differre paratis.*

Tribus modis fit. Tribus modis fit æquipollentia pro triplici collocatione notæ negantis, *Non*: Nam *Præ contradict. Post, contrar. præ, postq; subaltern.*

1 *Præ contradict*: hoc est si dentur duæ propositiones contradictoriæ, *v. c. omnis homo est animal, Aliquis homo non est animal*; statim æquipollent, si notam negatiuam signo vniuersali præponamus; *vt Non omnis homo est animal, aliquis homo non est animal.*

2 *Post contrar.* id est, si pronuncientur duæ contrariæ; vt *Omne animal sentit, Nullum animal sentit*, fiant æquipollentes, si post signum vniuersale, nota *Non* ponatur, vt *Omne animal sentit, Nullum non animal sentit.*

3 P

3 *Præpostq; subaltern.* hoc est si duæ subalternæ proferantur; *vt Aliquis amor nescit modũ, Omnis amor nescit modum*; statim æquialebũt notam negatiuam præponendo signo; vt *Non omnis non amor nescit modum, Aliquis amor nescit modum.*

Has æquipollentias hisce versibus exprimere conati sunt logici.

Non omnis, quidam; non omnis non, quasi nullus.
Non nullus, quidam; sed nullus non, valet, omnis.
Non aliquis, nullus; non quidam non, valet omnis.
Non alter, neuter; sed neuter non præstat vterque.

Nota.

In æquipollentia præcipue obseruandum, vt subiectum & prædicatum si non verbis, re tamen & sensu semper sint eadem.

CAP. XI.

De conuersione propositionum

Conuersio.

Conuersio propositionis est permutatio subiecti in locum prædicati, & prædicati in locum subiecti, eadem semper remanente qualitate vtriusque propositionis.

In conuersione duæ propositiones occurrunt considerandę, Prior Conuersa, posterior Conuertens appellatur, *vt Nulla ambitio est virtus, Nulla virtus est ambitio*: illa *conuersa*, hæc *conuertens* nuncupatur. *Nota.*

Conuersio duplex.

Conuersio est duplex, { Inæqualis, seu per accidens in qua Quantitas mutatur. } Simplex. { Æqualis, in qua eadem in vtraq; propositione manet Quantitas, estq; } Per cõtrapositionem.

Simplex.

Conuersio simplex est, quando extremis commutatis eadem seruatur Quantitas. Sic vertuntur E. I. vniuersalis negatiua & particularis affirmatiua; vt *Nullus lapis est homo, Nullus homo est lapis. Aliqua largitio est vitium. Aliquod vitium est largitio.*

Per contrapositionem.

Conuersio per contrapositionem est, quando eadem manente Quantitate, termini finiti in infinitos mutantur, ita conuertuntur *A. O.* vniuersalis affirmatiua & particularis negatiua; vt *Omne honestum est laudabile, Omne non honestum est non laudabile. Aliquod bellum non est vtile, Aliquod non bellum non est non vtile.*

Per accidens.

Conuersio inæqualis seu per accidens, est, quando transpositis terminis minuitur quantitas, ita transponuntur *A. E.* vniuersalis affirmans & negans, vt *Omnis homo est animal, Aliquod animal est homo. Nulla perseuerantia est pertinacia, Aliqua pertinacia non est perseuerantia.*

Triplex hæc conuersio hoc districho comprehenditur.

E. I. simpliciter conuertitur. E. A. per accid. A. O. per contra; sic fit conuersio tota.

Quatuor hæ vocales *A. E. I. O.* Qualitatē

tem & Quantitatem propositionum indicant iuxta hos versiculos.

Asserit A. negat E. sed vniuersaliter ambæ
Asserit I. negat O. sed particulariter ambo.

In conuersione hæc summopere obseruanda. Primo vt nulla sit ambiguitas terminorum, *Ideo Christus est vitis, & homo est species*, non conuertuntur, quia illa est figurata, hæc à vocibus primæ ad voces secundæ notionis procedit. Secundo vt totum subiectum conuertendæ fiat prædicatum conuertentis, Ex cuius defectu non sequitur, *Mus rodit panem, ergo Panis rodit murem, sed aliquid rodens panem est mus.* Tertia, vt nominum casus & verborum tempora obliqua rectificentur, *Vnde aliqua arbor est in agro, non sic conuertitur, Ergo aliquis ager est in arbore, sed aliquid existens in agro est arbor, ita non sequitur. Senex fuit puer, ergo, puer fuit senex, sed quidam qui fuit puer est senex.* *Obseruatio.*

Verum satis à me dictum puto de essentia, diuisionibus & affectionibus enunciationis: vltimo restat Discursus postremo libro pertractandus.

Liber tertius.

CAP. I.

De natura & diuisione Discursus cuius ratione hic liber in varias partes secatur.

IN primo libro de vocibus simplicibus, in secundo de complexis egimus, quatenus per illas prima, per has secunda mentis operatio dirigitur; restat iam tertia Logicę pars tertiam mentis operationem dirigens quæ vocatur Discursus.

Discursus. Discursus est actus humanę mentis, per quem à noto ad ignoti cognitionem peruenimus. Est duplex Inferens, & Ordinans.

Ordinans. Ordinans est cum intellectus humanus ab vna parte doctrinæ ad aliam procedit, adminiculo præceptorum Ordinis & Methodi.

Inferens. Inferens est quando vna propositio ex alia probatur; & vocatur Argumentatio.

Argumentationis duplex consideratio. Argumentatio vero ista duobus modis consideratur à Logico, vel quoad formam seu optimam singulorem partium connexionem, vt inde fiat bona consequentia, atq; ita in quatuor species diuiditur, *Syllogismum*, *Inductionem*, *En-*

Enthymema, & Exemplum, vel quoad materiam quæ concluditur; & sic in tres partes distribuitur; *Apodicticam* cuius materia est necessaria, *Topicam* quæ concludit ex probabilibus, *Sophisticam* quæ ex materia fallaci & captiosa argumentatur. *Sect. 1.*

Hinc est quod tertium hunc librum in tres partes distribuimus, prima aget de Argumentatione quoad formam, secunda de Argumentatione quoad materiam, tertia de Methodo & Ordine, totidem à nobis sectionibus suo quæq; loco pertractanda. *Generalis diuisio huius libri.*

CAP. II.

De Argumentatione & eius formali diuisione.

ARgumentatio est oratio qua quis rei de qua loquitur fidem facere conatur, *vt Homo futilis tacere nequit, ergo non est ad consilium vocandus.* *Argumentatio*

Tria sunt in Argumentatione consideranda. *Antecedens, Nota illatiua, Consequens.* *Tria in argumentatione notanda.*

Antecedens notam illationis præcedit, & quandoq; ex duabus propositionibus constat, vt in Syllogismo, quandoq; ex vna vt in *Enthymemate.*

Consequens est posterior pars argumentationis notam subsequens, & vocatur Conclusio.

Nota illationis est nodus quidam vtrasq; partes coniungens, Huiusmodi sunt, *Ergo, Igitur proinde, itaq;*, quæ propter concinniorem orationis

Sect. I. tionis ſtructuram nonnunquam reticentur, *vt Vim vi repellendo occidere licet, Milo vim vi repellendo Clodium occidit, Miloni Clodium occidere licuit.* Hæc *vim vi repellendo occidere licet, Milo vim vi repellendo Clodium occidit* ſunt duæ propoſitiones quæ vnum antecedens conſtituunt, *Miloni Clodium occidere licet eſt* conſequens, & ſequitur *Ergo* illationis notam ſubauditam.

Diuiſio argumentationis.

Quatuor vt iamiam diximus ſunt argumentandi formulæ { Syllogiſmus, Enthymema, Inductio, Exemplum.

His addunt alij Soritem, Dilemma, Violentum, quæ licet argumentationes proprie non dicantur, quia medio carent, quoniam tamen multum ſuadent nõ ſunt omnimodo negligendæ; & proinde quatuor perfectioribus argumentandi formulis peractis, in fine huius ſectionis de iſtis paucula dicemus.

Harum omnium Argumentationis ſpecierum perfectiſſima eſt *Syllogiſmus*, *Enthymema* vero perfectius *Inductione*, *Inductio Exemplo*. De iſtis omnibus ſub ordine.

CAP. III.

De Syllogiſmi partibus & Diuiſione.

Syllogiſmus.

SYllogiſmus eſt oratio, in qua quibuſdam ritè poſitis, & conceſſis, aliquid diuerſum ab ijs quæ poſita ſunt neceſſaria ſequitur, propter ea quæ fuerunt poſita.

Ita

Ita his duabus præmissis positis, { *Omne turpe est fugiendũ.* / *Omnis voluptas est turpis.* } *Sect. 1.*

Necessario sequitur concludendum, *Ergo quædam voluptas est fugienda.*

In syllogismo primò principia ex quibus formetur, inde divisionem eius considerabimus.

Principia Syllogismi.

Principia syllogismi sunt vel { Interna vt Termini & Propositiones. / Externa vt Dictum de Omni, & de Nullo. }

Terminus.

Termini sunt ex quibus propositiones syllogisticæ conficiuntur, & in quos Syllogismus vltimo resoluitur.

Tres vero sunt termini { Duo extremi, quorum vnus Maior, alter Minor dicitur. / Vnus Medius, cui vulgo Medium appellatur. }

Maior.

Maior terminus est prædicatum conclusionis, & in Maiore propositione cum Medio ponitur.

Minor.

Minor terminus est subiectum conclusionis & in Minori vna cum Medio collocatur.

Medius.

Medius terminus in vtraq; præmissa capitur, & nunquam ingreditur Conclusionem.

Quare medium necessario requiritur.

Sine medio nihil potest concludi, cum enim omnis quæstio duabus partibus constat, re de qua quæritur, quæ *Subiectum* quæstionis vocatur, & re quæ de subiecto quæritur quæ appellatur *Prædicatum* quæstionis; & cum nihil seipsum probare possit, hinc est quod tertio opus est termino, qui vtrosq; priores coniungat & copulet; ideoq; à Logicis Medium nuncupatur.

Sect. I.

tur. v. g. *Ad probandum omnem libidinem esse malam*, medium aliquod sumerem puta *ingratum esse Deo*, quod primo cum prædicato quæstionis coniungerem, dicendo *Omne ingratum Deo est malum*, deinde cum subiecto, addendo *Omnis libido est ingrata Deo* quę ita secum concordantia facile hanc conclusionem elicerent, *Ergo libido est malum.*

Cautio prima. In terminis syllogismorum inprimis obseruandum, vt nec plures nec pauciores sint quam tres; non pauciores, quia sic nulla foret connexio, quum extrema non possint per semetipsa disponi, nec plures, quia quartus necessario perturbat dispositionem; medium enim qua medium semper refertur ad duo.

Sunt autem quatuor termini vel expresè, quum totidem suo ordine in syllogismo disponantur, vel implicitè quando vnus trium terminorum est ambiguus.

Cautio secunda. Secundo cauendum ne isti termini manci sint aut mutulati, sed vt eodem modo inferantur in Conclusionem; quo sumpti fuerunt in præmissis; non igitur termini abstracti cum concretis, obliqui casus cum rectis, notiones secundæ cum primis confundi debent. Vnde hæ conclusiones non recte sequuntur, *Iustitia est qualitas, homo est iustus, Ergo homo est qualitas, Animal est genus, Homo est animal, Ergo homo est genus.*

Propositio. Propositio syllogistica est oratio affirmans, aut negans aliquid de aliquo, in ratiocinatione.

Differt ab Enunciatione priori libro explicata non re sed ratione, quod hæc est oratio extra

tra argumentationem, illa in argumentatione aliquid affirmat aut negat. *Sect. 1.*

Tres sunt syllogismi propositiones, Maior, Minor, Conclusio.

Maior propositio est prima syllogismi propositio, orta ex connexione Medii cum maiori extremo; appellatur κατ' ἐξοχὴν *Propositio* à proponendo, quoniam in argumentatione primò proponitur, & præ cæteris præfigitur. *Maior.*

Minor est secunda propositio, orta ex connexione medii cum minori extremo; vocatur à Cicerone *Assumptio*, quia ad maiorem in probando assumitur. *Minor.*

Conclusio est vltima propositio syllogismum concludens, orta ex connexione maioris & minoris extremi. Appellatur inde *Complexio*, quia vtraq; extrema complectitur. *Conclusio.*

Hæc si probetur appellatur *Conclusio*, si probanda proponetur, *Quæstio* seu Problema dicitur.

In his propositionibus, primò obseruãdum, vt omnes nõ sint negantes, secundò vt non sint simul particulares, tertiò vt si altera præmissarum particularis sit aut negatiua, eodem modo Conclusio deteriorem partem semper sequens, colligatur: quartò, vt Medium nunquam conclusionem ingrediatur: quas leges Logici his versibus complexi sunt. *Observatio.*

Syllogizari non est ex particulari.
Nec ne negatiuis rectè concludere si vis.
Si qua præit partis, sequitur conclusio partis.
Si qua negans præit, Conclusio sitq; negata.
Lex generalis erit, medium concludere nescit.

Prin-

Sect. I.

Principia externa.

Principia externa syllogismi sunt duo Canones certitudinis, quorum alter respicit syllogismos affirmantes & vocatur *Dictum de Omni*; alter negantes concernit, & appellatur *Dictum de Nullo.*

Dictum de Omni.

Dictum de omni est, quando quicquid de aliquo subiecto vniuersaliter affirmatur, etiam ei de quo illud subiectum dicitur, attribui potest. *Vt Omne animal est substantia, Omnis homo est animal*, ergo, *omnis homo est substantia*, est syllogismus in quo *Dictum de Omni* euidenter cernitur, quia *Substantia* quæ attribuitur *animali*, *de homine* quoque prædicatur, propterea quod *animal* sub se *hominem* comprehendit.

Dictum de Nullo.

Dictum de Nullo est quando prædicatum vniuersaliter de subiecto negatur, & ita remouetur ab omnibus ijs quæ subiectum in sua latitudine comprehendit: Sic iste syllogismus, *Nullus lapis est animal, Omnis adamas est lapis*, Ergo *Nullus adamas est animal*, habet manifestum *dictum de Nullo*; nam prædicatum maioris *Animal*, vniuersaliter à subiecto remouetur, subiectum vero scilicet lapis in se *adamantem* continet; *ergo*, de illo quoq; *Animal* recte negatur.

Syllogismi diuisio.

Syllogismus diuiditur in { Categoricum, Hypotheticum.

Categoricus.

Categoricus est, qui ex vtraq; propositione categorica constat.

Hypotheticus.

Hypotheticus consistit ex altera, vel vtraq; propositione hypothetica.

His aliæ syllogismi diuisiones possunt addi in *affirmatiuum*, & *negatiuum*, *vniuersalem & expositiuum*, *directum & indirectum*, sed prima illa

illa quam adduximus eſt maximi momenti, ſcilicet *in categoricum*, & *hypotheticum*; cæteris igitur diuiſionibus omiſſis de *Categorico & hypothetico* ſyllogiſmo loquemur, & primo de *Categorico*, quia ex illo Syllogiſmi fiunt hypothetici. *Sect.* 1.

CHAP. IIII.
De modis & figuris Syllogiſmi.

SYllogiſmus Categoricus formaliter conſideratus ad Figuras & Modos tanquam ad certos quoſdam claſſes & cancellos redigitur.

Figura eſt debita medij diſpoſitio cum extremis. *Figura.*

Modus eſt index Qualitatis & Quantitatis propoſitionum. A Figura differt, quod Figura notat terminorum; modus propoſitionum diſpoſitionem. *Modus.*

Tres ſunt figuræ quæ oriuntur ex triplici medij diſpoſitione, vel enim medium eſt ſubiectum maioris, & prædicatum minoris propoſitionis & fit *Prima figura*, vel in vtraq; præmiſſa prædicatum & fit *Secunda*. vel in vtraq; ſubiectum, & oritur *Tertia* iuxta iſtos verſiculos: *Figuræ tres.*

Sub. præ. prima.
Bis præ. ſecunda.
Tertio bis ſub.

Modi vero ſunt quatuordecim, quatuor primæ figuræ, & totidem ſecundæ ſex autem tertiæ, qui omnes his Verſibus comprehenduntur. *Modi 14.*

Barbara,

Sect. I.

Barbara, Celarent, Primæ *Darij, Ferioq;.*
Cæsare, Camestres, Festino, Baroco, Secundæ,
Tertia *grande sonans; edit Darapti, Felapton:*
Adiungens Disamis, Datisi, Bocardo, Ferison.

In quolibet horum modorum tres reperiuntur vocales, totidem propositionibus in syllogismo respondentes, earum qualitatem & quantitatem propalam ostendentes, iuxta versus prius habitos: *Asserit A, negat E.* &c. Sic A in omni syllaba in *Barbara* reperta notat quamlibet propositionem in illo modo vniuersaliter affirmare.

Prima figura.

Prima figura est quando medius terminus medio loco collocatur, vt subiectum sit maioris & minoris prædicatum. Huius quatuor sunt modi directe concludentes.

Bar	*Omne animal sen-*	Da-	*Omne turpe est fu-*
	tit.		*giendum.*
ba	*Omnis homo est a-*	ri	*Aliqua voluptas est*
	nimal. Ergo,		*turpis.* Ergo,
ra	*Omnis homo sen-*	j	*Aliqua voluptas est*
	tit.		*fugienda.*
Ce	*Nullum animal est*	Fe	*Nulli lasciui sunt*
	lapis.		*legendi.*
la	*Omnis homo est a-*	ri	*Aliquis poëta est*
	nimal.		*lasciuus.* Ergo,
rent	*Ergo nullus homo*	o	*Aliquis poëta non*
	est lapis.		*est legendus.*

Regula.

Huius figuræ maior semper est vniuersalis, minor vbiq; affirmans.

Secunda.

Secunda figura est in quâ medius terminus in vtraq; præmissâ prædicatur. Eius quatuor sunt modi.

Ce-

Sect. 1.

Ce	*Nemo liberalis cupit aliena.*	Fe	*Nullum scelus est excusabile.*
sa	*Omnis auarus cupit aliena*; Ergo,	sti	*Aliqua culpa est excusabilis.* Ergo,
re	*Nullus auarus est liberalis.*	no	*Aliqua culpa non est scelus.*
Ca	*Omnis prudens est temperans.*	Ba	*Omnis fraus est prohibita.*
me	*Nullus lasciuus est temperans.* Ergo,	ro	*Quædã mercatura non prohibetur.*
stres	*Nullus lasciuus est prudens*	co	*Quædam mercatura non est fraus.*

Maior huius figuræ semper est vniuersalis; maior aut minor semper affirmans. *Regula*

Tertia figura habet medium in vtraque præmissa subiectum. Eius sex sunt modi. *Tertia*

Da	*Omnis homo est rationalis.*	Di	*Quidã vocati saluantur.*
rap	*Omnis homo est animal.* Ergo,	sa	*Omnes vocati peccant.* Ergo,
ti	*Quoddam animal est rationale.*	mis	*Quidam peccatores saluantur.*
Fe	*Nulli electi damnantur.*	Da	*Omnis sapiens est beatus.*
lap	*Omnes electi peccant.* Ergo,	ti	*Quidã sapiens cruciatur dolore.* ergo
ton	*Quidam peccatores nõ damnãtur.*	si	*Quidã cruciatus dolore est beatus.*
Bo-	*Aliquod bellum nõ est fugiendum.*	Fe	*Nulla seueritas placet.*
car	*Omne bellum est cruentum.* Ergo,	ri	*Aliqua seueritas est bona.* Ergo,
do	*Quoddã cruentũ non est fugiendum.*	son	*Aliquod bonum non placet.*

Sect. 1.

Minor huius figuræ semper est affirmans, conclusio semper particularis.

Reg.

Modales syllogismi eodem modo conficiuntur quo isti puri, si *Necesse* pro *Omnis*, *Impossibile* pro *Nullus*, *Contingens* pro *Aliquis* in concludendo substituatur.

Nota.

CAP. V.

De Reductione.

QVoniam inter syllogismos iam enumeratos alij alijs sunt imperfectiores, & propterea reductione egerit, de istis & istorum reductione paucula addemus.

Reductio.

Reductio est muratio syllogismi secundæ aut tertiæ figuræ in syllogismum primæ.

Duplex est.

Duplex est reductio, Ostensiua, & Reductio per impossibile.

Ostensiua est quando vel conuersione tantum, vel conuersione & transmutatione simul præmissarum, syllogismus aliquis secundæ vel tertiæ figuræ reducitur ad syllogismum primæ, eadem conclusione vel eius Conuersa remanente.

Reductio per impossibile.

Reductio per impossibile est ostendere valorem syllogismi, cogendo aduersarium ad absurdum; sumpta conclusionis contradictione cum altera præmissarum.

Modum reductionis literæ initiales, & intermediæ ostendunt, nam B.C.D.F. in modorum initio indicant ad quem modum primæ figuræ quilibet imperfectus modus est reducendus. C. M.

M.P.S. in medio & fine monstrant, quomodo hæc reductio sit perficienda, C. enim reductionem per impossibile, M. propositionum transmutationem, P. attenuatam, & S. simplicem conuersionem designant iuxta hos versiculos. *Sect.* I.

S. vult simpliciter conuerti. P. vero per accì:
M. vult transpon. C. per impossibile duci.

Exempli gratia. B. in *Baroco* & *Bocardo* principio notat hos modos ad *Barbara* esse reducendos; eandemq; reductionem per impossibile fieri C. in medio monstrat; & proinde necesse est vt alicuius propositionis contradictio substituantur. Exempli gratia formetur hic syllogismus in

Ba *Omnis homo est animal*
ro *Aliqua planta non est animal.* Ergo
co *Aliqua planta non est homo*

Huius syllogismi maior maneat, & cõclusionis cõtradictio fiat minor, & minoris conclusio, ad hunc modum;

Bar *Omnis homo est animal*
ba *Omnis planta est homo.* Ergo
ra *Omnis planta est animal.*

Bocardo eodem modo est reducendus, nisi quod in hoc minor, vt in superiore maior propositio semper est seruanda, & proinde contradictio conclusionis fiat maior, & maioris conclusio.

Hi duo modi solum *per impossibile* reducun-

Sect. 1.

tur reliqui omnes *per ostensiuam reductionem.* Reductio vero per impossibile ideo fit, vt eorum ignorantia omnibus patefiat, qui conclusionem probabilem in his modis non admittunt, vt si proteruus quisquam non admiserit *Aliquam plantam non esse hominem*, illud quod est omnium absurdissimum, reductione facta, necesse est vt admittat, dum eius contradictorium concedat, nimirum, *omnem plantam esse hominem*, quippe aut hoc aut illud in contradictoriis necessario verum est.

Reliqui syllogismi *per reductionem ostensiuam* iuxta literarum ordinem sunt reducendi.

Ita in *Cam-es-tres* C. notat ipsum reduci debere ad *Celarent*, M. indicat propositionum transpositionem; S. in medio ostendit fieri debere simplicem conuersionem, vt in hoc exemplo patet

Cam *Omnis homo est animal*
es *Nullus lapis est animal.* Ergo
tres *Nullus lapis est homo.*

Ce *Nullum animal est lapis*
la *Omnis homo est animal.* Ergo
rent *Nullus homo est lapis.*

Ita in conuersione *Darapti* D. notat ipsum ad Darij esse reducendum. P. in medio designat minoris conuersionem per accidens, vt

Da *Omnis pius est fœlix,*
rap *Omnis pius est exosus.* Ergo
ti *Aliquis exosus est fœlix.*

Da *Omnis pius est fœlix*
ri *Quidam exosus est pius.* Ergo
j *Quidam exosus est fœlix.*

Ex

Ex his quæ diximus facile patet, quomodo reliqui modi secundæ & tertiæ figuræ ad primam possunt reduci, modò discentes id fideliter in memoria teneant, quod prius in propositionum Conuersione didicerunt. **Sect. 1.**

CAP. VI.

De syllogismo hypothetico.

HActenus de syllogismi categorici modis & figuris loquuti sumus, proximè ad hypotheticum deueniendum, qui ita à Categorico, dependet, vt nisi ad eum reducatur omnino vitiosus est habendus.

Syllogismus hypotheticus duplex, vel { *Pure hypotheticus* / *Hypotheticus ex parte.* } *Syllogismus hypotheticus duplex.*

Syllogismus mere hypotheticus est, qui habet omnes propositiones hypotheticas vt { *Si animal sit, est etiam substantia* / *Si leo sit, est animal.* Ergo / *Si leo sit, est substantia.* }

Syllogismus ex parte hypotheticus est qui constat ex maiori propositione hypothetica, & minore categorica.

Est q; vel { Conditionalis. / Disiunctiuus. }

Conditionalis est qui constat maiori propositione conditionali, *vt si sol luceat dies est, sol lucet, Ergo dies est.* *Conditionalis.*

Sect. I.

Tota vis huius syllogismi dependet à connexione antecedentis & consequentis.

Nota.

Reg. 1.

Notandum igitur est quod ab assumptione antecedentis ad assumptionem consequentis valet illatio; sed non à positione consequentis ad positionem antecedentis nisi termini sunt reciproci; vnde non valet, *Si homo est, animal est, sed animal est*, ergo *homo est. Sed potius dicendum, homo est* ergo *animal est.*

Reg. 2.

A remotione consequentis ad remotionem antecedentis valet illatio; non autem à remotione antecedentis ad remotionem consequentis, nisi in terminis reciprocis: vnde inualidus est iste syllogismus, *Si homo sit, animal est. sed non est homo*, ergo *non est animal*, valet autem iste. *Si homo* sit, *rationalis est, sed est rationalis*, ergo *est homo*; huius enim syllogismi termini sunt reciproci & conuertibiles.

Reductio eius ad categoricum.

Hic syllogismus ad Categoricum reduci potest, si vis consequentiæ loco maioris ponetur, *vt si Animal est, sentit*, in Catergoricum resoluitur, dicendo, *Omne animal sentit, Homo est animal*, ergo *homo sentit.*

Quod si in maiore plures termini se offerunt, ad pauciores sunt reducendi: *vt si Deus irascatur peccatis, Gentiles non sunt iusti*, sic reducitur *Quibus Deus irascitur, ij non sunt iusti, at Gentilibus propter peccata irascitur*, ergo *Gentiles non sunt iusti.*

Disiunctiuus.

Hypotheticus disiunctiuus est, qui loco maioris propositionem disiunctiuam habet; *vt Aut dies est, aut nox, sed dies est*, Ergo *nox non est.*

Nota.

Tota eius vis consistit in membrorum disiunctione

iunctione & oppositione, non enim possunt esse subordinata nec mutilata, sed plena esset eorum repetitio. *Sect.* I.

Valet hic syllogismus quatuor modis. *Quando valet.*

Quando ponitur antecedens, vt tollatur consequens: *vt iustus est aut iniustus*, sed *iustus est*, ergo *non iniustus.*

2 Quando consequens tollitur, vt ponatur antecedens: *vt Dies est aut Nox, non est nox*, ergo *est dies.*

3 Quando negatur antecedens, vt ponatur consequens: *vt Aut dies, aut nox est, non est dies*, ergo *est nox.*

4 Quando ponitur consequens, vt negetur antecedens: *vt Aut homo est, aut brutum; sed est brutum*, ergo *non est homo.*

Hi syllogismi disiunctiui, in conditionales resoluuntur & ipsi demum in Categoricos. *sic Aut nox est aut dies*, resoluitur in hanc propositionem, *Si dies est nox non est*, vnde rursus Categorice concludimus. *Reductio syllogismi coniunctiue ad Categoricum.*

Nullum tempus nocturnum, est diurnum.
Hoc tempus est nocturnum. Ergo,
Hoc tempus non est diurnum.

His addi potest coniunctiuus syllogismus, vbi maior est propositio hypothetica coniunct ca sed quia in affirmantibus mera est nugatio, *vt si quis dicat, Socrates est philosophus, & bonus vir*, quid subsumendum? *nam hoc quod sit philosophus, vel illud quod sit bonus vir?* quorum vtrumq; antea concessum est, & obinde copulatiui syllogismi tantum sunt negatiui. Sed quia negatiua argumentatio ex copulatiuis constans, idem

Sect. I.

dem infert quod disiunctiua, potius ad disiunctiuam ipsam retulimus, quam dictinctam tractationem extrueremus.

CAP. VII.

De Enthymemate.

Enthymema.

SEcunda argumentationis species est Enthymema, quod est syllogismus imperfectus, in quo alterutra præmissarum reticetur, *vt Homo est animal*, ergo *est corpus*. In Enthymemate

Eius partes.

prior propositio dicitur Antecedens, posterior consequens.

Quomodo perficiatur.

Quæ vero præmissarum sit adiungenda, ex antecedentis & consequentis terminorum inspectione cognoscatur, si enim in antecedente & consequente idem sit subiectum, deest maior, si idem prædicatum, minor abest; *vt Temeritas est vitium*, ergo *temeritas est fugienda*, maiore caret, quia idem est subiectum vtriusq; præmissæ; quod si propositionem addamus illam, *Omne vitium est fugiendum*, hoc imperfectum Enthymema perfectus fiet syllogismus. Ita *Homo est animal*, ergo *Socrates est animal*, est enthymema, in quo minor deest, scilicet *Socrates est homo*.

Vnde enthymema falsum sit.

Si enthymema sit falsum, accidit vel quoniam vna præmissarum est falsa, vel quod consequens non recte ab antecedente dependet, sic si quispiam argumentaretur *Homo est animal*, ergo *Homo volat*, argumentum eius est negandum, quia consequens non recte ab antecedente

te dependet, nisi concederemus *omne animal volare.* Sect. I.

CAP. VIII.

De Inductione.

TErtia species est Inductio, quæ fit cum ex pluribus singularibus elicitur generalis conclusio. *Inductio.*

Per singularia vero hic intelligo & Individua, & Partes, vnde euenit, quod Inductio duobus modis fiat, quando procedimus vel à singularibus ad vniuersale, vel à partibus ad totum. *Nota.*

Quod si singularium aut partium enumeratio sit valde prolixa, addenda est aliqua forma solemnis, vt sunt, *sic in alijs, non datur aliquid dissimile, sic in cæteris.*

A singularibus ad vniuersale.

Male periit Dionysius, male Phalaris, male Nero, male Caligula, nec datur aliquod dissimile exemplum, ergo *omnes tyranni male perierunt.*

A partibus ad totum.

Plebs Romana optime de Milone sentit, equester ordo *optime sentit, Senatus optime sentit, idem de cæteris ciuibus est dicendum,* ergo *totus populus Romanus optime de Milone sentit.*

In hac argumentatione summopere cauendum, vt enumeratio singulorum plena sit & perfecta, & ne qua partium dissimilitudo reperiatur: vnde hæc Inductio non valet, *Socrates, Plato, & Themistius fuerunt docti,* ergo *omnes homines sunt docti;* Secus enim res se habet in Coridone, & Gryllo. *Cautio.*

In-

Sect. 1.

Quomodo ad Syllogismum reducitur.

Inductio ad syllogismum primæ figuræ reducitur, posita loco maioris tali propositione, in qua prædicatum conclusionis de particularibus seu singularibus omnibus, siue enumeratis, siue intellectis tanquam de medio dicatur; & addetur minor in qua de subiecto conclusionis eadem singularia dicãtur, *vt Dionysius, Phalaris, Nero, Caligula male perierunt.*

Sed isti omnes fuerunt tyranni. Ergo, *omnes tyranni male perierunt.*

CAP. IX.

De Exemplo.

Exemplum.

QVarta ratiocinandi forma est Exemplum, quando vnum singulare per aliud probatur, *vt Catilina dedit pœnam motæ seditionis,* ergo *iste seditiosus puniri debet.*

Quomodo ab Inductione & syllogismo differt

Differt ab Inductione & Syllogismo, quod syllogismus ab vniuersalibus ad particulare, inductio à particulari ad vniuersale, Exemplum ab vno particulari ad aliud eiusdem naturę procedit.

Dissoluimus exemplum ostendendo partium dissimilitudinem, *sic Laterensis fuit accusatus quia consulatum affectauit,* ergo *Cicero est accusandus* non valet, quia alter per ambitum, alter citra ambitum affectauit.

Quomodo dissoluendum.

Exemplum ad vnum syllogismum nullo modo reducitur, quia ex quatuor terminis constat; v.g. si propositum ferat probare, *Periculi plenũ esse Anglos cum Scotis bellum gerere, adferendo*

simile

Sect. 1.

Reductio exempli ad Syllogismum.

simile exemplum de Thebanis & Athenienſibus, qui finitimi erant & infœliciter bellum geſſerunt; neceſſe eſt ſi ſyllogiſticè concluderetur, vt quatuor ſumerentur termini, ex quibus duplicem ſyllogiſmum extrueremus.

Bellum gerere cum finitimis eſt medius terminus. *Periculi plenum*, maior.

Minor eſt *bellum Anglorum cum Scotis*. Quartus terminus eſt ſimilis tertio & eſt *bellum Thebanorum cum Athenienſibus*. Ex his terminis duo efficiuntur ſyllogiſmi, quorum prior vocatur Proſyllogiſmus, poſterior Syllogiſmus principalis. v.c.

Proſyllogiſmus.

Bellum Thebanorum contra Athenienſes fuit malum.

Bellum Thebanorum contra Athenienſes fuit contra vicinos. Ergo.

Bellum contra vicinos eſt malum.

Syllogiſmus principalis.

Bellum contra vicinos eſt malum.

Bellum Scotorum contra Anglos eſt bellum contra vicinos. Ergo.

Bellum Scotorum contra Anglos eſt malum.

Hi duo ſyllogiſmi ad hunc modum in vnum Enthymema rediguntur.

Bellum Thebanorum contra Athenienſes fuit malum, Ergo *etiam Scotorum contra Anglos*: huius conſequentiæ ratio eſt, quia vtrumq; fuit contra finitimos qualia bella ſolent eſſe mala.

CAP.

Sect. I.

CAP. X.

De alijs minus perfectis argumentandi formis.

QVatuor istæ de quibus egimus argumentandi formulæ sunt magis principales, restant jam aliæ imperfectæ, quæ ratione materiæ magis quam formæ concludunt.

Sorites quid. Inter has primo occurrit Sorites, quæ est concatenatio propositionum, & series coacervata, quâ prædicatum prioris propositionis fit subiectum sequentis, donec primum prædicatum cum postremo subiecto componatur: ita ratiocinatur D. Paulus. *Quos præcognouit prædestinauit, quos prædestinauit vocauit, quos vocauit iustificauit, quos iustificauit glorificauit.* Ergo *quos præcognouit glorificauit.*

Nota Hæc argumentatio ex paucioribus quam quatuor propositionibus non constat, & valet quando ab ima specie ad summum genus per intermedia ascendimus; vel à causis ad effectus proximos, qui rursus sunt aliorum effectuum causæ.

Quando vitiosa. Vitiosa est, quando termini diuersarum categoriarum confunduntur, vel causę per accidens confundantur cum causis per se, vel vna propositio sit negatiua, vel propositio particularis in secundo aut tertio loco ponatur, vel quando peccat contra vnam limitationem primæ regulæ anteprædicamentalis supra quam hoc argumentandi genus fundatur.

In

Sect. 1.

Quomodo ad syllogismum reducitur.

In Sorite multi latent Syllogismi, quorum vnus principalis dicitur, cuius maior terminus est prædicatum, minor est subiectum conclusionis in Sorite, medium vero est subiectum propositionis conclusionem antecedentis; reliqui vocantur prosyllogismi, qui fiunt ex terminis intercedentibus: quot enim termini tot media reperiuntur ad syllogismos minus principales conficiendos, vt in prædictâ Sorite principalis syllogismus est.

Qui iustificantur glorificantur.
Qui præcognoscuntur iustificantur, ergo *etiam glorificantur.*

Prosyllogismi vero ex intermedijs terminis ad hunc modum colliguntur.

Qui vocantur iustificantur.
Omnes præsciti vocantur, Ergo,
Omnes præsciti iustificantur.

Item,

Omnes prædestinati vocantur,
Omnes præsciti sunt prædestinati, Ergo,
Omnes præsciti vocantur.

In Sorite obseruandum, vt syllogismi in quos resoluitur sint in prima figura, quod in illa eius consequentiæ ratio potissimè demonstretur.

Dilemma.

Post Soritem adiungamus Dilemma, quæ est argumentandi forma, in qua sic confirmamus nostra, aut impugnamus aliena, vt quamcunque interrogationis partem aduersarius accipit, causa cadit; *vt spiritus est corporeus quomodo percipit in corporea? si incorporeus cur sensio contabescit?*

Optimum est Dilemma quod constat ex contrarijs

Sect. I.

trariis inter quæ nullum est medium.

Quando vitiosum.

Vitiosum est si disiunctio non sit plena, sed detur tertium, aut quartum membrum, vel si vtraq; aut omnes partes aduersarium non feriunt, vel si idem Dilemma contorqueri possit in aduersarium.

Quomodo reducitur.

Dilemma in vnum syllogismum hypotheticum & duos categoricos resoluitur, in illum propter maiorem, quæ constat ex propositione hypothetica, in hos propter minorem bifurcatam exempli gratia: *Si detur animus, tum est corporeus vel incorporeus*; *sed non est corporeus nec incorporeus*; Ergo *non datur animus.*

Huius syllogismi minor quoniam bimembris est, in duos categoricos ita resoluitur.

Quod percipit incorporea non est corporeum
Animus percipit incorporea.
Ergo, *Animus non est corporeus.*

Item.

Nullum in corporeum senio contabescit
Omnis animus senio contabescit,
Nullus animus est incorporeus.

Violentum.

His adijciamus Violentum, quod est concludendi modus, in quo ex aduersariorum ratione non quod ipsi volunt, sed quod nobiscum facit sequi demonstramus, vt *Nolo philosophiæ operam dare, quia sum filius regis.* Retorqueri enim potest, *Imo eo magis philosophiæ insudandum, quoniam ex regali stirpe natus.*

Hactenus de Formali consideratione argumentationis, sequitur materialis sequenti sectione enucleanda.

Sectio

Sect. 2.

Sectio secunda libri tertij.

CAP. I.

De diuisione argumentationis.

Argumentatio quoad materiam diuiditur in	necessariã seu Apodicticam.	quæ concludit ex materia	necessaria.	probabili Captiosa.	*Argumentationis diuisio.*
	probabilẽ seu Dialecticam.				
	fallacem seu Sophisticam.				

Inter has, de argumentatione apodictica pro materiæ necessitate primó dicemus. *Argumentatio necessaria quid, quotuplex.*

Argumentatio necessaria est, quę in scientijs & artibus ex pròprijs earum principijs conclusionem probat.

Quum enim disciplinarum aliæ sunt Theoreticæ, quæ cognitione veritatis consistunt, alię practicæ quæ in rerum actione aut effectione versantur; vtręque autem probandi ac docendi ea quæ ipsis subijciuntur ex propriis principijs vim facultatemq; habeant; hinc fit quod duplex oritur Argumentatio necessaria, vnam Demonstratiuam, alteram Didascalicam appellamus.

Demonstratiua est, quam ad scientiam comparandam accommodamus, *vt si probemus in naturali philosophia, hominem esse risibilem, quia est rationalis, aut lunam pati eclypsim, quia terra interponitur.* *Demonstratiua.*

Didas-

Sect. 2.

Didascalica.

Didascalica est quâ in arte aliqua vtimur ad certum aliquid confirmandum, *vt si concludamus in Medicina dulcia calidis naturis non competere, quia cito vertuntur in bilem.*

Quomodo inter se differunt.

Et licet hæ duæ argumentationes quadam generali materia, quia ambæ fiunt ex propositionibus necessariis & propriis; & fine generali, quia simul firmam cognitionem pariunt, consentire videantur, si tamen inpensius consideremus, videbimus easdem δὶς δία πασῶν dissentire; nam principia propria scientiarum ex quibus demonstratiuè concludimus sunt res necessariæ, artium vero principia vel hominis industria generantur, aut si sunt necessaria in sua uaturâ, ratione tamen vsus & applicationis in artificis manu sunt posita; præterea finis Demonstrationis est certa cognitio in qua mens acquiescit, at Didascalicæ argumentationis finis ad actionem aut effectionem dirigitur. Medicus enim non acquiescit in morbi cognitione per suas causas & symptomata, sed procedit ad expulsionem morbi cum sua causa.

Nos priori loco de argumentatione demonstratiua, & in in illa primo de eius definitione, secundo de illius diuisione, vltimo de affectionibus breuiter, & quantum res patitur aperté agemus.

CAP. II.

De definitione prima demonstrationis.

DEmonstrationis definitio petitur aut a fine eius ad quem collimat, vel a materia ex qua constituitur. Fine

Finis eius est Scientia; vnde Demonstratio ab *Aristotele* dicitur syllogismus, qui scientiam parit. **Sect. 2.**

Prima definitio demonstrationis.

In qua definitione primo quid Scientia est, inde quomodo acquiritur ostendemus.

Scire quid.

Scire est causam cognoscere, propter quam res est, quòd illius causa sit, & quod aliter se habere nequit.

Eius conditiones

Ad scientiam igitur quatuor requiruntur, primò vt causa cognoscatur, secundò vt illa causa sit proxima, tertio vt cognoscatur quaten⁹ est illius rei causa, id est vt connexionem causæ cum effectu cognitam habeamus, quartó, vt certus sit animus rem aliter se habere non posse.

Duplex scientiæ certitudo.

Ex his colligimus duplicem esse Scientiæ certitudinem, vnam ratione *obiecti seu rei scibilis*, quando causam eius proximam apprehendimus, alteram ratione *subiecti seu animi scientis*, vt scilicet certus sit, rem aliter se habere non posse, certus autem est, quia causam cognoscit, quâ cognitâ necessariò cognoscitur effectus.

Tria ad scientiam necessaria.

Præterea quod ad scientię acquisitionem attinet cognoscendum est tria ad omnem scientiam necessario requiri { Subiectum. Principia. Affectiones.

Subiecti conditiones 4.

Subiectum cuiuslibet scientiæ quatuor conditiones requirit, primo vt sit eius per se, secundò vt sit precognitum, tertiò vt affectiones, & propria principia habeat, quarto vt eius consideratio nulla alia sit, quam vt his omnibus substernatur. *sic corpus naturale est subiectum physiologiæ & in eo omnes hæ conditiones simul concurrunt.*

Nota.

Per subiectum autem scientiæ substantiam

Sect. 2.

Nota. Principia communia ad Topicam non Demonstratiuam argumentationem spectant, nisi quatenus extrà demonstrantibus inseruiant, ad principia propria confirmanda.

Affectio. Affectio est accidens proprium, quod per se & essentialiter subiecto scientiæ inhæret,

Tres sunt eius conditiones, primò vt inhæreat, secundo vt per se inhæreat; id est, vt naturam & essentiam propriam subiecti consequatur. Tertio vt prægnoscatur *quid* eius nomen significat, *Quod* autem & *Cur sit* per demonstrationem innotescat.

Nota. Quod in vna scientia est affectio, in alia potest esse subiectum; sic *Magnitudines & numeri accidentia sunt in Physiologia, sed in Mathematicis subiecti locum tenent.*

His tribus partibus scientiæ respondent, totidem partes demonstrationis. Subiectum de quo demonstratur; Principia per quæ fit demonstratio; & Affectio quæ demonstratur, *vt si demonstramus risibilitatem esse affectionem, quæ homini vt primo subiecto inhæret per rationalitatem, tanquam per causam proximam*; tum enim veram risibilitatis scientiam acquisiuimus; & hac ratione Demostratio dicatur syllogismus scientificus.

CAP.

Sect. 2.

CAP. III.

De secunda definitione Demonstrationis.

FIne demonstrationis expositò, dicendum est de medijs quæ ad finem conducunt, seu de materia ex quâ demonstratio conficitur, vt scientiam pariat.

Materia eius quinq; notis insignitur, quas omnes Aritoteles in hac secunda definitione sigillatim enumerat. *Materia syllogismi quinq; notis constat.*

Demonstratio est syllogismus scientificus, qui constat ex veris, primis, immediatis, notioribus & prioribus & causis conclusionis.

Prima conditio est vt constet ex veris, *seu vt alij addunt*, necessariò veris. Veræ autem propositiones dicuntur, quorum prædicata verè dicantur de subiecto, & quo arctiori vinculo prædicatum cum subiecto vnitur, eo magis elucescit veritas. Quum igitur istæ propositiones debent esse summopere veræ, inde est, quod haberentur apprimè necessariæ. Hinc est quod Aristoteles tres necessitatis gradus enumerat, κατὰ παντὸς seu de Omni. καθ' αὑτὸ seu per se. καθόλου τοιοῦτον, seu Quatenus ipsum. *Prima condicio.* *Tres Gradus necessitatis.*

Κατὰ παντὸς, De omni est quod omni semperq; conuenit; Duæ igitur requiruntur conditiones, vt propositio sit de omni, Vniuersalitas subiecti, vt prædicetur de omnibus subiecto contentis, *vt in vere verum est* *Primus Gradus.*

Sect. 2.

ſolam non intelligo, ſæpenumero enim accidentia ſunt variarum ſcientiarum ſubiecta, *vt numerus Arithmetica, magnitudo Geometria*, quæ licet in alia ſcientia poſſunt demonſtrari, vt in phyſica; in proprijs tamen ſcientiis nunquam demonſtrantur, ſed præcognoſcuntur & *quod* ſint & *quid* ſignificant.

In quolibet ſubiecto duo occurrunt conſideranda. { Res conſiderata. Modus conſiderandi.

Reg. 1. Vna res conſiderata pluribus ſcientiis poteſt communicari, at modus conſiderandi in iiſdem alius eſt atque alius, *ſic in ſcientia naturali naturale corpus eſt ſubiectum, & res conſiderata; modus vero ipſum conſiderandi eſt qua naturale; idem etiam eſt res conſiderata in Medicina, non autem qua naturale, ſed qua ſanabile.*

Reg. 1. Scientia ſubalternans & ſubalternata habent eandem rem conſideratam & eundem modum conſiderandi, in hoc ſolum differunt, quod ſcientia ſubalternans ſubiectum conſiderat ab omni materia & ſenſibili qualitate ſeiunctum, ſed ſubalternata idem contrahit ad materiam ſenſibilem; *vt Arithmetica de numero agit nullam habente ſenſibilem qualitatem, Muſica in eodem ſonis adiuncto verſatur, quare Muſica ſubordinata dicitur & veluti filia, Arithmetica ſubalternans & tanquam mater.* Hoc autem ſi ita ſe habet, talem ſubalternationem in ſolis Mathematicis reperiri neceſſe eſt, quod in iis tãtum res cum ſenſibili materia, nonnunquam exiſtunt; nonnunquam mente & cogitatione ſeparantur.

Principia quæ: Principia ſcientiæ ſunt ea quibus in aliqua diſciplina nihil eſt prius Sunt

Sunt duplicia Eſſendi vel Cognoſcendi.

Eſſendi principia ſunt quę dant eſſe rei, *ſic materia & forma ſunt principia eſſendi in corpore naturali.* *Eſſendi.*

Cognoſcendi principia ſunt, quæ non ad eſſentiam, ſed ad cognitionem rei conducunt. *Cognoſcendi.*

Differunt quod principia eſſendi ſunt principia cognoſcendi, ſed non contra. Præterea eſſendi principia ſunt res ſimplices, neq; ſemper cognoſcuntur, ſed aliquando demonſtrantur a poſteriori; *vt hominem rationalem eſſe demonſtramus, eo quod eſt riſibilis*: *Quomodo differunt.*

Cognoſcendi vero principia ſunt voces complexæ ſeu propoſitiones, quæ ſine vlla probatione in ſua ſcientia accipiuntur, aut ſi probanda ſunt in alia ſcientia probantur:

Hæc cognoſcendi principia ſunt duplicia, Propria, vel Communia.

Principia communia ſunt quæ omnibus aut pluribus artibus, & ſcientis communicantur, ſic principium illud contradictionis, *Quidlibet eſt vel non eſt* vbiq; veritatem obtinet, & omnibus diſciplinis accommodatur; Item, *ſi ab aqualibus æqualia demas ea quæ remanent erunt æqualia*, eſt principium cum Arithmeticum tum Geometricum magnitudini & numeris commune. Hęc vulgo ἀξιώματα & Dignitates appellantur. *Cognoſcendi principia duplicia.* *Communia.*

Principia propria ſunt, quę ad vnam duntaxat ſcientiam ſpectant; vt ſunt in Geometria. *A quolibet puncto ad quodlibet punctum lineã rectã duci poſſe*; in Medicina *Contraria contrariis ſanantur*, in Phyſica: *Ex nihilo nihil generatur.* Hęc pro diuerſa ratione Hypotheſis, Poſtulata, & Definitiones vocantur. *Propria.*

Sect. 2.

Nota. Principia communia ad Topicam non Demonſtratiuam argumentationem ſpectant, niſi quatenus extrà demonſtrantibus inſeruiant, ad principia propria confirmanda.

Affectio. Affectio eſt accidens proprium, quod per ſe & eſſentialiter ſubiecto ſcientiæ inhæret,

Tres ſunt eius conditiones, primò vt inhæreat, ſecundo vt per ſe inhæreat; id eſt, vt naturam & eſſentiam propriam ſubiecti conſequatur. Tertio vt præcognoſcatur *quid* eius nomen ſignificat, *Quod* autem & *Cur ſit* per demonſtrationem innoteſcat.

Nota. Quod in vna ſcientia eſt affectio, in alia poteſt eſſe ſubiectum; ſic *Magnitudines & numeri accidentia ſunt in Phyſiologia, ſed in Mathematicis ſubiecti locum tenent.*

His tribus partibus ſcientiæ reſpondent, totidem partes demonſtrationis. Subiectum de quo demonſtratur; Principia per quæ fit demonſtratio; & Affectio quæ demonſtratur, *vt ſi demonſtramus riſibilitatem eſſe affectionem, quæ homini vt primo ſubiecto inhæret per rationalitatem, tanquam per cauſam proximam*; tum enim veram riſibilitatis ſcientiam acquiſiuimus; & hac ratione Demoſtratio dicatur ſyllogiſmus ſcientificus.

CAP.

Sect. 2.

CAP. III.

De secunda definitione Demonstrationis.

FIne demonstrationis expositò, dicendum est de medijs quæ ad finem conducunt, seu de materia ex quâ demonstratio conficitur, vt scientiam pariat.

Materia eius quinq; notis insignitur, quas omnes Aritoteles in hac secunda definitione figillatim enumerat. *Materia syllogismi quinq; notis constat.*

Demonstratio est syllogismus scientificus, qui constat ex veris, primis, immediatis, notioribus & prioribus & causis conclusionis.

Prima conditio est vt constet ex veris, *seu vt alij addunt*, necessariò veris. Veræ autem propositiones dicuntur, quorum prædicata verè dicantur de subiecto, & quo arctiori vinculo prædicatum cum subiecto vnitur, eo magis eluceſcit veritas. Quum igitur istæ propositiones debent esse summopere veræ, inde est, quod haberentur apprimè necessariæ. Hinc est quod Aristoteles tres necessitatis gradus enumerat, κατὰ παντὸς seu de Omni. καθ' αὑτὸ seu per se. καθόλου πρῶτον, seu Quatenus ipsum. *Prima conditio.* *Tres Gradus necessitatis.*

Κατὰ παντὸς, De omni est quod omni semperq; conuenit; Duæ igitur requiruntur conditiones, vt propositio sit de omni, Vniuersalitas subiecti, vt prædicetur de omnibus subiecto contentis, *vt in vere verum est* *Primus Gradus.*

Sect. 2.

Eius conditiones.

quod omnis arbor viret. Vniuersalitas temporis, vt prædicatum subiecto attribuatur sine vlla temporis aut loci exceptione, *vt Omnis homo est animal*, si prior conditio solum adsit, vocatur, *De omni prioristicum*, si addatur posterior dicitur, *de Omni posterioristicum*. Hoc κατὰ πάντος differt à dicto de Omni in syllogismi regulis, quòd illud ad vnam propositionem, sed *Dictum de Omni* ad totum syllogismum refertur, præterea *Dictum de Omni* solum subiecti vniuersalitatem requirit, sed Κατὰ πάντος vniuersalitati subiecti perpetuitatem temporis addit.

Secundus Gradus. Primus & secundus modus dicendi per se.

Καθ' αὑτο seu per se quadrifariam dicitur. Primus modus est quando prædicatum est de subiecti definitione, *vt Homo est rationalis*. Huius quinq; statuuntur prædicata Genus, 1 Remotum, & 2 Proximum, differentia 3 Remota, & 4 Proxima, & deniq; 5 Definitio.

Secundus modus est, quando subiectum est de definitione prædicati; vt *Homo est risibilis*. Huc spectant omnes propositiones quarum prædicata sunt propriæ affectiones.

Duæ conditiones.

Vtrique modi duas conditiones requirunt, prima vtrisq; communis est, vt scilicet nexus sit essentialis inter prædicatum & subiectum; secunda facit ipsos à se mutuo differre; nam ad primum modum requiritur, vt prædicatum sit de essentia subiecti, ad secundum, vt subiectum sit de essentia prædicati.

Primus modus dicendi per accidens.

His duobus modis per se opponitur vnus modus dicendi per accidens, quando scilicet nullus est essentialis nexus inter prædicatum & subiectum; *vt Omnis coruus est niger.*

Hæc

Hæc enim propositio est κατὰ παντός, non autem καθ' αὑτό, seu per se. *Sect. 2.*

Tertius modus dicendi per se est, quando existentia de substantia dicitur; *vt Socrates est.* *Tertius modus dicendi per se.*

Huic ponitur secundus modus dicendi per accidens, cum existentia de accidente enunciatur; *vt Albedo est.* *Secundus modus per accidens.*

Sed iste tertius modus ad demonstrandum est inutilis, quod illius termini non sint realiter distincti, *Existentia* enim non est res distincta *à re existente*, nec est accidens reale sed intentionale.

Quartus modus dicendi per se est, cum causa efficiens aut finalis de effectu, aut effectus de ijsdem causis, prædicatur; *vt Iugulatus interijt.* Huic opponitur modus tertius prædicandi per accidens, in quo causa fortuita vel valde remota, de effectu predicatur, *vt me ambulante corruscauit.* *Quartus modus dicendi per se, & tertius per accidens.*

Καθόλα πρῶτον, quatenus ipsum est, in qua attributum de subiecto non tantum vniuersaliter, & per se, sed etiam primo, immediatè. & reciprocè predicatur; *vt Omne viuens nutritur.* *Tertius Gradus necessitatis.*

Hæc necessitas tum reperitur cum prædicatum subiecto conueniat quatenus subiectum est tale, seu cum reduplicatione subiecti; *sic corno simul conueniunt volatus & crocitatio sed volatus, vt est auis*, crocitatio *vt est cornus*; quocirca *cornus crocitat*, est quatenus ipsum, non autem *cornus volat.*

Tria sunt prædicatorum genera in hoc necessitatis gradu. Primum est propriorum accidentium, *vt homo est risibilis*; secundum est specifi- *Quæ sunt in tertio necessitatis gradu.*

Sect. 2.

carum differentiarum, *vt homo est rationalis*; Tertium est proximarum causarum, *vt quod vivit, nutritur.*

Regula 1. Inter dictos necessitatis gradus posterior est semper priori perfectior; primus enim solum subiecti vniuersalitatem notat, cũ perpetuitate tẽporis; secũdus addit nexũ essentialem, tertius reciprocationem. Quum autem Aristoteles dicat, quod *per se & quatenus ipsum* idem sunt, illud intelligendum est de *per se* strictè sumpto, & verum est in primo modo, non nisi differentia proxima, aut tota definitio sit prædicatum; in secundo vero modo semper veritatem obtinet, quod ibidem affectio de proprio subiecto dicitur; nonnunquam etiam in quarto reperitur, si modo sit nexus definitiuus inter causam & causatum, *vt inter eclypsin et terræ obiectionem*, cum eclypsis, sine terræ obiectionis mentione causaliter definiri nequeat.

Regula 2. Primus gradus necessitatis in omni propositione cuiuslibet demonstrationis cernitur.

Secundus etiam & tertius vbique reperitur, si medium demonstrationis sit causa vtriusque extremi; vt *Omne rationale est risibile, omnis homo est rationalis*; Ergo, *omnis homo est risibilis*; vbi *rationale*, non *risibilitatis* solum, sed etiam *hominis* causa est; quod si medium sit causa solius maioris extremi, & nõ minoris, Propositio & cõclusio sunt quatenus ipsum; minor vero tantũ abest, vt *Quatenus ipsum* habeatur, vt aliquando non sit *per se* v. g. *Omne corpus sphæricum recipit lumen per incrementum*; *sed luna est corpus sphæricum*, Ergo, *Luna recipit lumen per incrementum.*

mentum. Hic *luna est sphærica*, est de *Omni* non autem *per se*, nec *quatenus ipsum*, vera tamen est demonstratio. **Sect. 2.**

Secunda condicio demonstrationis est, vt constet ex primis & immediatis. Prima autem seu immediata propositio dicitur, quando inter eius prædicatum & subiectum nullum intercedit medium, quod sit causa inhærentiæ prædicati in subiecto; *vt Omnis homo est risibilis.* *Secunda condicio.*

Propositio duobus modis dicitur, prima seu immediata, vel ratione causæ, quæ nullam habet mediam causam, per quam demonstrari potest; vel ratione subiecti, quando prædicatum non inest alteri subiecto priori. *Immediatas duplex.*

Potest autem propositio esse prima ratione subiecti, quæ non est prima ratione causæ; sic *homo est risibilis*, est prima ratione subiecti, quia *risibilitas* primo *homini* inest, non autem ratione causæ, quia *risibilitas hominiinest per rationalitatem* nam *rationalitas* in causando est *risibilitate* prior; sed *homo est rationalis*, vtroque modo est propositio prima, non solum ratione subiecti sed etiam causæ. *Nota*

In omni demonstratione maior est immediata ratione causæ, quod in illa medius terminus cum maiore extremo (cuius causa est) coniungitur: conclusio autem immediata est immediatate subiecti, quoniam in illa affectio de subiecto dicitur cui primariò conuenit; Minor vero immediata est, si medius terminus vtriusque extremi sit causa, alias mediata est actu, licet immediata sit potentiâ, quatenus scilicet resolui potest in vnam immediatam, quæ est definitio *Regula.*

subiecti,

Sect. 2. subiecti, & indemonstrabilis, vt postea patebit. Hæc clarius eluceſcent ſi exemplum ſubiungamus.

Omne rationale eſt riſibile. Eſt immediata ratione cauſæ.

Omnis homo eſt rationalis } Eſt immediata ratione cauſæ & ſubiecti quia *rationale* eſt vtriuſq; extremi *hominis*, ſcilicet & *riſibilitatis* cauſa.

Ergo *omnis homo eſt riſibilis*, immediata eſt ratione ſubiecti, quia *riſibilitas homini primo ineſt.*

Quod ſi *receptio luminis per incrementum* de luna probetur, *per ſphæricam figuram*, vt ſuperius demonſtrauimus, minor erit *Luna eſt ſphærica*, quæ neutro modo eſt immediata nec ratione cauſæ, nec reſpectu ſubiecti.

Tertia conditio. Tertia condicio eſt vt conſtet ex notioribus, Ignotum enim per notius ſemper demonſtratur; quocirca neceſſe eſt vt termini ſint præcogniti; quod vt melius intelligatur notandum eſt, quod quatuor apud Ariſtotelem recenſentur quæſita, duo ſimplicia, *An ſit & Quid ſit*; duo complexa; *Quod ſit & Cur ſit.*

Quatuor quæſtiones.

An ſit. Quæſtio *An ſit* inquirit, τὸ εἶναι vel ſubiecto, vel prædicati, *vt An ſit Luna, An ſit Eclypſis.*

Quid ſit. Quæſtio Quid ſit, naturam prædicati aut ſubiecti ſeorſim inueſtigat; *vt Quid eſt Luna, Quid eſt Eclypſis.* Eſtq; vel *Quid nominis*, vel *quid rei*, Quid nominis declarat, Quid nomen importat, *vt quid ſignificat Eclypſis.* Quid rei naturam & eſſentiam quæſiti inueſtigat; *Quid eſt Luna? Quid eſt Eclypſis?*

Hæ

Hæ duæ vocantur Quæſtiones ſimplices, quia de terminis ſimplicibus quærunt. **Sect. 2.**

Quod ſit. Quæſtio *Quod* ſeu *vtrum ſit* inveſtigat, vtrum prædicatum ſubiecto inſit; vt *vtrum luna eclypſin patiatur.*

Cur ſit. Quæſtio *propter Quid* ſeu *cur ſit*, inquirit ob quam cauſam prædicatum ſubiecto tribuitur: *vt Cur luna eclypſin patiatur.*

Hæ duæ vocantur complexa, quia de integris propoſitionibus quærunt.

Quomodo ſunt duæ tantum. Quatuor iſtæ quæſtiones ad duas reduci poſſunt nam ſub *Quid ſit* continetur, *An ſit*, ſub *Cur ſit*, *Quid ſit*, proinde *Quod ſit & Cur ſit* ſunt perfectæ quæſtiones, *An ſit & Quid ſit* imperfectæ.

Reg. Subiectum & Principia in omni demonſtratione præcognoſcenda ſunt, & *quid nomen ſignificat, & quod ſint.* Affectio ſolum præcognoſcitur *Quid nomen ſignificat*; *Quod enim & Cur ſit* demonſtratione probantur, atq; hinc eſt quod Ariſtoteles dicit demonſtrationem à notioribus procedere; non ſolum quod propoſitiones ſunt concluſione notiores, ſed quia ſubiectum de quo demonſtratur, & principia per quæ demonſtratur ſimul ſunt affectione notiora.

Quarta conditio. Quarta condicio cum tertia concurrit, & ex illa conſequitur, quia enim principia ſiue cauſæ ſunt notiores, ideo priores ſunt concluſione.

Prius dicitur dupliciter. Prius autem & notius aliud alio duobus modis dicitur, *vel nobis*, vt ſunt omnia ſingularia, quæ ſenſibus obijciuntur; *vel natura*, vt vniuerſalia, quæ intellectui ſolum ſunt obuia, *ſic cauſæ natura*, ſed *effectus nobis ſunt notiores.*

Demon-

Sect. 2. Demonſtratio primario & præcipuè ex notioribus natura procedit, quia concluſionis proximam cauſam oſtendit, & ex conſequenti à notioribus nobis, quia omnis demonſtratio ob noſtram cognitionem fit, quando enim cauſa ſemel nobis innoteſcit, melius apprehendimus effecta; hinc eſt quod demonſtrationes aliæ procedunt à notioribus nobis ordinem naturæ ſeruantibus, aliæ ex notioribus nobis ordine naturæ contrario vtentibus, illæ procedunt à cauſis ad effecta, hæ ab effectis ad cauſas, illæ ſunt διότι hæ autem ὅτι.

Quinta conditio Vltima condicio eſt vt conſtet ex cauſis concluſionis, id eſt, vt medius terminus ſit cauſa affectionis, quæ in concluſione de ſubiecto prædicatur.

Quatuor cauſarum genera. Cauſarum vero quatuor ſunt genera; duo ſunt
- Interna
  - Materia — quæ rem intrinſecus cõſtituunt.
  - Forma — quæ rem intrinſecus cõſtituunt.
- Externa
  - Efficiẽs — quæ extrinſecus ad ſubiecti naturã conducunt.
  - Finis — quæ extrinſecus ad ſubiecti naturã conducunt.

Materialis. Cauſa materialis eſt, ex quâ aliquid fit.

Formalis. Formalis eſt, quæ dat intrinſecam eſſentiam ſubſtantijs & accidentibus, *Sic quando ranæ fiunt ex terræ putredine*, putredo terræ materialis, & ranæ forma formalis cauſa dicitur.

Efficiens. Cauſa efficiens eſt, quæ ſuâ actione aliquem producit effectum; Eſtq; vel externa, quæ ſemper cum actione aut paſſione agit, *vt quando ignis aquam calefacit*; vel interna, quæ ſola emanatione effectum producit, *vt rationalitas riſibilitatem.*

Finis

Sect. 1.

Finis eſt, cuius gratia res fit.

Finis.

Omnia hæc quatuor cauſarum genera demonſtrationem ingrediuntur, ſed duo externa primario, & eorum ratione interna. Materia demonſtrationem illam ingreditur, in qua accidens per cauſam internam demonſtratur, quia medium tale eſt, quale requirat materialem neceſſitatem cum forma vnitam, vnde affectio emanaret, vnde materia dicatur *conditio ſine qua non*, formam concomitans. Forma vero eſt medium, quatenus eſt cauſa efficiens interna, quæ per fluxionem effi it aliquid; reſtat igitur quod efficiens & finis propriè & primario ſunt media demoſtrationis: vtriuſq; nos exempla ponemus

Quomodo omnes cauſæ demonſtrationem ingrediuntur.

Inter quod & ſolem terra interponitur, id lumine deficit.

Iuter lunam & ſolem terra interponitur; lumine igitur *luna deficit.*

Item, *Qui vult eſſe ſanus, is non vult cibum ad os ventriculi fluitare.*

Ambulans poſt cœnam vult eſſe ſanus, non vult igitur *fluitare cibum.*

Prior demonſtratio pro ſuo medio habet cauſam efficientem, poſterior finalem.

Corrollaria.

Ex his quæ de vtraque definitione diximus, hæc colligenda ſunt corollaria.

Primo quod ad terminos attinet. Subiectum in demonſtratione ſemper eſt minor terminus, & aliquando eſt ſubſtantia, *vt homo*, aliquando accidens *vt numerus*.

2 Affectio ſeu propria paſſio ſemper eſt maior terminus, & accidens, aut ab interna, aut ab externa cauſa conſtitutum; nunquam

Sect. 2.

Quid est Demonstrabile.

nunquam vero substantia potest demonstrari: vt enim res demonstretur, requiritur primò, vt causam extra essentiam habet; secundo, vt per se & necessario substantiæ insit; per vtramque conditionem excluditur substantia, & per secundam accidens commune, solum igitur relinquitur proprium accidens, quod dicatur demonstrabile.

3 Principium in demonstratione potissima est proxima causa affectionis, & nonnunquam minoris extremi est causa, quando nimirum affectio demonstranda ab interna causa per emanationem fluit; semper vero maioris, qualiscunque fuerit affectio.

4 Quod autem ad propositiones quæ demonstrationem ingrediuntur spectat, hoc solum in iis obseruandum, maiorem & conclusionem semper esse immediatam, illam primitate causæ, hanc primitate subiecti; minorem vero tunc temporis reperiri immediatam cum medium est subiecti forma, & vtriusque extremi causa, alias semper esse mediatam.

CAP. IIII.

De diuisione Demonstrationis.

Demonstrationis prima diuisio.

DEmonstratio non vt vniuocum, sed vt analogum genus primo diuiditur in demonstrationem propter Quid, & demonstrationem Quod.

Demonstratio propter quid.

Demonstratio propter Quid, est prima & principalis species quam superiori capite definiuimus. Demon-

Sect. 2.

Demonstratio quod.

Quomodo differunt.

Demonstratio quod, est qua res quidem esse ostenditur, causa tamen eius non indicatur, sed effectus.

Hæ duæ species conueniunt, quod ambæ fiunt a propositionibus veris, prioribus & notioribus conclusione; sed differunt quòd διότι procedit a prioribus secundum naturam, & causis proximis conclusionis; at ὅτι, vel ab effectu procedit, & sic non erit a causa; vel si a causa procedat, erit remota non proxima, & sic non constabit ex immediatis.

Demonstratio propter quid duplex.

Demonstratio propter quid subdiuiditur in { Simplicem. / Compositã.

Simplex.

Simplex demonstratio est, cuius ambæ propositiones sunt indemonstrabiles, vt sunt omnes illæ demonstrationes, quarum medium est pars essentialis subiecti; vt *cum risibile de homine per rationale demonstretur.*

Composita.

Composita est cuius minor propositio est mediata, ideoque eget prosyllogistica demonstratione: donec ad ambas propositiones indemonstrabiles peruenimus: vt *si quis probaret ignem tendere sursum, propter summam eius leuitatem, tanquam per causam proximam*, huiusmodi esset eius demonstratio.

Quodcunque leue est tendit sursum. Ignis leuis est, ergo, *tendit sursum*; Sed quia hæc minor propositio, non est per se immediata, ideo priori aliqua probatione opus est, quam vocant prosyllogisticam, quâ *leuitatem de igne* demonstremus: vt quod *summe calidum est*, est *summe leue*, *Ignis est summè calidus*, ergo, *est summe leuis.* Atqui cum ad primam causam adhuc non

sit

Sect. 2.

sit peruentum, vlterior probatio est introducenda in qua caliditatem de igne per suam formam nobis ignotam demonstremus : vt, *Quod formam ignis habet est summè calidum. Elementum ignis habet formam ignis*, Ergo, *Elementum ignis est summe calidum.* Cuius demonstrationis minor cum sit immediata vlterius demonstrari non potest, & proinde acquiescendū est in ipsa, tanquam in prima causa iam inuenta.

Nota.

Inter hos syllogismos, primus vocatur syllogismus principalis ; reliqui dicantur prosyllogismi seu Epagogici, qui dueunt nos ad primum & principalem syllogismum rite intelligendum. Atque hinc apparet quomodo omnes demonstrationes ex immediatis constant, vel scilicet actu, vt Simplex ; vel potestate, vt Composita, cuius minor per multas resolutiones tandem euadit immediata.

Demonstratio quod duplex est

Demonstratio quod duplex est, vel enim procedit à { Causa remota ad effectum / Effectu ad causam.

A causa remota.

Demonstratio a causa remota, plerunque negatiua est, & extruitur in secunda figura in *Camestres*, cuius ratio est, quoniam causa remota, vt plurimum est amplior suo affectu, quare ea posita non necessario ponitur effectus, sed ablata tollitur.

In hac demonstratione, effectus est maior extremitas, qui cum causa remota in maiori propositione coniungitur, subiectum est minor, qui in minori a causa remota amouetur, vt ab ipsa non constitutus. v. g. si probandum esset *Parietem non respirare*, quia *non est animal*,

ad

ad hunc modum extruererur ſyllogiſmus.

Sect. 2.

Ca *Omne animal reſpirat.*
mes *Nullus paries eſt animal*: Ergo,
tres *Nullus paries reſpirat.*

Fieri tamen poteſt, vt affirmatiue in prima figura concludatur, nempe ſi contingat cauſam remotam cum effectu reciprocari, vt *Quæcunque animam habent nutriuntur, Planta habet animam*, Ergo, *planta nutritur*. Anima enim non eſt cauſa proxima nutritionis, ſed potentia vegetatiua ab anima dimanas. Sed quia hoc raro contingit, huiuſmodi ſyllogiſmos Ariſtoteles non reſpexit.

Quando demonſtratio ab effectu locum habet

Demonſtratio ab effectu ad cauſam locum habet, quando effectus eſt notior & cauſa ignotior: tunc enim oſtendimus ineſſe alicui cauſã, eo quod eidem ineſt effectus, vt *in naturali corpore probamus materiam ineſſe, quia eidem ineſt generatio, & naturale corpus motorem habere æternum, quod æterno cietur motu.*

Quomodo extruitur.

Hæc demonſtratio poteſt extrui in prima figura & affirmatiua, quia poſito effectu ponitur cauſa; poteſt etiam fieri negatiua, & in ſecunda ſi alicui ſubiecto cauſam non ineſſe oſtẽdimus, eo quod eidem non ineſt effectus.

Ex his quæ de prima diuiſione demonſtrationis ſecundum materiam diximus, iampridem eluceſcat quid de ſecunda eius diuiſione quoad formam dicendum ſit.

Sect. 2.

Secunda diuisio demonstrationis.

Bifariam enim diuiditur vel
- Secundum Qualitatem in { Affirmantem. / Negantem.
- Secundum Quãtitatem in { Vniuersalem. / Particularem.

Vniuersalis demonstratio.

Vniuersalis demonstratio est quæ affectionem ostendit de vniuerso subiecto, cui primo inest.

Particularis.

Particularis demonstratio est, quâ ostenditur prædicatum non de toto subiecto sed de aliqua eius parte. Hinc patet quod vniuersalis & particularis demõstratio lõgé differũt ab vniuersali & particulari syllogismo, in prioribus Analyticis.

Quomodo a particulari syllogismo differt.

Demõstratio enim vniuersalis dicitur non a subiecto sed a prædicato vniuersali, quando scilicet prædicatum inest primo & immediato subiecto, quod si affectio quæ demonstratur toti generi competat & demonstretur de specie, aut speciei conueniat, & demonstretur de Indiuiduo, vocatur particularis; quia affectio de parte sui subiecti demonstratur & non de toto. Exemplo res fiet clarior.

Omne quod habet in se principium motus est mobile

Omne corpus naturale habet in se principium motus Ergo,

Omne corpus naturale est mobile.

Hæc demonstratio est vniuersalis, quia mobile de *corpore naturali* demonstratur, tanquam de subiecto proprio & immediato.

Quod si dicam,

Quod habet in se principium motus est mobile:
Omnis homo habet in se principium motus.

Ergo, *Omnis homo est mobilis*, hic syllogismus

mus licet in Prioribus Analyticis pro vniuersali habeatur, quoniam conclusionis subiectum est vniuersale, cuilibet enim homini competit vt sit mobilis, tamen in Posterioribus dicitur particularis, quia affectio illa mobilitatis homini non competit, vt primo subiecto; *non enim homo qua homo, sed qua corpus mouetur.* *Sect. 2.*

Demonstrationes particulares primo falsæ sunt, quia propria affectio primo subiecto in illis non attribuitur; secundo sunt superuacaneę, qui enim nouit affectionem suo primo subiecto conuenire, nouit etiam ipsam omnibus illius subiecti speciebus attribui posse; & proinde demonstrationes particulares sub vniuersalibus continentur. *Reg.*

Affirmans demonstratio est in qua propria affectio affirmatur de suo primo subiecto. *Affirmans.*

Negans est, in qua propria affectio remouetur ab eo, quod neque est proprium subiectum nec illius species. *Negans.*

Affirmatiuæ demonstrationes præstantiores sunt negatiuis, non enim propriæ affectiones de ijs rebus quibus non insunt, sed potius quibus insunt, demonstrari solent & debent. *Reg. 1.*

Demonstratio potissima, seu *propter Quid* semper esset vniuersalis & affirmatiua, & proinde aptissimus concludendi modus est Barbara, nam causa quatenus causa semper respicit effectum, cum quo predicationem non faciat nisi vniuersalem affirmatiuam. *Reg. 2.*

Fiat etiam demonstratio propter Quid in secunda figura & in *Camestres*, quando effectum non inesse ostendimus, quia eius causa non inest *Nota.*

Sect. 2.

vt bestiam non esse risibilem, quia non est rationalis, sed hæc minus in vsu est & cadit a perfectione demonstrationis; sic enim distrahitur accidens a proprio subiecto, & alij apponitur, cui neque per se est, nec vllo modo inesse potest.

Reg. 1. Demonstratio *Quod* a causa remota est negatiua; ab effectu vel affirmatiua esse potest vel negatiua. Hæc ex ijs quę prius statuimus sat manifestó apparent.

CAP. V.

De affectionibus Dmenstrationis.

Affectiones duæ. DVæ sunt affectiones demonstrationis { Regressus. Conuersio in definitionem.

Regressus. Regressus est illa demonstrandi ratio, qua prius causam ignotam ex effectu notiore colligimus; postea vero regredientes ex eadem causâ eundem effectum demonstramus.

Quum enim semper à notioribus nobis sit progrediendum, effectus vero sæpenumero elucescit, quando causa est incognita, ideo eum quandoque sumimus, vt leuem cognitionem causæ habeamus, cautâ autem semel inuenta de ea discurrit intellectus, vt exquisitam eius notitiam haberet, quâ partâ regredimur rursus ad effectum per eam causam demonstrandum.

Tria in regressu considerauda. Tria igitur in regressu sunt ordine considerauda, primo demonstratio causæ ab effectu: secundo inuentę causę accurata consideratio, tertio

tio demonſtraio effectus ex illâ eadem cauſâ, *vt cum demonſtretur materiam eſſe in corporibus naturalibus, quia in iiſdam reperitur generatio; per Generationem* quæ eſt materię effectus ad *materiam cognoſcendam* peruenimus; ſed quia *materia confuſè* tantum adhuc cognoſcitur, ideo ſecundo loco in eius conſideratione paululum inſiſtimus inueſtigando *quid illa materia ſit? num a priuatione differt? quomodo nulli formæ particulari ſit addicta.* Vltimo quidditate eius cognitâ, exploramus tandem eſſentialem nexum inter cauſam & effectum, & regrediendo inquirimus quomodo hæc materia generationem producit, atque ita cauſa & effectus, quæ primo aſpectu confuſo quodam modo fuerunt cognita, hoc progreſſu & regreſſu diſtincte nobis innoteſcunt. Sect. 2.

Exempli gratia.

Ab effectu ad cauſam.

Quod non ſcintillat id prope eſt.
Planetæ non ſcintillant: Ergo *prope ſunt.*

A cauſa ad effectum.

Quod prope eſt id non ſcintillat
Planetæ prope ſunt, Ergo *non ſcintillant.*

Quomodo regreſſus extruitur.

Vbi notandum quod in hoc regreſſu ſicut in quolibet alio, maior propoſitio ſimpliciter conuertitur, vnde neceſſe eſt mediam quandam interuenire conſiderationem cauſæ, vtrum nimirum proxima ſit & immediata: nam ſi effectu latius pateret, cum ipſo non conuerteretur

Sect. 2.

minor, vero prioris syllogismi est posterioris conclusio, & conclusio eius minor: atque ita proficitur regressus. Regressus enim proprie cernitur in posteriori demonstratione, quãdo a causa ad effectum regredimur, sed quia regredi non possumus, nisi priori modo processissemus, vtriusq; demõstrationis respectu Regressus dicitur.

Conuersio demõstrationis in definitionem.

Conuersio Demonstrationis in definitionem est transpositio terminorum syllogismi demonstratiui in veram causalem definitionem accidentis. Dico [in definitionem accidentis] quia ea definitio quæ est demonstratio positione differens non est *Substantiæ*, siquidem eius nulla habetur demonstratio, sed *Accidentis* tantum; ideirco de eius definitione dicendum est.

Triplex definitio Nominalis.

Definitio vero accidentis est triplex.

Nominalis quæ genere & subiecto constat, vt *eclypsis est defectus luminis in luna, tonitru est sonus in nubibus.* Vocatur nominalis quia causam rei non continet, licet alio sensu appelletur essentialis, quatenus subiectum differentię seu formæ locum tenet, quod cum genere adiunctum essentialem definitionem constituit.

Causalis.

Causalis, quæ accidentis causam declarat, *vt eclypsis est interpositio terræ*, & hæc improprie dicitur definitio, quia non ipsam quidditatem, sed quidditatis causam declarat. Tertia definitio quæ ex nominalis & causalis vnione oritur, *vt Eclypsis est defectus luminis in luna ortus ex terræ interpositione. Tonitrus est sonus in nubibus propter ignis extinctionem.*

Ex vtriusque constata.

Primo definitio est demonstrationis conclu-

sio,

sio, secunda est eius principium, tertia est ipsa demonstratio situ terminorum differens v.c. Sect. 2.

Inter quod & Solem terra interponitur, illud deficit lumine.

Inter Lunam & Solem terra interponitur. Ergo, *Luna deficit lumine.*

Huius demonstrationis Conclusio est definitio nominalis eclypseos. Medius terminus est eiusdem definitio causalis, tota demonstratio est perfecta eius definitio ex vtrisque conflata. *Circulus quid.*

His duabus affectionibus alij Circulum addunt, Syllogism⁹ vero circularis est, quando ex ex maiore conuersa & conclusione minorem colligimus, & similiter ex minore conuersa & eadem conclusione maiorem, sic enim ex propositionibus conclusionem & vicissim ex conclusione propositiones ostendimus. Vt

Omnes illi quos Deus absoluit, sunt absoluti à peccato

Omnes eos qui sunt in Christo Deus absoluit,

Ergo, *Omnes qui sunt in Christo sunt absoluti à peccato.*

Iste syllogism⁹ ad hũc modũ in orbem reducitur.

Quos Deus absoluit ij sunt in Christo:

Qui absoluti sunt a peccato: Deus absoluit,

Qui absoluti sunt a peccato, sunt in Christo.

Circulus a regressu differt, quod in regressu est processus⁹ primo a notioribus⁹ secundum nos deinde a notioribus secũdum naturam; sed Circulus est quãdo vterq; processus est a causa proxima, quod impossibile est, propterea quod sequeretur idem respectu eiusdem causam esse & effectum, notius & ignotius, prius & posterius secundum naturam. *Quomodo a regressu differt.* *Cur improband⁹*

Sect. 2.

turam. Licet igitur regressum inter affectiones admittimus, Circulum tamen vt idem per idem probantem reijcimus & respuimus.

CAP. VI.

De Inductione Demonstratiua

FInito syllogismo Demonstratiuo ad Inductionem procedo, tum quia est argumentationis demonstratiuæ species, tum quod ad syllogismum demonstratiuum rite intelligendum maxime confert.

Inductio quid.

Inductio est proprium instrumentum, quo principia scientiarum quæ per se nota dicuntur nobis innotescunt, vt si quis dubitet *vtrum totum sit maius sua parte*; visibili aliquo obiecto ostendimus, *hoc totum esse maius sua parte, itemq; aliud, eodemque modo tertium, & proinde omne totum esse sua parte maius.*

Quæ ad ipsam requiruntur.

Ad Inductionem tria præcipuè requiruntur, primo vt materia sit necessaria, secundo vt sit essentialis connexus subiecti cum prædicato, Tertio vt principia Inductione probanda sint naturaliter nota per se, & ieiui probatione egeãt.

Quomodo dif. fert ab inductione.

Per duas priores conditiones Inductio demonstratiua distinguitur à Dialectica, cuius materia non est necessaria & terminorum nexus est tantum accidentalis, & probabilis: vnde ad principium dialecticum confirmandum multę Inductiones vix sufficiant, ad Demonstratiuum vero vna aut altera satis superque est propter maxi-

mam

mam & euidentem terminorum nexum. Per vltimam condtionem Inductio demonstratiua a demonstratione ab effectu differt, cuius officium est demonstrare principia naturaliter ignota, ad quorum inuentionem Inductio parum habet efficacię, quia forsan res inuenienda non est per se sensilis, *vt materia prima quæ per Generationem inuenitur*, Inductione vero inueniuntur ea principia, quæ sunt nota secundum naturam, & proinde percipiuntur vt primum ostenduntur.

Sect. 2.

Quomodo a demonstratione ab effectu.

CAP. VII.

De Syllogismo Didascalico.

VT Syllogismo Demonstratiuo vtimur in scientijs, ita didascalico in artibus & practicis disciplinis, quando in ipsis aliquid probamus ex propria rei de qua agitur natura, & per causam; in ijs enim sicut in scientijs propria principia & reperiri possunt & explicari; & licet ars res singulares efficit, vtitur tamen principijs vniuersalibus per experientiam collectis in operando. *Sic in Medicina, quæ est ars factiua, probo hæc dulcia huic febricitanti non conuenire, quia omnia dulcia vertuntur in bilem, item in Ethicis probo felicitatẽ esse in numero honorabiliũ, quia principium est cuius gratia omnes omnia agunt, item, virtutem moralem esse laudabilem, quia in mediocritate est posita.*

Quis est vsus syllogismi didascalici.

Differt a syllogismo Dialectico, quia didascalici principia sunt propria, Dialectici vero communia;

Sect. 2.

Quomodo differt à Demonstratiuo, quomodo à Dialectico.

munia; à Demonstratiuo quia alter circa artes, alter circa scientias versatur: alias Demonstratiuus & Didascalicus per omnia conueniunt, & proinde ab vberiori tractatione abstineo, quoniam quæ de Didascalico sunt dicenda diiucido satis apparent in ijs quæ de Demonstratione iampridem diximus.

CAP. VIII.

De Syllogismo Topico & locorum diuisione inprimis vero de locis Personarum.

Argumentatio probabilis.

ARgumentatio τοπικὴ seu probabilis est, quæ in vtranq; contradictionis partem ex principiis communibus opinionem parit.

Communia principia quæ dicantur.

Communia principia voco vel axiomata topica, quæ per omnes disciplinas se expandunt, vt *Cui conuenit vnum coniugatorum, eidem conuenit alterum; Cui competit Definitio, eidem competit Definitum*, vel sunt propositiones probabiles, quæ omnium aut plurimorum hominum iudiciis consentiunt, quæ ideo dicuntur Communa principia, quia non ex ipsarum rerum de quibus agitur natura, sed ex communi opinione trahũtur, vel deniq; sunt propositiones quæ vni quidem disciplinæ propriæ sunt, sed pluribus quæstionibus in eadem disciplina sunt communes, v.g. Omne corpus vi sentiendi prędituũ est animal, *ad naturalem philosophiã propriè spectat, sed quia probationi plurium quæstionum inseruit, vt quando quæratur de homine, leone, equo,*

an

an sint animalia, non iniuria inter probationes Dialecticas enumeretur. Sect. 2.

Opinionem vero parere est producere incertam & debilem cognitionem eorum, quæ aliter se habere possunt. *Opinionem parere.*

Tribus modis argumentatio probabilis à necessaria differt, necessaria vnam contradictionis partem statuit, & confirmat; probabilis circa vtramuis eius partem æqualiter versatur; necessaria constat ex principijs proprijs, probabilis ex communibus; necessaria firmam cognitionem parit, probabilis solummodo opinionem. *Quomodo argumentatio probabilis differt à necessaria.*

Hęc autem opinio per certas rationes hominum animis infunditur, quæ vulgo appellantur, τοπικὰ, seu probabilia argumenta.

Argumentum est quod ad aliquid arguendum est affectum. *Argumentum.*

Arguere autem est vim quandam habere, qua alterum accipiat aliquam lucem, vt appareat quale sit & quomodo eius ratio se habeat. *Arguere.*

Hæc argumenta ex Locis Topicis depromuntur.

Locus vero topicus est sedes argumenti, seu index demonstrans ex quo fonte sumendum sit argumentum, quo confirmanda est propositio de quâ dubitatur *Locus Topicus quid?*

Loci sunt duplices. Personarum aut Rerum. *Quotuplex.*

Loci Personarum sunt, quibus vtimur in laudationibus aut vituperationibus personarum, & licet hi loci Rhetorici appellentur, & pertinent ad demonstratiuum genus, obiter tamen Dialecti-

Sect. 2.

Dialecticis materijs nonnunquam intexuntur, & proinde leui pencillo hic breuiter sunt delineandi.

Loci personarum undecim.

Vndecim sunt personarum loci, à quibus ad earum laudationem aut vituperationem argumentemur.

1 A Nomine, *vt ex Verris nomine Cicero ostendit eius rapacitatem, à Chrysogoni eius auaritiam.*

2 A Natura, in qua primo spectamus eius nationem, *vt Germanus est, ergo ferox. Pœnus ergo fœdifragus*; secundo sexum, *A natura enim comparata est opera mulieris ad domesticam diligentiam, viri autem ad forensem.* Tertio ætatem, *ætatem enim aliam aliud factum decet*, vt *inquit Plautus: temere eum fecisse non est mirandum, Puer enim est.*

3 A victu, in quo consideramus primo parentes, *quorum mores plerumq; in sobolem propagantur*: postea præceptores, *Magna est enim vis disciplinæ & studiorum*, vltimò socios, *nam bonus vir bonorum consuetudine gaudet.*

4 A fortuna, sub qua comprehenditur tum vitæ genus, *vtrum in ocio an in negocio vixit*, tum mors ipsa, *nam qualis vita finis ita.*

5 Ab habitu corporis consuetudine laboris comparato.

6 Ab affectione animi, vtrum in literis progressum fecit.

7 A studijs quibus maximè versatus est.

8 A Consiliis, vtrum nullam inhonestam rem voluit.

9 A Factis, quæ plerumq; cum vitæ genere conueniunt.

10 A

10 A Casu, Honestæ enim causæ ornantur secundis euentibus. *Sect. 2.*

11 Ab oratione, quæ studiorum & consiliorum est index, vt si dicamus; *Optimè sensit & loquutus est de religione, quamobrem bonis viris nihil ab eo periculi est pertimescendum.*

Loci rerum ostendunt, quid in rebus ipsis sit considerandum, suntq; trium generum. *Loci rerum tres.*

1 Interni, qui argumenta subministrant, vel ad naturam rei de qua quæritur, vel ad ea quæ ipsam comitantur pertinentia. *Interni.*

Loci à substantia rei desumpti sunt. A Definitione, A Genere. A Differentia. A Materia, A Forma, A Toto & Parte.

Loci substantiam concomitantes sunt quinque à Generatione, à Corruptione. ab vsu, à Proprio, à communiter accidentibus.

2 Externi, qui continent argumenta, quæ à natura rei, de qua quæritur, omnino separata sunt; suntq; vndecim. 1 A Causa efficiente, 2 A Causa finali, 3 ab Oppositis, 4 à Disparatis, 5 à Comparatis, 6 à Circumstantijs, 7 à Signis 8 ab Antecedentibus & Consequentibus, 9 A Necessario & Impossibili, 10 ab Exemplis, 11 ab Auctoritate. *Externi.*

3 Medij, qui continent argumenta, quæ partim conueniunt cum re de qua quæstio est, partim differunt: suntq; duo A Coniugatis, à Diuisione. *Medij.*

Loci igitur viginti quatuor sunt; vndecim Interni, & totidem externi, duo autem medij: inter quos Exempli & Authoritas Inartificiales habentur, quia in sua arte vim arguendi non habent,

Sect. 2.

habent, sed extra ipsam in testantis auctoritate omnes eorum vires sitæ sunt; cæteri omnes artificiales, quia ex insita vi & propria quasi arte arguunt.

Observatio.

Deniq; vbiq; hoc obseruandum, quod Locus topicus nonnunquam sumitur pro notatione seu titulo axiomatis, sic alius est locus à Definitione, alius à Genere, alius à Toto: quandoq; pro præcepto Maxima seu problemate dialectico, quod ex loco illo Topico colligitur, & in eodem fundatur: vt *Cui conuenit definitio, eidem conuenit definitum. Posito proprio ponitur eius subiectum*, sunt duo axiomata, quorum alterum petitur à Loco seu titulo definitionis, alterum à loco proprij.

Nos in hac tractatiuncula primò titulum proponemus, inde ostēdemus quæ Maximæ seu problemata ex eodem titulo sunt exhaurienda; à locis internis exordium sumentes, per medios transibimus, & tandem in externis terminabitur hæc tractatio.

CAP. IX.

De locis internis ad rei essentiam spectantibus, scilicet A Definitione, Genere & Specie, Differentia, Materia, Forma, Toto & Parte.

1 *A Definitione.*

Loco à definitione vtimur, quando indagare volumus definitionem alterius extremorum, hoc est, subiecti aut prædicati quæstionis,

quæ

quæ inuenta ponitur loco medii, vt cognoscatur, vtrum extrema illa coniungi an separari debent; *sic Petrum hominem esse probamus, quia est animal rationale.* Sect. 2.

Huius maxima est.

A definitione ad definitum & vicissim à definito ad definitionem argumentamur & affirmatiuè & negatiuè, [nam] cui tribuitur vel adimitur definitio, eidem etiam tribuitur & adimitur definitum, *vt homo est corpus animatum sensile*, ergo, *est animal: Simia non est animal rationale*; ergo, *non est homo.*

Definitioni affinis est Descriptio, quãdo enim rei essentia nos latet, sufficit ipsam quandoque describere, & rudi Minerua accidentali aliqua delineatione depingere.

Maxima.

A Descriptione ad descriptum, & à descripto ad descriptionẽ tum affirmatiuè tum negatiue concludi potest; vt *Mansuetudo est habitus laudabilis, est igitur virtus. Nullus habitus laudabilis vilescere facit possidentem*: Ergo *non virtus.*

Definitioni & Descriptioni addamus Notationem nominis, seu Etymologiam, quæ vt in omni verbo non reperitur, plurima enim sunt vocabula primitiua, ita eodem modo non semper deducitur, sed aliquando à causa, *vt homo ab humo*, aliquando ab effectu, *vt terra dicitur Vesta quia vestat*, aliquando à dissentaneis, vt *lucus à non lucendo*, nonnunquam à comparatis, vt *Pyropus quia flammas imitatur.*

Maxima.

Act. 2.

Maxima.

A notatione affirmatiue aut negatiue concludimus; nam, cum quocunq; conuenit notatio cum eodem conuenit notatum, & cum quocunq; non conuenit, nec istud conueniet; vt *Studio sapientiæ non incumbit*, ergo, *non est philosophus*, *Incumbit*, ergo, *est philosophus*.

2 *A Genere.*

A Genere argumentamur & à specie, quando probamus aliquid generi non competere, quia speciei non competit, aut Speciei non conuenire, quia Generi non conuenit.

Maxima.

1 Quicquid remouetur à Genere, remouetur à Specie, vt *Nullum animal est incorporeum*, ergo *nec homo est incorporeus*; quod autem de Specie negatur non necessario de genere negatur, vt *homo non latrat*, nõ sequitur, ergo, *Nullũ animal latrat*, quia Species est genere angustior.

2 Quodcunq; àttribuitur generi, non statim attribuitur speciei, nisi vniuersale signum sit appositum, vt *Datur animal rationale*: ergo *datur brutum rationale*, non rectè sequitur quia, *omne animal non est rationale*. Quod si nota vniuersalis addatur statim sequetur argumentum, vt *Omne animal est sensile*: ergo *brutum sentit*; *Sensibilitas enim cuilibet animali conuenit*.

3 Quod non alicui speciei conuenit illud generi non competit; *vt nec ruta, nec saluia, nec aliqua, alia species plantarum videt*, ergo *nulla planta videt*.

4 Quod vni aut alteri speciei conuenit, illud etiam generi competit, sed particulariter. *Temperantia*

perantia versatur circa voluptates moderandas, ergo, *aliqua virtus moderatur voluptates.* **Sect. 2.**

LOcus à Differentia petendus est, quando probaremus speciem de re aliqua affirmari posse, aut negari, quia de eadem verificatur aut negatur eius differentia specifica. 3 *A Differentia*

Maxima.

Cui tribuitur differentia specifica, eidem attribuitur species, à quo vero separatur ab eodem separatur species, vt *rationale est, igitur homo est, Non est homo, ergo non est rationale.*

A Materia argumentum ducitur quando probamus aliquid fieri posse, quia præsto est materia ex qua conficiatur. 4 *A Materia*

Maxima.

1 Posito & affirmato materiato, ponitur & affirmatur materia.

Notandum autem est quod duplex est materia, vel Permanens, quæ in re materiata seu effecta permanet, vt *lapides & ligna sunt materia domus*, vel Transiens quæ non manet in re effecta, sed mutatur, *ita farina & aqua sunt materia panis*: In permanente causa valet argumentum ab esse materiati ad esse materiæ, vt *annuli aurei sunt ergo aurum est*, in transeunte vero valet ab esse materiati ad fuisse materiæ, vt *Panis est ergo farina fuit.*

2 Sublato materiato non tollitur materia: vnde non sequitur, *Aurei non reperiuntur annuli, ergo nec aurum, Panis non est, ergo non est farina.*

Sect. 2.

5
A Forma.

RAtio à Forma ducitur, quando probatur Formatum actu non dari, quia eius forma non potest assignari.

Maxima.

1 Posita forma substantiali res ipsa ponitur & sublata tollitur. *Vt Terra non vivit quia non habet animam vegetativam. Homo est, quia anima rationali est praditus.*

2 Posita forma accidentali ponitur res ipsa quæ denominatur, & sublata tollitur: *vt hoc lignum habet formam mensæ*, ergo *est mensa*; *non habet figuram navis*, ergo *non est navis.*

3 Tantùm vnaquæq; res potest quantum eius forma permittit; *Ignis enim calefacit accedente calore, quo cessante desinit operatio.*

6
A toto & parte.

A Toto & parte ducuntur argumenta, quum probaremus aliquid parti inesse, quia toti subiecto idem inest, aut toti non inesse, quia nulli parti communicatur.

Maxima.

1 Positis omnibus partibus integralibus & essentialibus, totum integrale & essentiale sigillatim ponitur; vna vero principali parte destructa, totum concidit; *vt si fundamenta sint iacta, paries sit structus & tectum impositum, Domus extruitur. Quod si corpori humano semel præcisum sit caput, aut euolauit anima, nõ amplius est homo.*

2 Quod essentialiter toti subiecto inest, illud partibus inesse dicitur, quod autem nullis partibus insit, nec toti inerit simpliciter, *vt Augmentatio essentialiter corpori vegetanti inest*, ergo *cuilibet parti inest. Nec Iudæi, nec Gentes iustificantur*

tur per legem, ergo, *Nullus homo iustificatur operibus legis.* Sect. 2.

CAP. X.

De locis substantiam concomitantibus, ductis A Generatione, à corruptione, ab usu, à proprio, à communiter accidentibus.

A Generatione rei locum petimus, quando probaremus rem aliquam bonam esse vel malam, quia eius ortus bonus erat vel malus. 7 *A Generatione.*

Maxima.

1 Quorum ortus sit bonus, ea etiam sunt bona, sin ortus per se sit malus, ea semper sunt mala; *ut Institutio & ordinatio coniugij est bona, ergo ipsum quoq; coniugium est bonum.* Aliena *bona vi pertrahere est simpliciter malum, ergo opes eo modo acquisitæ sunt simpliciter malæ.* Intelligenda autem est hæc maxima de ortu per se, non per accidens: *ut Generatio hominis est per se bona, per accidens tamen fiat mala, si nimirum sit illegitima, vel hominem improbum, Ecclesiæ pestem aut reipub. labem producat.* *Cautio.*

2 Si genita sint bona, ipsorum generatio est bona, sin mala malus erat ortus, *ut Eruditio est bona, ergo literis inuigilare, doctos præceptores audire, studijs incumbere est bonum, quia his mediis acquiritur eruditio.*

A Corruptione pari ratione argumentamur ac à Generatione, quando nimirum res 8 *A Corruptione.*

Sect. 2.

bonas aut malas fuisse ab earũ exitu probemus.

Maxima.

1 Quorum corruptio vel interitus malus est ea sunt bona, quorum vero corruptio est bona ea sunt mala. *Vt Obliuio literarum est mala*, ergo *literæ sunt bonæ*, *Carnis & veteris hominis crucifixio est bona*, ergo *vetus homo est quid malum.*

2 Si corrumpenda sint mala, corruptio est bona; sin corrupta sint bona, corruptiones malæ sunt. *Vt Imago Dei in homine fuit quid bonum*, ergo *corruptio eius mala est*, *peccata sunt mala*, ergo *eorum abolitio est bona.*

De Vsu. 9

AB vsu rerum, argumentum frequens est & vtile, dum ex vniuscuiusq; rei vsu, ipsius bonitatem aut malitiam inquirimus.

Maxima.

Quod bonum vsum habet idipsum bonum est & è contrà; cuius vero malus est vsus idipsum est malum. *Cognitio Philosophiæ bonum habet vsum*, ergo *Philosophia bona est.* *Venenorum malus est vsus*, ergo *Venena mala sunt.* Quando vero rerum vsus ab vtentium voluntate dependet, non semper vera est hæc maxima, *nam miserias & calamitates quidam ad bonum vsum vertunt: philosophiam etiam alij ad errores suos incrustandos pessimo exercent.*

Cautio.

A Proprio. 10

LOco à proprio vtimur, quando probaremus rem, quæ in controuersia est, non esse hanc aut illam substantiam, quia eiusdem proprietas assignato subiecto non rectè accommodetur.

Maxima.

Maxima.

Sect. 2.

Cui tribuitur vel adimitur accidens proprium, ei quoq; subiectum tribui vel adimi necesse est. *Vt Christus est ab æterno*, ergo *est verus Deus*, Deus *non peccat*, ergo *non est homo.*

A Communibus accidentib⁹ argumentamur, probando subiectum illud de quo agitur, ita se habere vt dicimus, quoniam ijsdem accidentibus imbuitur, quibus imbui solet. 11 *A communiter accidentibus.*

Maxima.

Posito accidente inseparabili ponitur eius subiectum, & reipsa sublato tollitur, separabili autem accidente negato, nō tollitur subiectum; nec posito subiecto, ponitur illud accidens. *Vt Carbones isti sunt summe calidi*, ergo *sunt igniti*; non autem sequitur, *purpuratus est*, ergo *est rex*, nisi aliorum accidentium congeriem adiiciamus, *vt quod in solio sedeat, sceptrum teneat, satellites ipsum tueantur, subditi aperto capite ipsum circumstent.*

CAP. XI.

De locis mediis. Coniugatis, & Diuisione.

LOco à Coniugatis & Casibus vtimur, quando ostenderemus abstractum alicui subiecto non ineſſe, quia concretum non ineſt, *vt nigredinem in niue non ineſſe, quia nix non denominetur nigra.* 12 *A Coniugatis.*

Sect. 2.

Maximæ.

2 Posito vno coniugatorum ponitur alterum, & sublato tollitur; *vt iustè agit*, ergo *est iustus*, *ignauè pugnat* ergo *est ignauus*, sed limitatio huius regulę ex morali philosophia est petenda; nisi enim quis scienter, volenter, aut constanter actiones eas edat quæ ad habitum requiruntur, impropriè denominetur secundum illum habitum; *vt iustè agit*, ergo *est iustus*, recte concludit, quia iustè agere est scienter volenter & constanter secundum iustitiam agere: sed *iusta agit*, ergo *est iustus*, non sequitur quia quispiam vnam aut aliam actionem temerè & inconsulto agat, idcirco ab ea actione non est denominandus iustus.

Limitatio.

2 Si coniugatorum vnum vni conueniat; alterum etiam conueniet alteri, *vt si album sit coloratum*, *albedo est color.*

Limitationes.

1 Sed hic summopere cauendum, vt prædicatio sit per se, id est, vt prædicatum & subiectum sint eiusdem naturæ, nam si duo concreta per accidens de se inuicem prædicentur, *vt album est dulce, & dulce est album*, eorum abstracta de se inuicem similiter non prædicantur; non enim dicimus *albedo est dulcedo*, *nec dulcedo est albedo* quia prædicabantur per accidens, nec naturam suam communicant, *vt color albedini*, aut *sapor dulcedini.*

2 Secundo obseruandum vt vera assignentur denominatiua secundum rem & significationem, Non enim sequitur *Somnolentus est vitiosus*, ergo *somnus est malus*, somnolentus enim non est somni sed somnolētiæ denominatiuum;

vnde

vnde potius ratiocinandum est, *Somnus est bonus; igitur dormire est bonum.* Nihil enim refert vtrum significatione tantum, an voce & significatione simul denominatio fiat, quod enim præcipue hic quæritur est significatio. *Sect. 2.*

13 *A Diuisione.*

LOCus à diuisione vim obtinet, quando aliquid membris diuidentibus competere ostenderemus, quia Diuiso conuenit, aut Diuiso non conuenire quoniam, nullis membris diuidentibus conueniat.

Maximæ.

1 Quicquid affirmatur vel negatur de omnibus membris diuidentibus [illegible] quoq; de diuiso similiter affirmari aut negari oportet, & cõtra, quicquid de diuiso materialiter negatur, illud de membris diuidentibus affirmari debet aut negari; vt *si omnia gressilia, reptilia, volatilia, natatilia mouentur, animal ipsum moueri necesse est; & si animal ipsum non sit insensile, nec aquatilia, nec volatilia, nec reptilia sunt insensibilia.*

2 Condividentium vno aut altero sublato manet reliquum, positoq; vno aut altero reliquum tollitur; vt *Animalium aliud sanum est aliud ægrum, hoc animal sanum est*, ergo *non est ægrum*; *aut ægrum est*, ergo *non est sanum.*

Huius canonis ratio est, quia membra diuidentia non possunt coincidere.

Sect. 2.

CAP. XII.

De locis externis. A causa efficiente & finali, ab oppositis, à disparatis, à Comparatis, Circumstantijs, à Signis, ab antecedentibus, & consequentibus, à necessario, & impossibili, ab Exemplis, ab autoritate.

14 *A causa efficiente.*

LOcus ab efficiente principali & per se probat effectum actu existere.

Maxima.

Posita causa efficiente proximâ & sufficiente ponitur effectus; *vt posito Sole supra horizontem ponitur dies.*

Posita causa remota non ponitur necessario effectus, sublata vero tollitur.

Conditiones.

Quidquid efficit tale est magis tale, *vt ignis efficit aquam calidam*, ergo *est magis calidus*: sed requiritur primò, *vt affectio vtriq; subiecto ineſſet*, vnde non sequitur, *vinum facit hominem ebrium*, ergo *est magis ebrium*, secundo vt causa sit per se, tertio vt sit susceptibilis graduum, vnde non valet, *lutum à Sole calet*, ergo *Sol magis calet.*

15 *A causa finali.*

CAusa finalis ostendit & mediorum & destinatorum naturam, iuxta finem ad quem precipue tendunt, & in quo acquiescunt.

Maxima.

1 Qualis est finis, talia sunt quæ tendunt ad finem, & propter finem suscipiuntur, vt *si Princeps florentem omnibus rebus velit esse suam pro-*

uinciam

ninciam: necesse est igitur vt sinceros & fideles Ecclesiæ præficiat ministros, leges sanciat bonas, præmia bonis & improbis supplicia decernat. Sect. 2.

2 Posito fine ponuntur media ad finem; *vt posita scientia, ponitur demõstratio*, sed remoto fine cessant media, *vt Qui non cupit eruditionem, consequi, non emet libros.*

EX oppositis argumentamur, quum probaremus vnum oppositorum subiecto non inesse quia alterum inest, aut contrariam eorum rationem esse quia sunt contraria. 16 *Ab Oppositis.*

Opposita sunt quadruplicia vt superius demonstrauimus; Contraria, Priuantia, Relatiua, Contradictoria, & singula habent suos proprios Canones.

Maximæ.

1 Posito vno relatorum ponitur alterum & sublato tollitur, vt *Pater est*, ergo *habet filium*, *habet filium*, ergo *est Pater.*

Sed hęc maxima tenet solummodo in relatis secundum esse, non secundum Dici. *Nota.*

2 Posito vno contrariorum remouentur reliqua omnia, vt *aqua est calida*, ergo *non est frigida.*

3 Remoto vno contrariorum immediatorum ponitur alterum in subiecto capaci, in mediatis vero posito vno tantum negatur alterum; vt *hic homo est liberalis*, ergo *non est auarus*; *Non est sanus*, ergo *est æger.*

4 Posito habitu in subiecto capaci tollitur priuatio & contrà, vt *Socrates cæcus est*, ergo *non videt*; *Videt*, ergo *non est cæcus.*

5 Posito

Sect. 2.

5 Posito vno contradicentium tollitur alterum, *vt homo est doctus*, ergo *non potest esse non doctus.*

17 *A Disparatis.*

LOcus à disparatis est petendus, quum probaremus res non confundi, sed in sua natura dissimiles esse & differentes.

Maxima.

Posito vno disparatorũ remouentur reliqua, remoto vero vno non statim remouentur reliqua; *vt haec scientia est logica*, ergo *non est Metaphysica*; non autem sequitur, *Bucephalus non est Bos*, ergo *non est Equus.*

Nota. Canon vero iste obtinet suam veritatẽ, quando in abstracto loquimur & non in concreto, vnde non sequitur; *Petrus est Grammaticus*, ergo *non est Logicus cum vterq; esse possit.*

18 *A Comparatis.*

A Comparatis argumentum petimus, cum rerum similitudinem aut dissimilitudinem, quam habent ad se inuicem ostenderemus.

Cõparata dicuntur vel ratione { Quantitatis, *vt par vel impar*, quæ sub se maius & minus comprehendunt. Qualitatis, *vt simile & dissimile*, quibus proportio & disproportio referantur.

Paria. Paria sunt in quibus quantitas qua comparantur, neq; maior, neq; minor est; sed quanta est in vno tanta est in alio; vt *si stultus cum luna sit conferendus in inconstantia, si ea tanta est, in stulto quanta est in luna ratione mensurae illius inconstantiae, stultus & luna sunt paria.*

Maxima.

Maxima. Sect. 2.

Si duo sint æque paria & vnum erit tale, etiam alterum erit tale, si vnum non erit tale, alterum non erit tale; *vt si ratio & experientia sint Medico æque necessaria, experientia vero maxime est necessaria, necessaria etiam erit ratio.*

Imparia sunt quorum quantitas non est vna. *Imparia.*

Maxima.

Si quod minus videtur inesse inest, quod magis videtur inesse magis inest, sin quod magis videtur inesse non inest, nec id quod minus videtur inesse inerit. Vt *si ingratitudo erga præceptores pœnam mereatur, maiori supplicio vindicandus est contumax eorum contemptus.* Item, *Quod Demosthenes non persuasit, multo minus persuadebit Grillus.*

Similia sunt quæ conueniunt Qualitate. Dissimilia quæ differunt. *Similia & dissimilia.*

Maximæ.

1 Quod in vno similium valet aut non valet, illud cæteris conuenire, aut non conuenire dicatur, vt *Iohannes est mortalis*, ergo *Petrus est mortalis, in vtroq; enim est eadem verisimilitudo.*

2 Dissimilibus dissimilia conueniunt, vt *anima rationalis & anima bruti dissimiliter informant*, ergo *hæc mortalis est, illa immortalis.*

Sub his contineri videntur loci à proportione & disproportione, qui tamen à prioribus differunt, quod illic vna res vni cuilibet alij comparatur, hic verò non est rerum similitudo, sed quædam habitudinis comparatio. *Proportio & disproportio.*

Maximæ.

1 De proportionalibus est idem iudicium:

vt

Sect. 2.

vt *Quomodo se habet lumen oculi in corpore, sic rationis lumen in anima, oculus vero corpus dirigit,* ergo *ratio dirigeret animam.*

2 De ijs inter quæ non est eadem proportio, non idem erit iudicium. *Anima in homine non est vt nauta in naui, nauta vero non vivificat nauem,* ergo *anima hominem informat.*

19 *A circumstantijs*

A Circunstantijs ducitur argumentum quando à loco, aut tempore rem ita esse, aut non fuisse colligimus.

Maximæ.

1 Posito corpore aut alia quacunq; re necesse est ei tempus attribui, & remoto tempore vniuersaliter res ipsa remouetur, vt *Pythagoras nondum natus fuit Numæ tempore,* ergo *Numam non docuit.*

2 Posito corpore aut aliqua alia re finita necesse est locum poni, nec; absentis membra aliquid agunt in eo loco vnde absunt: vt *Cicero non fuit Romæ, cum interficeretur Iulius,* ergo *Iulium non interfecit.*

20 *A Signis.*

A Signis argumentamur quando probamus aliquid esse, quod huic aut illi signo est coniunctum. Signa vero sunt vel necessaria, vt *lux astri ortus, lac conceptiones,* vel non necessaria sed quæ sæpe eueniunt, vt *cometa est signum pestis.*

Maxima.

A signis necessarijs valet consequentia perpetuo, & quandoque a non necessariis, præsertim si multa signa simul concurrant.

Ab

Sect. 2.

AB antecedentibus & consequentibus concludimus, quando probamus essentiam posterioris per prioris essentiam.

21 *Ab antecedentibus & consequentibus.*

Maxima.

Posito antecedente ponitur consequens, & sublato tollitur. *Vt Sol est ortus*, Ergo, *terra est illuminata. Mulier non fuit grauida*, Ergo, *non peperit.*

Quando valet.

Valet hæc Maxima si antecedens sit causa proxima, reciproca, perfecta, totalis & immediata seu cum effectu coniuncta, item si antecedens sit subiectum vniuersale, primum, aut signum necessarium.

22. *A necessario & impossibili*

A necessario & impossibili argumentamur, quando rem nullo modo se aliter habere ostendimus.

Maxima.

Cognita necessitate, aut impossibilitate in artibus & consiliis, sublatâ dubitatione mens assentitur & obtemperat necessariis, reiicit vero impossibilia. *Vt Flumen non potest ponte aut vado transiri, necesse est igitur illud nauigio transuehi.*

23 *Ab exemplis.*

AB exemplis aliquid confimamus, quando ex aliorum factis hoc licitum aut illicitum esse declaramus.

Maxima.

Valet consequentia ab exemplis, cum ratio similis appareat, non autem quando est dissimilis: vnde non sequitur, *Moses recte fecit spoliare Ægyptios, quorum hospitio longe vsi fuerunt Israelitæ*; Ergo, *& nobis fas est spoliare hospites.*

Disputatur

Sect.2.

24
Ab auctoritate.

Disputatur ex testimonio, quando conclusioni fidem facere conamur ab auctoritate alicuius ponderis.

Testimonia vero sunt vel { Diuina. / Humana.

Maximæ.

Testimonia diuina valent tum affirmatiue tum negatiue: vnde sequitur *credo & baptizatus sum*, Ergo, *æterna vita fruar*. *Sacræ literæ nihil tradunt de inuocatione sanctorum*: Ergo, *sancti non sunt inuocandi*.

Testimonia humana affirmatiue valent, si a doctis, & artificibus procedunt, non autem negatiue, vt, *Cicero dixit Sapientia est nihil melius*. Ergo, *fides est ipsi danda*: non autem valet, *Aristoteles nihil docuit de vita æterna*, Ergo, *post hanc mortalem non datur vita aliqua immortalis*.

CAP. XIII.

De Syllogismi Sophistici seu fallacis Diuisione.

Finita tractatione de syllogismo tam necessario quam probabili, ad sophisticum seu fallacem procedendum est.

Fallax vero seu captiosa argumentatio est, quæ speciem & apparentiam veræ rationis habet cum tamen non sit vera.

Et quia contingit nos tribus modis decipi posse, vel cum argumentatio falso concludatur, ratione formæ, vel quando videtur necessaria ratione

ratione materiæ concludere & non concludit, vel quando probabilis apparet cum sit falsa, Secundum triplicem hunc errorem, captiosum syllogismũ triplicem esse volumus { Paralogismum. Pseudographũ. Sophisticum. } *Sect. 2.*

Paralogismus est, qui falso concludit ratione formæ, vt ex merè negantibus, aut particularibus, aut affirmatiue in secunda figura.

Pseudographus est, qui ex propriis alicuius disciplinæ principiis non autem veris ratiocinatur, vt siquis ita argumentetur, *Omnes lineæ ductæ ab eodem puncto ad idem, sunt æquales, linea recta & linea curua tendunt ab eodem puncto in idem*, Ergo, *sunt æquales*; hic syllogismus est Pseudographus, quoniam male vtitur principio geometrico, verum enim est illud principium de lineis ductis per idem spacium, sed non per diuersum.

Sophisticus syllogismus est, qui fit ex communibus propositionibus specie probabilitatis animos ferientibus, quando in sua natura non sunt veræ vt

Nulla opposita sunt simul vera

Subcontraria sunt opposita Ergo, *non sunt simul vera.* Maior enim videtur vera & probabilis, eo quod multa opposita vtpotè contraria, & contradictoria, non possunt esse simul vera; absolutè tamen vera non est, quia aliter se res habet in subalternis.

Sed quia tyronibus, in cuius vsum hanc tractiunculam conscripsimus, acuta nimis hæc videatur fallaciarum distinctio, vt eorum captui nosmetipsos applicemus, fallacias omnes ex

vulgari

Sect. 2.

vulgari opinione in duas pares distribuemus, quarum aliæ sunt in Dictione, aliæ extra dictionem, de vtrisque pauca adiicimus.

CAP. XIIII.

De Fallacijs in Dictione.

Fallaciæ in dictione sunt, vbi ambiguitas magis in verbis quam in rebus hæret.
Eorum sunt sex. Æquiuocatio, Amphibolia, Compositio, Diuisio, Prosodia, Figura dictionis.

Fallacia æquiuocationis.

Æquiuocatio est quando vocabulum ambiguum diuersas significationes habens, aliter in vna, aliter in alia syllogismi parte accipitur.

Solutio.

Soluitur per distinctionem vocabuli æquiuoci in suas diuersas significationes; vt si aliquis ita argumentaretur.

Qui credunt saluantur
Diaboli credunt & contremiscunt. Ergo *saluantur.*

Neganda esset consequentia, quia in maiori propositione verbum illud *credit* implicat *fidem saluificam*, in minore includit *fidem historicam*, & proinde quatuor sunt termini in hoc syllogismo.

Fallacia amphiboliæ.

Fallacia Amphiboliæ est quando ex orationis multiplici sensu oritur deceptio.

Hæc Bifariam accidit: primo quando oratio plures sensus admittit proprios. vt,

Quicquid est Aristotelis possidetur ab Aristotele;

Hic

Hic liber eſt Ariſtotelis; Ergo *poſsidetur ab Ariſtotele.* Sect. 2.

Eſt enim ambiguum & anceps vtrum, qui ſic loquitur, ſignificat librum hunc eſſe Ariſtotelici ingenij fœtum, an ab eo poſſideri. Secundo cum oratio alium habeat ſenſum proprium, alium Metaphoricum & improprium; vt,

Quiſquis arat littus, littus proſcindit aratro
Aſt operam perdens, littus perhibetur arare;
Ergo *operam perdens, littus proſcindit aratro.*

Littus enim arare, principaliter ſignificat, *terram quæ iuxta mare eſt arare*, vt apta fiat ſuſcipiendo ſemini; Secundario autem & minus principaliter ſignificat *operam ludere vel fruſtra laborare*, propter quandam ſimilitudinem, eo quod fruſtra fiat labor ille, qui impenditur arando littori.

Soluenda ſunt huiuſmodi argumenta monſtrando diuerſam totius orationis ſignificationem, & exponendo propriam loquendi formulam. *Solutio.*

Fallacia compoſitionis eſt, quando coniunguntur ea quæ non ſunt coniungenda, vel vt alij planius definiunt, eſt quando ex propoſitione vera in ſenſu diuiſo, & falſo in ſenſu compoſito, infertur cõcluſio falſa, quæ ex eo antecedente non recte colligitur, niſi ſumpta in ſenſu diuiſo: v. g. *Fallacia compoſitionis.*

Humilis poteſt eſſe ſuperbus:
Petrus eſt humilis: Ergo, *Petrus eſt humilis & ſuperbus.*
Adam fuit iuſtus & peccator; Ergo, *fuit iuſtus peccator.*

Sect. 2.

Hæc dubitatio ſoluitur oſtendendo perueſam compoſitionem.

Solutio.

Fallacia diuiſionis.

Fallacia diuiſionis eſt, quando ea quæ diſiungenda non ſunt, in concluſione ſeparantur: vel, quando ex propoſitione vera in ſenſu compoſito, &, falſa in ſenſu diuiſo, infertur concluſio falſa, quæ ex eo antecedente non rectè colligitur. vt

Impoſsible eſt ſedentem ſtare:
Petrus ſedet; ergo impoſsibile eſt vt ſtet.

Item,

Duo & tria ſunt paria & imparia
Quinq; ſunt duo & tria; Ergo, *ſunt paria, & imparia.*

Solutio.

Monſtratur hæc fallacia, quando ea quæ diuidenda ſunt diuiduntur, & ſenſus compoſitus à diuiſo diſtinguitur.

Fallacia Proſodiæ ex tribus modis oritur.

Fallacia Proſodiæ ſeu accentus eſt, quando ex vocabulis ſcripturam aut pronunciationem ſimilem habentibus oritur deceptio.

1 Tribus modis hæc fallacia oritur, vel ratione Quantitatis, vt quando eadem vox varijs ſcripta aut pronunciata accentibus, varium efficit ſenſum: vt,

Omnia mala ſunt deteſtanda,
Poma ſunt mala; Ergo, *Poma ſunt deteſtanda.*

2 Vel ratione aſpirationis, quando in vno loco vocabulum cum tenui Spiritu proferatur, in altero cum aſperato: vt,

Omnis ara eſt in templo:
Porcorum ſtabulum eſt hara; Ergo, *Porcorum ſtabulum eſt in templo.*

Vel

Vel ratione distinctionis, seu distractionis, cum simplex verbum in duo aut plura diuidatur: vt, *Sect.* 2. 3

Omnis inuria est reprehendenda;
Senatus est inuria; Ergo, *est reprehendendus.*

Differt à fallacia æquiuocationis, quia æquiuoca sunt vocabula omnino vna, hæc vero diuersum torum habent. *Quomodo differt ab æquiuocatione.*

Soluitur hæc fallacia quando verus accentus pro falso, vera scriptura pro notha ponitur.

Fallacia figuræ dictionis est, quando ex similitudine terminationis aut generis eiusdem vocis falsa colligitur eadem significandi ratio, vt si dicam, *penna est prima declinationis ergo & poena: Habeo est secundæ coniugationis*, ergo & *abeo*, quia eundem finalem terminum habent. *Fallacia figuræ dictionis.*

Huc etiam referuntur errores qui oriuntur aut ex variatione casuum: vt,

Telum est neutrius generis;
Sagitta est telum: Ergo, *Sagitta est neutrius generis.*

Aut ex variatione prædicamenti: vt,

Quicquid emisti, comedisti;
Crudum emisti: Ergo, *crudum comedisti.*

Hic enim de vna categoria in aliam fit transitus, nam prima propositio facit mentionem substantiæ, vt illam substantiam ederet, quam emerat, secunda Qualitatis, vt scilicet ederet, eodem modo quo emerat.

Soluenda est hæc fallacia cum distinctione rerum & prædicamentorum, tum reductione casuum obliquorum ad rectos. *Solutio.*

Sect. 2.

CAP. XV.

De Fallacijs extra dictionem.

FAllaciæ extra dictionem ſunt quæ non in nudis vocibus, ſed in rebus ipſis extra voces latent & ſunt ſeptem. Fallacia accidentis, A dicto ſecundum quid ad dictum ſimpliciter, Secundum non cauſam vt cauſam, Fallacia conſequentis, Petitio principij, Ignoratio elenchi. A pluribus interrogationibus.

Fallacia accidentis duobus modis committitur, primò quando illud quod ſubſtantiæ ſoli conuenit, attribuitur accidenti, aut contra: vt,

Omnis homo eſt Subſtantia;
Hoc album eſt homo; Ergo, *hoc album eſt ſubſtantia.*

Secundo quando procedimus à negatione alicuius ſingularis, quod vni tantum conuenire poteſt, ad negationem alterius quod commune eſt pluribus: vt,

Quod ego ſum tu non es;
Ego, *autem homo ſum*; Ergo, *tu non es homo.*

Solutio: Soluitur hic decipiendi modus per diſtinctionem, vbi demonſtratur alia per ſe, alia per accidens, alia generaliter alia ſpecialiter rebus conuenire.

Fallacia à dicto ſecundum quid ad dictum ſimpliciter. Fallacia à dicto ſecundum quid ad dictum ſimpliciter committitur, cum ex propoſitione vera tantum aliquo reſpectu, parte, aut tempore, aliquid tanquam ſimpliciter dictum infertur; vt *Cadauer eſt homo mortuus* Ergo *eſt homo. Merces ejiciendæ, ſunt in mare tempeſtate vrgente;*

te; Ergo *merces in mare sunt ejiciendæ*. Huc etiam refertur illud Sophisma quod tam multos vexat. *Qui dicit Socratem esse animal verum dicit qui dicit Socratem esse asinum dicit Socratem esse animal*; Ergo, *qui dicit Socratem esse asinum vere dicit*. Huius Syllogismi maior est limitanda, nam qui dicit Socratem esse animal non quoduis in specie, sed vel in genere, vel certa differentia, vt rationali limitatum dicit verum, & sic minor erit falsa. Sect. 2.

Soluitur hæc fallacia ostendendo diuersam propositionum acceptionem quomodo altera absolute & simpliciter est intelligenda, altera limitate & respectu loci, temporis aut alterius certæ considerationis. *Solutio.*

Fallacia ex ignoratione elenchi seu contradictionis est, qua quis ex eo fallitur, quod male redarguat, siue quod conclusionem syllogismi contra se pugnantis suæ quæstioni contradicere falso existimet. *Fallacia ex ignoratione Elenchi.*

Elenchus enim siue redargutio *ab Aristotele* definitur Syllogismus cum contradictione conclusionis, id est, colligens contradictoriam alicuius enunciationis certæ; vt si teneremus *idem non posse dici æquale & inæquale* & aliquis hoc redargueret exemplo à lignis ducto, v. g. *Elenchus quid?*

Duo hæc ligna sunt æqualia secundum longitudinem, & inæqualia secundum crassitudinem; Ergo *eadem possunt esse æqualia & inæqualia*: committitur fallacia ignorationis elenchi, quia putamus hanc argumentationem nostræ sententiæ contradicere; duo *enim ligna diuersa ratione æqualia possunt esse, & inæqualia*, sed non *respectu eius-*

Sect. 2.

eiusdem dimensionis: non enim recte instituitur contradictio, nisi sit ad idem secundum idem, & eodem tempore, vt superius demonstrauimus.

Solutio.

Soluitur hęc fallacia distinguendo inter vnam & alteram rei considerationem, quod vel tempus non est idem, vel respectus est diuersus, vel quod de eadem parte, vtraq; conditionis membra non intelliguntur.

Fallacia non causæ, vt causa.

Fallacia non causæ vt causæ oritur ex causarum inscitia, quando scilicet causæ aut falsæ, aut per accidens pro veris ponuntur: aut cum causæ non sufficientes enumerantur, vel etiam remotæ, ambientes, partiales, aut minus principales & quæ stolidæ vocantur; item cum à voluntaria causa ad necessitatem effectus, denique cum à fine improprio, seu abusu, ad causæ prauitatem argumentamur, & cum vitia personę imputantur rei, vt *Malæ sunt diuitiæ quoniam ijs abutuntur mali. Vinum malum est quoniam ebrios facit; aqua mala est, quoniam ea suffocantur multi.*

Solutio.

Soluitur negando falsam causam & adducendo veram.

Fallacia consequentis.

Fallacia consequentis est quando putatur consequens inferri ex antecedente cum non infertur; vt *Flauum est, ergo mel; quia mel est flauum.*

Duobus modis infertur mala consequentia, vel generaliter, quando negliguntur syllogismorum præcepta; vel specialiter cum argumentatio procedat à genere ad speciem affirmatiuè, vt *Ciuitas est, igitur Athenæ*, à specie ad genus negatiuè;

negatiue; vt *Socrates non est brutum*; Ergo, *non est animal.* A causa adiuuante ad effectum, vt *Machinas bellicas fecit, ergo ad bellum est paratus.* ab *effectu ad causam adiuuantem*, vt *Doctus est, ergo Athenas fuit.* A partibus ad totum partitione plena non facta, vt *Alexander Persas & Indos vicit, totum igitur terrarum orbem subegit.* Sect. 2.

Soluitur vel ostendendo, quod directè Syllogismus non recte secundum formam concludit, vel demonstrando quod consequentia debilis est ratione materiæ secundum quam concludit. *Solutio.*

Fallacia à petitione principij cernitur, quando ipsum quod est in quæstione, ad sui ipsius probationem assumitur, licet verbis forsan ad fraudem paululum immutatis: vel quando ad quæstionem probandam præmissæ adducuntur tam incertæ, vel etiam ignotiores, quam res ipsa controuersa, vt *Anima est immortalis quoniam ea est mortis expers. Omnis homo est risibilis, quia aliquis homo est risibilis.* *Fallacia à petitione principij.*

Soluitur ostensa propositionum identitate & negatione. *Solutio.*

Fallacia plurium interrogationum est, quotiescunque; duæ aut plures interrogationes, ita indigestæ & confusæ proponuntur, vt speciem vnius tantum præferant. Hæc duobus modis committitur, primo cum plura sunt prædicata, vt *Sitne homo animal rationis particeps, immortale & disciplinæ capax?* secundo quando plura proponuntur subiecta, *vt Nonne Virgilius, Propertius, Ouidius* fuerunt Poetæ turpissimi? *Fallacia plurium interrogationum.*

Sect. 2.

Solutio.

In solutione huius fallaciæ distincte ad quamlibet quæstionis partem respondendum est; sic enim vt alios non fallas impediat tua integritas, ita vt ab alijs fallaris non permittet tua solertia.

Discursu illatiuo plenè & perfectè his duabus sectionibus absoluto, ad ordinatiuum procedam, quem in hac postrema sectione breuiter expediam.

Sectio

Sect. 2.

Sectio Tertia Libri Tertij, Vno capite absoluenda.

De Ordine.

SIcut discursus illatiuus aliud ex alio probare docet, ita ordinatiuus ostendit quomodo definitiones, diuisiones & reliquæ partes cuiuslibet artis aut scientiæ recte inter se connectantur, vt aliæ præcedant, aliæ consequantur. *Discursus ordinatiuus.*

Hic vulgo ordo aut Methodus vocatur, ambo enim vocabula nos promiscuè vsurpamus, quatenus per illa res disponuntur, vt facilius eas cognoscamus.

Quoniam vero contingit vt aliud alio duobus modis notius, & ignotius dicatur vel natura, vel nobis hinc dubitatio non leuis oritur vtrum iste ordo magis à natura quam à nobis, notis procederet: Hanc controuersiam nos duplici hac distinctione soluemus.

Quando dicimus quod aliud alio in rerum natura est notius, Illa rerum natura duobus modis potest intelligi, vel vt est rerum ipsarum natura extra omnem nostram cogitationem positarum, vel vt res ipsæ ad nos cognoscentes referuntur; sic *Principia in philosophia naturali dicuntur compositis notoria secundum naturam*, & quia *nobis non cogitantibus ex ijs composita constituuntur*, & *quod nos ducunt in cognitionem naturæ compositorum.* *Notius aliud alio duobus modis dicitur.*

Quando

Sect. 3.

Notius nobis duplex.

Secundo Notius nobis etiam (vt prius notauimus) bifariam intelligatur, vel vt seruamus naturæ ordinem, vel vt ordine naturæ contrario vtimur; ita *in cognitione nostra confusa effectum primo cognoscimus, & per effectum ducimur in cognitionem causæ*, sed hæc cognitio adhuc est cõfusa, dum contra naturæ ordinẽ procedimus, in cognitione vero distincta secundum naturam progreditur intellectus, primo apprehendendo causam, vt per causam tandem in distinctam effectus cognitionem perueniamus; *ita generatio materiæ prima, & prima materia generatione alio atq; alio respectu nobis notior, Generatio est materia prima notior cõfusa nostra cognitione, dum causam per effectum intelligimus, & materia prima cognitione distincta est generatione notior, quia est eius causa, quæ cognita effectum cognoscimus.*

His distinctionibus pro fundamento iactis, hæc extruenda sunt corollaria.

1 Tota ordinis ratio à meliore & faciliore materiæ cognitione dependet.

Ratio est, quia ordo instrumentum est ad cognitionem non ad rerum generationem conferens; Ideoq; in ordine commoditas & facilitas cognitionis maxime est quærenda, quod fit si progrediamur ab ijs, quæ nobis sunt notiora, ad ea quæ nobis sunt ignotiora.

2 Ordinandi ratio non procederet à notioribus quoad naturam, nisi quatenus ea sunt nobis notiora, ita enim sequeretur nullum alium esse ordinẽ præter analyticũ. Et licet Aristoteles nonnunquam ab vniuersalibus ad particularia, & proinde a natura ad nobis nota procedere

qui-

quibusdam videatur, vt *in principio physicorum, à principijs ad composita; non tamen ita intelligendus est Aristoteles, quasi natura notiora primo ordine sunt collocanda, sed potius quia ea quæ sunt notiora natura, in sua nuda existentia, nobis etiam ordinem naturæ sequentibus in cognitione distincta prius se offerunt cognoscenda.* Ita enim Aristoteles *in primo physicorum* exordium sumpsit à principiis, non quia natura priora sunt effectis, sed quoniam aliorum cognitionem assequi non possumus nisi ex principiorum cognitione, itaque ex nostra cognitione rationem illius ordinis accepit & non ex rerum natura. *Sect. 3.*

Ordo (cum sit cognitionis instrumentum) ex fine diuersarum disciplinarum est diuidẽdus; quum enim inter disciplinas, aut earum cognitionem propter seipsas quærimus, & eam adepti quiescimus, quod euenit in scientiis contemplatiuis; aut ipsam cognitionem propter se non quærimus, sed vt acquisitam ad operationem dirigamus, quod in practicis artibus contingit; pro diuersitate harum cognitionum ordo in duas partes diuersas diuiditur.

Omnis enim ordo qualiscunq; ille sit vel est { Συνθέτικος seu cõpositiuus, Ἀναλύτικος seu resolutiuus. *Ordo in duas partes diuiditur.*

Ordo syntheticus seu compositiuus est, qui à principiis progreditur ad ea, quæ constant ex principiis, vt fiat perfecta rerum cognitio. Ille in scientiis solis solus cernitur, cum enim resolutiuus semper a fine auspicatur, qui in disciplinis contemplatiuis nihil est nisi ipsa rerum scientia, quæ à rebus sciendis reipsa non differt, certe *Ordo Syntheticus.*

Sect. 3.

certe in iisdem nullum habeat locum, vnde relinquitur quod solus ordo syntheticus ad quaslibet scientias tradendas est necessarius. *Ita physica scientia quoniam ad contemplationem solum inseruit, secundum ordinem synthetic um, primo de communibus rerum naturalium principijs materia, forma & priuatione, vnà cum communibus rerum naturalium affectionibus agit, Ab his ad magis composita, nimirum ad corpora simplicia progreditur, ab his ad mixta, perfecta, imperfecta, animata, inanimata, donec omnium rerum cognitionem habeat in qua acquieſcit.*

Vbi obseruandus

Ordo analyticus.

Ordo analyticus est qui à proposito vltimo fine siue agendo siue à nobis efficiendo progreditur, ad prima principia inuestiganda, quibus finis perficiatur.

Vbi reperiendus

Hic in artibus practicicis solùm cernitur, licet enim artes operantes ordine compositiuo vtentes à principiis initium sumunt, & ad compositum procedunt. vt *in arte ædificatoria, à lapidibus, & lignis comparandis, ad domum extruendum progredimur; in artibus tamen docentibus ordine plane contrario vtimur, cum enim in ipsis finis semper proponitur certus, de quo fiat nulla consultatio*, vt *finis exercitus est victoria*, sequitur quod tota consultatio esset de mediis ad finem ducentibus, & proinde à fine qui nobis notus est ad ignota media progredi non possumus nisi ordine resolutiuo. Huius ordinis euidentem instantiam nobis præbet *ars Ethic a seu moralis, quæ à fœlicitate vt à fine ad virtutes quæ sunt media ad fœlicitatem ducentia αναλυτικῶς* progreditur.

In

In vtroq; tam resolutiuo quam compositiuo ordine summopere videndum, primo ne qua pars desit, secundo ne qua supersit, tertio ne qua inutiliter repetatur, vltimo vt omnes partes aptis transitionibus sint connectendæ. *Sect. 3.*

Lectoribus doctis, & Indoctis.

INdocti non damnent, quod ipsi nesciunt; docti non inuideant quod ipsi nouum putant; ab vtrisq; peto, si alicubi erratum sit illud castigent non culpent, si quid ab illis merui, vt Deo non mihi gratias rependerent. Valete.

FINIS.